

Hogy meglássátok. . .

CSELOVSZKY FERENC

Valaki egyszer így fogalmazta meg a hívők és hitetlenek közti különbséget: a hívő ember „többet” lát. Anélkül, hogy ez valamiféle felsőbbrendűség érzésével, a másik ember lenézésével párosulna, mégis jó olykor – még ha a teljesség igénye nélkül is, de – számba venni ezt a bizonyos „többletet”. Mindazt, amit nem testi, inkább lelki szemeinkkel érzékelhetünk.

A hívő megláthatja a tavasszal kipattanó rügyekben a természetben jelenlevő tervezett rendet... s a rend mögött a Rendezőt... a kertekben pompázó virágok színeiben a Teremtő gazdag fantáziáját... az asztalra kerülő tápláló falatokban a hálára indító gondoskodást... s hogy gondviselő Kenyéradójának kijár a dicséret... szívvel, szájjal, énekkel.

A hívő láthatja a teremtett világ fekélyes sebeiben a tettekre sürgető tennivalót... a felelősséget, amellyel a Teremtőnek és a többi teremtménynek tartozik... az elhívást, a hivatást, amelyben Isten munkatársává válhat a teremtettség megóvásában.

A hívő az embertársak vonásaiban megláthatja az ajtaján kopogtató Istent... egy éhező, szomjazó, egy gondoskodásra szoruló, egy menedéket kereső keserves mozdulatában az aktivizáló várakozást... a gyermek kérdő tekintetében a szülői hivatás páratlan nagyszerűségét... a társak szükségében az életet gazdag tartalommal megtöltő feladatokat... a hozzá illő segítőtársban a gondviselő Isten jóakarátát... az elvégzett munkában a szolgálat örömet... s egy bosszantóan ellenszenves ellenlábás ábrázatán saját, titkon kivetített gyengeségeit.

A hívő láthatja, hogy hibáit hasztalan leplezné... van, aki előtt hiába is takargatná azokat. De azt is látja, hogy bírása nem él despota módjára e hatalommal, hanem irgalommal tekint gyengeségeire... ez a megtapasztalt tágkeblűség lehet alapja az embertársakhoz fűződő irgalmasságának.

A hívő megláthatja az ellenfélben a testvért... a bűnököt elkövetőben a bűnök áldozatát... abban, akivel nehezen érez bármiféle közösséget, azt, akiért Krisztus szintén meghalt a kereszten... a minden megosztottság mögött mégis jelen lévő Egységet.

A hívő megláthatja, ahogyan a transzcendens inkarnálódik... megismerheti egy názáreti ács mozdulataiban a min-

denség Urának szándékait... a kitaszítottan is elfogadó kegyelem erejét... egy brutális kivégzés könyörtelen képeiben az irgalmas szeretet megnyilvánulását... a végest körülvevő kárpit szakadásán át az örök felfoghatatlan világát.

A hívő láthatja, amint a szenvedés értelmet nyer... amint a veszteség megtaláláshoz vezet... amint az erőtlenség tűnő mégis célba jut... amint Krisztus osztozik személyes sorsában... amint személyesen része lehet a Feltámadott győzelmében.

A hívő látja a kicsinyke magban Isten országának fává terebélyesedő növekedését... néhány csepp vízben az élénk igyekvő isteni szeretet örök kötelékét... egy csipetnyi térszében, kortynyi borban a lelki terhek súlyától való szabadulás ajándékát... megsárgult lapokon sorjázó betűk halmozában a mindig megújuló, s megújulást munkáló, tápláló örömhírt... az ige hamisítatlan tiszta tejét.

A hívő láthatja, ahogyan rekedtes, reszketeg szavak erővel telnek, s gyógyulást hoznak... sorsformáló, sorsfordító, teremtő erővé válnak.

A hívő megláthatja nehézségekkel küszködve a feltöltődést kínáló erőforrást... a gondok közt is meglelhető öröm alapját... a kilátástalannak tűnő helyzetben is a kiutat jelentő megoldást... az új esélyt... hogy lehet újat kezdeni... hogy van, aki romokon is képes újat építeni, új teremtetést létrehozni.

A hívő korábban talán fontosnak hitt dolgokról látja be, hogy semmi haszna belőlük... sőt, hogy éppen kárára vannak... mások szemében értéktelen dolgok pedig egyszerre minden másnál fontosabbá lesznek számára.

A hívő belátja, hogy mindezek meglátása felülről adott neki... nem saját bölcsességén múlik, hanem annak ajándéka, aki vakokat tehet látókká.

Az apostol egykor a kortárs gyülekezetért, a felnőtt keresztény életre készülő hittestvéreiért mondott fohásza a későbbi generációk szájából is aktuálisan hangzik: „Krisztus világossítsa meg lelki szemeteiket, hogy meglássátok: milyen reménységre hívott el minket.” (Ef 1,18)

Jövel, Urunk, világosítsd meg a mi lelki szemeinket is, hogy jól, s hogy valóban többet lássunk!

A rabszolgaság képének páli használata a Hágár-allegóriában

BALLA PÉTER

Ebben a cikkben azt vizsgálom, hogyan használta Pál a rabszolgaság képét a Galatákhöz írt levél 4. fejezetében, amikor Isten „gyermekének” témájával foglalkozott. A rabszolgaság szemantikai háttéréhez kapcsolódó szavak használatára csak röviden térek ki. Pál ezeket a szavakat egyrészt szó szerinti értelmükben használja, másrészt átvitt értelemben. Ez igaz arra a fő szakaszra is – a Hágár-allegóriára –, amely ennek a cikknek a vizsgálati tárgya. A Gal 4-ben Pál először egy igazi rabszolgánőről beszél, azután pedig azokra alkalmazza a képet, akik nem fogadják el, hogy Isten ígéretei Jézusban teljesedtek be. Azt is vizsgálom, hogy Pál hogyan alkalmazta az „allegorizál” kifejezést. Amellett érvelek, hogy a Gal 4-ben Pál a rabszolgaság képét azért használja, hogy beszéljen az egyén Istenhez való kapcsolatának aspektusairól. A Hágár-allegória háttérében „üdv történeti” látásmódja áll, ami az Isten és népe szövetségi kapcsolatára vonatkozik. Őszövétségi szakaszokra azért hivatkozik, hogy kifejtse nézetét arról, ki tartozik Isten népéhez az új szövetség korában.

Bevezetés

Ebben a cikkben azt szeretném megvizsgálni, hogyan használja Pál a rabszolgaság képét a Galatákhöz írt levél 4. fejezetében, ahol az „Isten gyermekei” témával foglalkozik, vagyis Isten népével.¹ A Galatákhöz írt levélben Pál a rabszolgaság képét különböző módokon használja: szó szerinti (valóságos) értelmében egy háztartásban lévő kapcsolatra vonatkozólag; illetve átvitt értelemben, hogy ezzel kifejezze a kapcsolatot

Isten és az ember között. A kétféle használattal a levél negyedik fejezetében is találkozunk. Így hasznos lehet, ha röviden áttekintjük azt a szóhasználatot, amely a rabszolgaság szemantikai tárgyköréhez kapcsolódik az említett páli levélben.

A rabszolgaság szemantikai háttere a Galatákhöz írt levélben

A rabszolga szó görög megfelelője a δοῦλος (doulosz) négy-szer jelenik meg a levélben. A Gal 1,10b-ben Pál átvitt értelemben használja saját maga és Jézus kapcsolatának összefüggésében:² „Ha még mindig embereknek akarnék tetszeni, nem volnék Krisztus rabszolgája.” Lényeges, hogy Pál ugyanezt a főnevet használja a valóságos rabszolgákra a Gal 3,28-ban. A „rabszolga” a szópárok között itt a „szabad ember” ellentétéként szerepel. „Krisztusban többé tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.” Gal 4,1-ben és 7-ben nagyon hasonló a szóhasználat, mint a

¹ Ezt a cikket 2008 áprilisában fejeztem be Potchefstroomban, amikor a dél-afrikai Észak-nyugati Egyetemen voltam látogató kutatóprofesszor. Április 11-én adtam elő az Észak-nyugati Egyetem Teológiai Fakultásának egy kollokviumán, aztán a Dél-afrikai Újtestamentum Társaság (NTSSA) konferenciáján 2008. április 17-én. Köszönetet mondok dél-afrikai kollégáim segítőkész hozzászólásaiért, különösen is vendéglátóm, Fika Janse van Rensburg professzor megjegyzéseiért. A Hágár-allegória háttérének kutatását az Alexander von Humboldt Alapítvány támogatta, amely ösztöndíjaival rövid kutatói látogatásokat tett lehetővé számomra 2006 nyarán és 2007-ben, amikor a Galata levél kommentárján dolgoztam Németországban a Heidelbergi Egyetemen. – A jelen tanulmány angol nyelven jelent meg egy dél-afrikai folyóiratban; köszönet a folyóirat kiadójának a magyar fordítás megjelentetéséhez adott engedélyért. Az eredeti tanulmány bibliográfiai adatai: Paul's Use of Slavery Imagery in the Hagar Allegory. *In die Skriflig*, 43 (2009) 1. 119–134. o. Köszönet Gáncs Tamásnak a fordításért.

² A bibliai idézetek a New Revised Standard Version (NRSV) angol nyelvű Bibliából valók az eredeti cikkben. A magyar fordításban a bibliai idézetek az 1975-ben kiadott magyar új protestáns fordításból valók.

Hágár-allegóriában, mert elsőre valóságos szolgálkról van szó, később azonban Pál figyelmezteti a galatákat, hogy átvitt értelemben nem szolgálak többé. „*Azt mondom pedig, hogy ameddig az örökös kiskorú, addig semmiben sem különbözik a rabszolgától, jóllehet ura mindennek.*” (Gal 4,1) „*Úgyhogy már nem vagy rabszolga, hanem fiú, ha pedig fiú, akkor Isten akaratóból örökös is.*” (Gal 4,7)

Látni fogjuk, hogy a fő érv a Hágár-allegóriával kapcsolatos vitában az lesz, hogy meg kell győzni a galatákat, hogy Jézusban, mint Isten Fiában való hitük miatt kapcsolatuk Istenhez nem a úr-rabszolga, hanem az apa-fiú kapcsolathoz hasonlítható. Úgy vélem, hogy a *doulosz* valóságos, szó szerinti használatának célja, hogy kapcsolatot teremtsen Pál és címzettjei között: a jól ismert, megszokott jelentésből kiindulva az átvitt értelmezéshez fordul, hogy így mutassa be Isten és az ember kapcsolatát.

Ugyanabból a szótöböl származó egyéb szavak csak átvitt értelemben fordulnak elő a Galata levélben. Egyik közülük, a *δουλεία* (*douleia*) Gal 4,24-ben és 5,1-ben található. A Gal 4,24 közvetlenül a Hágár-szakaszhoz kapcsolódik. Így olvassuk: „*Ez most egy allegória: a két nő két szövetség. Az egyik nő, valójában Hágár a Sínai-hegyről, rabszolgaságra szül gyerekeket.*” Gal 5,1 levonja a következtetést a Hágár-allegóriából, és átvezet a következő szakaszhoz.³ Ebben a versben azt olvassuk: „*Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a rabszolgaság igájába fogni.*” (Gal 5,1)

A *δουλεύω* (*douleüō*) – 'rabszolgaként cselekedni' ige csak átvitt értelemben jelenik meg a Galata levélben. A Galata 4,8–9-ben ezt olvashatjuk: „*Amikor pedig még nem ismertétek az Istent, olyan isteneknek szolgáltatok, amelyek lényegüket tekintve nem azok. Most azonban, miután megismertétek Istent, vagy még inkább: Isten ismert meg titeket, hogyan térhettek vissza ismét az erőtlen és szegény elemekhez, és hogyan akartok újból rabszolgájukká lenni?*” Gal 4,25 is része a Hágár-szakasznak: „*Mert Hágár a Sínai-hegy Arabiában – megfelel a mostani Jeruzsálemnek –, amely szolgaságban van fiaival együtt*” (szó szerint: szolgál, *douleüei*). Később a szó Gal 5,13-ban egy etikai dorgálásban bukkan fel: „*Mert ti, testvéreim, szabadságra vagytok elhívva; csak a szabadság nehogy ürügy legyen a testnek, hanem szeretetben szolgáljatok egymásnak.*” (Gal 5,13)

A szó műveltető formája *δουλόω* (*douloō*) ('szolgaságra vetni') a Galata levélben csupán egyszer tűnik fel, és ott is átvitt értelemben: „*Így mi is, amikor kiskorúak voltunk, a világ elemei alá voltunk vetve rabszolgaságra.*” (Gal 4,3) Sem a nőnemű *doulé*, sem a semleges nemű *doulon* nem fordul elő a Galata levélben.

³ Néhány tudós úgy tekint Gal 5,1-re, mint a Hágár-allegória végső, következtető versére: VOUGA 1998, 113. o. HAYS 2000, 299. o. és WITHERINGTON 2004, 321., 340. o., akik kommentárjaikban a Gal 4,21–5,1-et külön egységként kezelik.

Ezen a szemantikai területen a másik fő szótöböl (*paid-*) képzett szavak közül csak kettővel találkozunk a Galata levélben. Az egyik görög szó ezek közül a *paidagógosz* (nevelő) a mózesi törvényekre vonatkozik a Gal 3,24–25-ben. Ezt olvashatjuk: „*Tehát a törvény nevelőnk volt Krisztusig, hogy hit által igazuljunk meg. De miután eljött a hit, többé nem vagyunk a nevelőnek alávetve.*”⁴

Az ebből a szótöböl képzett másik görög szó a *παίδισκή* (*paidiszké*): 'szolgálónő, rabszolganő', ami kulcsfogalom a mi Hágár-szakaszunkban, és ötször fordul elő a Gal 4,22–23-ban: „*Mert meg van írva, hogy Ábrahámnak két fia volt: az egyik a rabszolganőtől, a másik a szabadtól. De a rabszolganőtől való csak test szerint született, a szabadtól való viszont az ígélet által.*” A Gal 4,30-ban kétszer fordul elő: „*De mit mond az Írás? »Üzd el a rabszolganőt és a fiát, mert nem örökölhet együtt a rabszolganő fia a szabad asszony fiával.«*” Gal 4,31-ben, a Hágár-szakasz következtetésében ezt olvassuk: „*Ezért tehát testvéreim: mi nem a rabszolganő, hanem a szabad asszony gyermekei vagyunk.*”

Később még visszatérünk ehhez a szóhoz. Itt csak egyszerűen megjegyezzük, hogy a szó első négy előfordulása az igazi, valóságos rabszolganőre, Hágárra vonatkozik, míg az utolsó esetben, a Hágár-szakasz végén lévő szónak kettős jelentése van: miközben ténylegesen Hágárra utal, mindamellett Pálról és a Krisztus-hívó galatákról azt állítja, hogy nem Hágár utódai lelki értelemben. Ily módon a szó itt átvitt értelemben is megjelenik. A következő kifejezések: *paisz*, *paidion*, *paideia* és *paideüō* nem jelennek meg a Galata levélben.

1. táblázat: A rabszolga képeinek szemantikai használata a Galata levélben

	Szó szerinti értelemben	Átvitt értelemben
<i>doulosz</i>	3,28; 4,1	1,10b; 4,7
<i>douleia</i>		4,24; 5,1
<i>douleuō</i>		4,8–9; 4,25; 5,13
<i>douloō</i>		4,3
<i>paidagógosz</i>		3,24–25
<i>paidiszké</i>	4,22–23 és 4,30 (kétszer)	4,31

Annak alapján, ahogy Pál a rabszolgaság szemantika területét használja a Galata levélben, úgy vélem, hogy a Hágár-szakaszban egy igazi rabszolganőről beszél, hogy aztán átvitt értelemben is használja a kifejezést. Ezzel mutatja be azokat, akik nem fogadják el, hogy Isten Jézusban teljesítette be ígéreteit. Mivel az „allegorizál” ige kulcsfogalom ebben szakaszban, röviden tekintsük át, hogyan használja Pál ezt a szót ebben a kontextusban.

⁴ A „fegyelmező” vagy „őr” szerepének vitáját lásd MORRIS 1996,126–127. o.

Az „allegorizálás” fogalma

A Bauer-szótár csak egy jelentést ajánl fel az *allégozó* igére: 'allegorikusan beszélni' (BAUER 1979, 39. o.). A görög ige csak a Gal 4,24-ben tűnik fel a Bauer-szótár által feldolgozott irodalomban (az Újszövetség, az apostoli atyák és más korai keresztény irodalom – BAUER 1979, XXIX. o.). Richard LONGENECKER megjegyzi, hogy „ez egy kései görög szó, ami nem található meg a Septuagintában (LXX), hanem Philónál jelenik meg először (Cher. 25)” (1990, 208. o.). Helyesen hangsúlyozza, hogy „Pál szentírás-használata itt eltér attól, amit az első századi Alexandriai zsidó Philo allegorikus eljárásából megismerhetünk” (LONGENECKER 1990, 209. o.). Longenecker a következőképpen foglalja össze Philo nézeteit: „Philónál Hágár, a szolgálólány azt az alapfokú, kezdeti tudást szimbolizálja, amit az iskolákban lehet megszerezni... Sára, a ház úrnője pedig az erkölcsi tisztaságot példázza, és leszármazottja igaz bölcsesség.” (LONGENECKER 1990, 203–204. o.)

LONGENECKER amellet érvel, hogy az „*allégozó*” kifejezés nemcsak úgy fordítható, hogy 'allegorikusan beszélni', hanem úgy is, hogy 'allegorikusan interpretálni (magyarázni)', és Gal 4,24 esetében ő az utóbbi mellett dönt (uo. 208. o.). A *hatina esztin allégozoumena* kifejezést úgy fordítja, hogy „ezek a dolgok allegorikusan vannak magyarázva” (uo. 198. o., ahol lefordítja az egész Hágár-szakaszt).

Fordításában zárójelben hozzászerzi a „most” szót, hangsúlyozva, hogy itt Pál nem feltétlenül azt gondolta, hogy az ószövetségi szöveget allegorikusan kell érteni (vagyis nem „beszélt” allegorikusan), hanem Pál volt az, aki saját korára alkalmazta az ószövetségi szöveget, allegorikusan „interpretálva” azt (uo. 208–209. o.).

Elfogadom Longenecker ezen álláspontját.⁵ A Gal 4,24-ben az ige jelen idejű passzív participium (melléknévi ige-név) formájában bukkan föl. Ez azt a látszatot kelti, hogy Pál az, aki az ószövetségi szövegekkel „allegorikus módon” bánik (LONGENECKER 1990, 210. o.). Természetesen lehetséges, hogy Pál azoknak az ellenfeleinek a sugallatára foglalkozott ezekkel az Ábrahámra vonatkozó ószövetségi szakaszokkal, akik szintén hivatkoztak rá, de Pál egy olyan allegorikus interpretációt használ, amivel megmutatja, hogy Ábrahám családja különböző kapcsolatainak (beleértve a rabszolgánövél való kapcsolatot is) van üzenete a galáciai címzettek számára (beleértve az ellenfeleit is).⁶

⁵ Az páli iratok „allegorizálásának” témájához további irodalom: BRUCE 1982, 217. o. DUNN 1993, 247–248. o. és részletesen WITHERINGTON 2004, 321–330. o.).

⁶ Néhány tudós figyelmeztet arra, hogy kerüljük a „hamis tanítók” kifejezést, ehelyett egyszerűen a „misszionáriusok” vagy a „tanítók” kifejezést ajánlják. MARTYN 1997, 14. o. pl. nagybetűvel hivatkozik rájuk: „a Tanítók”. Ebben a cikkben Pál szempontja szerint hivatkozom rájuk, ezért nem adok semmiféle „értéktételeket” a szóhasználatomban. Egyszerűen úgy mutatom be őket, mint Pál „ellenfeleit”, „opponenseit”.

Amellett érvelek, hogy a Gal 4-ben Pál azért használja a rabszolgaság hasonlatát, hogy az ember Istenhez fűződő kapcsolatának aspektusairól beszéljen. Ószövetségi szövegekre utal, hogy kifejezze arra vonatkozó nézeteit, hogy ki tartozik Isten népéhez az új szövetség korszakában. Ily módon a Hágár-„allegória” használatának hátterében „üdvösségtörténeti” látásmódja áll, Istennek a népével kötött szövetségére vonatkozólag.⁷

E mellett a tézis mellett érvelek azzal, hogy néhány exegetikai megjegyzést teszek a Galata levélbeli Hágár-szakasszal kapcsolatban. Az egész szöveget nem ismertetem részletesen, hanem a rabszolgaság képére és „üzenetének” tolmácsolására összpontosítok.

A Hágár-allegória „üzenete”

A következőkben arról lesz szó, hogy Pál azért használ ótestamentumi szövegeket (és interpretálja azokat allegorikusan), hogy kifejtse nézeteit arról: ki tartozik Isten népéhez. Amikor így tesz, egy jól ismert (és az ő korában elterjedt) szociális kategóriát használ – a rabszolgaságét, de ezt a képet átvitt értelemben is használja.

A Gal 4,21–31 elhelyezkedése a levélben

A tudósok általában egyetértenek abban, hogy Pál a leveleiben olyan strukturális elemeket használ, amelyek korának retorikai gyakorlatában ismertek voltak. A Hágár-szakasz besorolását illetően azonban nem értenek egyet. H. D. Betz például azt állítja, hogy ez a rész még mindig a *probatió*hoz tartozik (annak 6. és utolsó szakasza, lásd BETZ 1988, 21., 238. o.).

LONGENECKER amellet érvel, hogy mivel Gal 4,12-ben található a levélben először imperativus, ezért szerinte az *exhortatio* ezzel a verssel kezdődik (1990, 186. o.). Ő a Hágár-szakaszt az „exhortáció” (buzdítás) második részének tekinti, amelyben négy további felszólító mód található – ószövetségi idézetekben (uo. 199. o.).

A későbbi Hágár-szakaszban is látható, hogy Pál ennek tekintette őket. Figyelembe veszem NANOS 2002b nézetét, valamint az általa szerkesztett kötetben (2002a) található felfogást, mely szerint az ellenfelek semmilyen értelemben nem voltak keresztények, de zsidó származásúak voltak, és valószínűleg prozeliták is voltak közöttük. Nanos álláspontjának kritikájához lásd CARSON–MOO 2005, 465. o., akikkel egyetértek.

⁷ Az „üdvösségtörténet” Bibliára alkalmazott fogalma elleni nézetek részletes áttekintéséhez és a fogalom védelméhez lásd YARBROUGH 2004. Nem tudok itt részletekbe bocsátkozni, de amellet szeretnék érvelni, hogy a Hágár-allegória egy példa Pál nézetére Isten és népe kapcsolatáról. Ez a szakasz is azt támasztja alá, hogy továbbra is megtehetjük, hogy „üdvösségtörténeti” nézőpontként hivatkozunk Pálnak erre a nézetére (vagy ahogy néhány tudós használja a kifejezést: mint a „kinyilatkoztatás történetére”).

Talán nem kell mereven döntenünk. Egy „utolsó érv” lehet a következő fő részhez való átmenet is. Úgy vélem, hogy a Hágár allegóriának van argumentatív (érvelő) szerepe, bár „felhívással” végződik (vagy igazából *exhortatió*val, buzdító figyelmeztetéssel): „*Üzd el a rabszolganőt és a fiát...*” (30. vers). Így tehát láthatjuk, hogy mind a kétféle besorolásban lehet igazság. Ennélfogva én ezt a szakaszt átmeneti szakasznak tekintem, aminek a célja a címzettek meggyőzése (érvelő, argumentatív módon), ugyanakkor a megfelelő cselekvésre buzdítás is.

A Gal 4,21–31 egy érvvel folytatódik, amely a 4,1–7-ben fogalmazódik meg. Az első versekben Pál amellet érvel, hogy az örökös nem különbözik egy rabszolgától, amíg gyermek (1. vers). Amíg a címzettek (és itt Pál magát is beleérti, mivel többes szám első személyű alakot használ) gyermekek voltak, addig rabszolgaságban éltek. Itt az első versben a rabszolga „igazi” rabszolgát⁸ jelent, míg az előzőekben Pál és a galaták átvitt értelemben voltak rabszolgák: törvény alatt álltak, és meg kellett szabadulniuk a törvény általi meghatározottságtól (5. vers, vö. DUNN 1993, 217. o.). Most a galaták már nem rabszolgák többé (átvitt értelemben), mert elfogadták Jézust Isten Fiaként, és így fiak és örökösök lettek maguk is.

Exegetikai megjegyzések a Gal 4,21–31-hez

A nevek (vagy azok hiányának) jelentősége a szakaszban

A 21. versben Pál a „törvény alatti” kifejezést használja (*hüpo nomon*, lásd 4. és 5. versek) és az 1–7. versek alapján ezek a szavak a címzettek saját rabszolga állapotukra emlékeztetik átvitt értelemben. Azt mondja a galatáknak, hogy ha ennyire fontos nekik a törvény, akkor a Hágárra vonatkozó részre is figyeljenek oda. „*Mondjátok meg nekem ti, akik a törvény uralma alatt akartok lenni, nem halljátok-e a törvényt?*” (21. vers).

A tudósok vitatkoznak azon, hogy vajon ki javasolta Ábrahám – vagy igazából Hágár – történetének témáját a galatáknak. A „tükörolvasás” alapján felvetették, hogy az ellenfelek a saját maguk védelmében hivatkoztak Ábrahám példájára, és ez az, amiért Pál foglalkozik ezzel a szakasszal, saját céljainak megfelelően interpretálva azt (vö. BRUCE 1982, 218. o. LONGENECKER 1990, 199. o.). Bárki is javasolta ezt a témát, a Galata levélben Pál érvként használja arra vonatkozólag, amit el akar érni közöttük. Így a Hágár-allegóriában az ószövetségi szakasz Pál saját „szövegévé” válik.

Pál ószövetségi szöveget használ saját nézeteinek alátámasztására. A galaták között is így tesz, akik nem zsidó származásúak voltak (mivel „test szerint” nem Izsák

leszármazottai). Pál úgy véli, hogy az ószövetségi szöveg olyan autoritással bír, amire neki és még a nem zsidó, keresztény galáciai címzetteknek is oda kell figyelniük.⁹ Még ha az ellenfelek voltak is azok, akik az Ábrahám-szakasz alapján érveltek, Pál is az Írás alapján érvel – megmutatva ezzel, hogy a Szentírás számára és a nem zsidó származású keresztények számára is tekintély. Ez összhangban van a Hágár-allegória fő hangsúlyával, azaz Pálnak azzal az érveléssel, hogy még a nem zsidó keresztények is Izsák leszármazottáivá válnak lelki értelemben.

A 22. versben Pál egy olyan formulát használ, amivel gyakran találkozunk szentírási idézet bevezetéseként: *gegraptai* ('meg van írva').¹⁰ Ebben a versben ezt olvassuk: „*Mert meg van írva, hogy Ábrahámnak két fia volt: az egyik a rabszolganőtől, a másik a szabadtól.*” (22. vers) Itt a bevezető formulát nem követi direkt idézet, hanem két versnek az összefoglalása Mózes első könyvéből (két különböző fejezetből). Az 1Móz 16,15-ben ezt olvashatjuk: „*Ezután fiút szült Hágár Abrámnak. Abrám Izmaelnek nevezte a fiát, akit Hágár szült.*” Az Izmael név nem szerepel a Galata levélben, mert Pál számára Hágár neve az, amit fontos megemlíteni, mivel a fő hangsúly a „rabszolga” és a „szabad nő” státusza közötti különbségen van. Az 1Móz 21,2–3-ban így olvassuk: „*Sára teherbe esett, és fiút szült Ábrahámnak öreg korára, abban az időben, amelyet megígért neki Isten. Ábrahám Izsáknak nevezte el újszülött fiát, akit Sára szült neki.*” Ábrahám és fiainak említésével Pál előkészíti a szövetség témáját, amelyet a Gal 4,24-től kezdődő versekben fejt ki.

Már itt érdemes megjegyezni, hogy a Sára név nem szerepel a Galata levélben. Pál egyszerűen csak „szabad nőként” beszél róla (*eleuthera*, 22., 23., 30., 31. vers). Ez viszont olyan kifejezés, amely nem szerepel Sárára vonatkozólag a Mózes első könyve megfelelő elbeszélésében. Az ősi Anatóliában fellelhető pogány vallási nézetekre alapozva ELLIOTT úgy érvel, hogy az által, hogy Sárát nem nevezte meg Pál, azt akarta elkerülni, hogy Hágár és Sára mint istennők között bárki párhuzamot vonjon (2003, 258–266. o.). Elliott szerint ugyanis a címzettek úgy tekinthettek Hágárra, mint egy hegyistennőre („hegy-anya”), míg Pál nem akarta, hogy Sárára is a hegység istennőjeként gondoljanak (ezért nem is említ hegységet Sárával kapcsolatban).

Bár Elliott tézisének egésze nem győzött meg, azt gondolom, abban igaza van, hogy Sárát inkább az „Ábrahám-mal és Istennel való kapcsolat” határozza meg (ELLIOTT 2003, 265. o.). Véleményem szerint Pálnak nem Sára személye fontos, hanem az, amit Sára képvisel: az Isten ígéretei-

⁹ A *nomosz* itt valószínűleg a mózesi törvényekre vonatkozik, a Pentateuchosra. ROHDE 1989, 193. o.

¹⁰ A görög *gegraptai* ('meg van írva') kifejezést az Írásokból való idézetek bevezetésére használja Pál pl. Gal 3,10.13-ban. Ez utóbbi idézetek magyarázatához lásd DAVIS 2002, különösen is 29. kk. és 83. kk., valamint WAKEFIELD 2003.

⁸ Pál valószínűleg a római családjogot tartotta itt szem előtt. Lásd DUNN 1993, 210. o.

re alapozott kapcsolat Istennel. Pál érveiben Sára státusza is fontos, mert kiemeli az ellentétet a két személy (és helyzete) között: a (valóságos) „szolga”, Hágár (akire ismételtelen mint *paidiszké* utal: 22., 23., 30. és 31. vers), valamint Ábrahám „szabad” felesége között, aki megszülte neki az ígéret alapján várt gyermeket.

Fontos lehet azonban, hogy Hágárt a páli szakasz név szerint említi (24. és 25. vers). Nevét arra használja, hogy megvilágítsa azt a paradoxont, hogy azok a zsidók a „jelen Jeruzsálemben”, akik nem fogadják el, hogy az ígéretek Jézusban teljesedtek be, olyanok, mintha Hágár (lelki) leszármazottjai lennének, mert átvitt értelemben olyanok, mint a rabszolgák.

Hozzátehetjük, hogy 1Móz 21,10-ben a két fiút együtt említik: „Ezt mondta [Sára] Ábrahámnak: *kergesd el ezt a szolgálót a fiával együtt, mert nem örökölhet ennek a szolgálónak a fia az én fiammal együtt.*” A szöveg itt nem kifejezetten Ábrahám fiaiként utal rájuk, hanem Sára inkább azt hangsúlyozza, hogy Izsák az ő fia. Ez az a vers, amelyet Pál a Gal 4,30-ban idéz. Ugyanakkor Pál megváltoztatja az idézet végét: ahelyett, hogy Sára önmagáról és Izsákról mint a saját fiáról beszélne, itt Pál harmadik személyben beszél Sáráról mint „szabad nőről”.

Antitézis a rabszolga és a szabad ember között

Pál Gal 4,23-ban jelzi az okot, amiért a Hágár-történetre utal, amikor felállít egy antitézist (ellentétet) a „rabszolgáltól” (*ek tész paidiszkész*), vagyis a „test szerint” (*kata szarka*) született fiú és a „szabad nőtől”, vagyis az „ígéret szerint” született fiú között. Fontos, hogy Izsák is Ábrahám fiaként született (*kata szarka*), így Pál nyilván úgy érti, hogy Izmael *csak* „test szerint” volt Ábrahám fia. Izsák esetében fontosabb az, hogy ő *ígéret alapján* született (lásd 1Móz 17,16 és 21,12) (BRUCE 1982, 219. o.), mint az emberi, testi eredete (amit úgy fejez ki a New International Version-fordítás, hogy a *kata szarkát* így fordítja: „a szokásos módon”).

Ez által az antitézis által Pál előkészíti azt, hogy a Hágár-történetet ne csak történelmi eseményként idézze, hanem olyan történetként, amely a jövő számára hordoz üzenetet (beleértve Pál korát is). Istent úgy mutatja be, mint aki olyan Isten, aki az emberekkel való kapcsolatát ígéretekre alapozza. Ennek az ószövetségi történetnek az alapján Pál később azt állítja a Hágár-szakaszban, hogy csak azok Isten népének tagjai, akik bíznak ígéréteiben. A 28. versben ezt írja a galáciai megtérteknek: „*Ti pedig, testvéreim, Izsák szerint az ígéret gyermekei vagytok.*” Így az „ígéret” gondolata a 24. versben utat készít a „szövetség” témájának.

A 24. versben Pál visszautal arra, amit épp előzőleg írt, vagyis az egész Hágár-történetre, mert megváltoztatja a nyelvtani nemet. A 23. versben Pál a két nőre (mint a „rabszolgán” és a „szabad nő”) nőnemű főnévvel és nőnemű melléknévvél hivatkozik (határozott névelővel, főnévi értelemben), a gyermekeikre pedig a hímnemű, alanyesetű határozott névelővel utal (*ho*). A 24. versben Pál egy

hangsúlyos vonatkozó névmást használ: a *hatinát*, semleges nemű, többes szám alany esetű formában. A görögben ezt olvassuk: *hatina esztin allégoroumena* („ez most egy allegória” – amint azt Longenecker fordításában már fentebb láttuk), ahol az *allégoroumena* passzív participiumi alak szerepel szintén semleges nemű, többes szám alany esetű formában – és az *esztin* (‘van’) egyes szám harmadik személyű ige, amit a semleges többes számú, semleges nemű alanyok kívánnak meg a görög nyelvben.

Azután a 24. versben a két nőre mint két „szövetségre” utal: *autai* (többes szám, nőnem) *gar eiszin duo diathékai*. A következő versek a kettő közötti antitéziszról beszélnek a Hágár-történetet allegorikusan magyarázva. Ezek az ellentétes párok Pál korára is vonatkoznak (erre utal a „most” (*nün*), a „jelen Jeruzsálem” kifejezésben, a 25. versben). A 24. vers „szövetség” motívumától kezdve a rabszolgaság képét nemcsak szó szerinti értelmében alkalmazza Pál, hanem az Isten és ember közötti kapcsolatra is vonatkoztatja. Az antitézis két oldalát (MARTYN 1985, 410. o. kifejezésével élve: az „antinomákat”) James DUNN a következőképpen foglalja össze (1993, 244. o. – B. P. kis változtatásaival):

2. táblázat: Ellentétpárok

Sínai-hegy: „szolga”	„szabad”
Hágár	(Sárára utal, de nem nevezi meg)
a jelen Jeruzsáleme	a fenti (mennyei) Jeruzsálem
szülés a rabszolgaságba	ígéret gyermekeinek születe (Izsák)
test szerint	lélek szerinti születés

Pál apostol ebben az antitézisben Hágárt összefüggésbe hozza a Sínai-val,¹¹ pedig az lenne elvárható, hogy Izsák utódai, azaz a zsidó emberek legyenek ezzel a hegygel kapcsolatban, mint olyan hellyel, ahol Mózes a törvényeket megkapta. Pál azt állítja, hogy a „jelen Jeruzsálem” – itt kora zsidó vezetőire utal és mindazokra a zsidókra, akik nem fogadják el, hogy Isten ígéréte Jézusban mint Isten Fiában teljesedtek be –: Hágár (lelki) leszármazottja. Hágárt először az „arábiai Sínai-heggyel” teszi egyenlővé (a Nestle–Aland 27. görög szövegkiadás olvasatát elfogadom), majd azt állítja róla, hogy a jelen Jeruzsálemének felel meg (*szüszoikhei* – 25. vers). ELLIOTT amellet érvel, hogy amikor Pál Hágárt a hegygel teszi egyenlővé, akkor ez „előhívja az anatóliai közönségben a számukra ismerős hegy-anya képet” (2003, 261. o.). Még olyan valaki számára is, aki ezt nem fogadja el, fontos, hogy Elliott is megerősíti Gal 4,25-tel kapcsolatban a következőt: „Függetlenül attól, hogy hogyan fordítják ezt a verset, Hágár a Sínai-heggyel van itt azonosítva, ami a zsidó templomállamnak, Jeruzsálemnek felel meg.” (ELLIOTT 2003, 260. o.)

¹¹ Lásd LONGENECKER exkurzusát: „A Hágár–Sára-történet zsidó iratokban és Pálnál” (1990, 200–206. o.).

A Gal 4,25 átvitt értelemben használja a görög *douleuo* ígét azokra vonatkozóan, akik még mindig a „törvény alatt” vannak (lásd 4., 5. és 21. vers).¹² Ők nem látják, hogy az ószövetségi „törvény” önmagán túlmutat. Magába foglalja Isten ígéreteit, amelyek („most”, Pál napjaiban) Jézusban teljesednek be. Azok, akik nem fogadják el Jézust mint Isten Fiát, még mindig „törvény alatt” vannak: a „jelen Jeruzsálem... rabszolgaságban él (*douleuei*) gyermekeivel”.

A 26. versben Pál szembeállítja a „fenti” Jeruzsálemet a 25. vers „jelen” Jeruzsálemével. BRUCE helyesen jegyzi meg, hogy az itt használt görög név (*Ierouszalém*), „a város vallási jelentőségét” hangsúlyozza, míg az a név, amit a Galata levél használ a városra 1,17kk, illetve a 2,1-ben (*Hieroszolüma*) elsősorban a „földrajzi helyre vonatkozik” (1982, 220. o.). Egyetértek Longeneckerrel is, aki megerősíti, hogy Gal 4,25-ben Pál „a város vallási jelentőségét hangsúlyozza: a jelen Jeruzsálemére a judaizálók úgy tekintettek, mint evangéliumuk forrására és megerősítésére” (LONGENECKER 1990, 213. o.). Ugyanebben a kontextusban megállapítja, hogy a görög *Ierouszalém* forma az a héberes, *Septuagintabeli* név, amely gyakran használatos szakrális összefüggésekben (uo. 213. o.). Gal 4,26-ban Pál azt mondja, hogy a „fenti” Jeruzsálem szabad, így ugyanúgy utal rá, mint Sárára a Hágár-allegóriában (anélkül, hogy Sára valódi nevét megemlítené). Így az ellentét azok között húzódik, akik csupán törvény szerint élnek, illetve akik Isten ígéréiben bíznak. Ezek az ígéretek éppen most teljesednek be Isten Fiában (ahogyan a 4–7. versekben láthattuk).

Idézet Ézsaiás 54,1-ből

Pál egy másik ószövetségi szakasszal is alátámasztja érveit, amit a *gegraptai gar* kifejezéssel vezet be. Pál a *Septuagintából* idézi Ézs 54,1-et (vö. SILVA 2007, 808–809. o.). A szakasz eredetileg a száműzetésben élő zsidó emberekről íródott, akik egy korábban megtapasztaltnál jelentősebb felvirágzás ígérését kapták a száműzetés utánra. Pálnál az összehasonlításban szereplő két oldal valószínűleg a galáciai keresztények (a „fenti” Jeruzsálem lelki gyermekei, akik hisznek Isten Jézusra mutató ígéréseiben) és a zsidók, akik csak a törvényt tartják meg, anélkül, hogy elfogadnák, hogy Isten ígéretei Jézusban teljesedtek be. Az a mód, ahogyan Pál az Isten egyetlen és egyedüli népéről szóló ószövetségi szöveget Isten lelki népére alkalmazza (akik nem zsidó származásúak), megerősíti a Hágár-allegória jelen tanulmányunkban adott értelmezését. Mivel ez az idézet nincs

¹² Ezt a pontot nem tudom részletesen kifejteni ebben a cikkben, de erre kísérletet teszek a Galata levélről szóló kommentáromban (ez a kommentár megjelent 2009-ben a Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány kiadásában *Pál apostol levele a Galáciabeliekhez. Kommentár bevezetéssel és exkurzusokkal* címmel – B. P.). Itt most egyszerűen megerősítem azt a nézetemet, mely szerint a Galata levél ellene szól annak a felfogásnak, hogy körül kellene metélni a nem zsidó származású galáciai keresztényeket (nézetem alátámasztásához lásd pl. THIELMAN 1989).

közvetlen kapcsolatban Hágárral,¹³ most a Hágár-allegória lezáró verseihez fordulok, ahol Pál a Hágár-történetet a galátákra alkalmazza egy további idézettel, amely Mózes első könyvének eredeti Hágár-történetéből való.

Galáciai keresztények Izsák családfájában

A 28. versben Pál közvetlenül szólítja meg galáciai olvasóit (elfogadom a többes szám második személyű olvasatot, *hümeisz eszte*, NA²⁷; lásd ROHDE 1989, 202. o.): „*Ti pedig testvéreim, Izsák szerint az ígérlet gyermekei vagytok.*” A galáciai keresztények, akik nem zsidó származásúak, Izsák leszármazottai között szerepelnek. A görög kifejezést: *kata Izsák*, talán úgy fordíthatnánk, hogy „Izsák módjára” vagy „miképpen Izsák”. Egyetértek Witheringtonnal, aki amellet érvel, hogy Pál ezzel a kifejezéssel „hangsúlyozni akarta, hogy a galáták az ígérletet és az örökséget ugyanolyan csodálatos módon fogadták el, ahogyan Izsák – Isteni beavatkozás által” (WITHERINGTON 2004, 336. o.).

A galáciai keresztények Isten ígérétebe vetett hitükön keresztül kapcsolódnak Izsákhöz (ami a Fiúra vonatkozik, és Jézusban teljesült be). Ez természetesen nem „valódi” lezármazást jelent, hanem olyat, ami a Jézusban való hiten alapul. Ennek megfelelően a 29. versben a *nün* megfelel a 25. versben lévő *nünnek* („jelen”, „mostani” Jeruzsálem). Azok, akik nem hiszik, hogy Jézus üdvözítő áldozata az alapja az Istennel való igaz kapcsolatnak, „test szerintiek” és nem „lélek szerintiek” (29. vers). Üldözik azokat, akik keresztülmentek azon a tapasztalaton, hogy a lélek meggyőzte őket: a Jézusban való hit az egyetlen eszköz, amivel elnyerhető az Istennel való megfelelő kapcsolat.

Megjegyezhetjük, hogy az üldözés gondolata Izmael és Izsák kapcsolatára vonatkozólag nem fordul elő az Ószövetség elbeszélésében, de megjelenik az 1Móz 21,9 rabbinikus értelmezésében. Pál az 1Móz 21,9-beli „játszani” (*tsahaq* – pi’el participium formában, lásd NRSV) héber kifejezést egyfajta gúnyolódásként, csúfolódásként értelmezhetette (lásd NIV).

A Gal 4,30-ban Pál az 1Móz 21,10-et idézi (és kissé megváltoztatja, ahogyan a fentiekben láttuk): „*De mit mond az Írás? Üzd el a rabszolganőt és a fiát, mert nem fog együtt örökölni a rabszolganő fia a szabad asszony fiával.*” Itt az ellenfelekre utalhat, és felhívja a galátákat, hogy különítsék el magukat tőlük. VOUGA helyesen hangsúlyozza, hogy amikor Pál az ószövetségi szöveget kommentár nélkül idézi, akkor úgy használja azt, mint saját korára érvényes figyelmeztetést (1998, 118–119. o.).

A *klénomészei* ige (‘örökölni fogja’) visszahangozza a fejezet kezdeténél lévő 1. és 7. versek *klénomosz* (‘örökös’) kifejezését. Ezáltal emlékezteti a galáciai címzetteket örökségükre, amely mint „fiakra” vár rájuk az egy „Fiú” kedvéért, Jézusért.

¹³ A Gal 4,27-ben található Ézsaiás-idézet (54,1) exegéziséhez lásd SILVA 2007, 808–809. o., aki további irodalomra is utal (lásd hivatkozásait Boerre, Willitsre és Di Matteire a 809. oldalon).

A 30. versben az idézet a „valóságos” rabszolgára, Hágárra utal, de ezt alkalmazza azokra is, akik lelki (metaforikus) értelemben voltak „rabszolgák”, mert ők Hágár leszármazottaihoz tartoznak (mert nem hittek Istennek az ő Fiára vonatkozó ígéreterében). Pál hozzáteszi az idézethez Sárára vonatkozó saját szavát, „a szabad nő” kifejezést. Ugyanezt a szót ismétli meg (*eleutherasz*, birtokos esetben) a Hágár-történet záró versében, ahol a „rabszolgát” átvitt értelemben használja: „*Ezért tehát testvéreim: mi nem a rabszolganő, hanem a szabad asszony gyermekei vagyunk.*” (31. vers) Pál itt többes szám első személyű alakot használ (*eszmen*, „vagyunk”), utalva ezzel Isten „új szövetségi” népére, amely azokból áll, akik elfogadják Isten Jézusban beteljesedő ígértét, beleértve a Krisztus-hívő (eredetileg nem zsidó) galatákat és saját magát is (mint az összes többi zsidót, akik elfogadták Jézust mint Krisztust, a Messiást).

Záró gondolatok

Befejezésül néhány pontban összefoglalom, hogy Pál mi- nek a megértését várta el a galatáktól annak alapján, amit és ahogyan elmondott a Hágár-allegóriában.

A Szentírásnak tekintélye van, ezért a galatáknak Isten üzeneteként kell olvasniuk és megérteniük az ószövetségi Írásokat, amelyek előre mutatnak Isten ígéreteinek beteljesülésére. Ezek a beteljesülések nemcsak az Ószövetségben találhatók meg, de mindkét „szövetségben”. Az „új szövetség” azt az igényt támasztja, hogy Istennek a Fiára vonatkozó ígéretei Jézusban teljesedtek be. A benne való hit az ember egyetlen útja, hogy megfelelő, helyes kapcsolata legyen Istennel. Ez a helyes kapcsolat a „fiúság” kapcsolataként is leírható, ezért a „szabad” létet jelentheti.

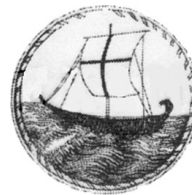
Ennek ellentéte igaz azokra, akik nem hiszik, hogy Istennek a Fiára vonatkozó ígéretei Jézusban teljesedtek be. Ők olyanok, mint a rabszolgák. Pál ezt a kora társadalmának jól ismert kifejezését két módon használja: szó szerinti értelemben, utalva Hágárra, Ábrahám rabszolgájára, és átvitt értelemben, utalva azokra, akik nem fogadják el Isten új szövetségre vonatkozó ígértét.

Így a rabszolgaság képét használva lelki üzenetet közöl arról, hogy hogyan tartozhat valaki Isten népéhez az „új szövetségben”. A két szövetségről szóló beszéd olyan nézetet feltételez, amely Istennek a népéhez fűződő kapcsolata történetére vonatkozik. E történet „teljessége” az az idő, amikor Isten elküldte Fiát (lásd Gal 4,4). A rabszolgaság képe azt írja le, amit el kell kerülni, és ellentétként szolgál az Istennel való kapcsolat kiemeléséhez, mely kapcsolat az Isten ígéreteibe vetett bizalmon alapul. A Galata levél 4. fejezetének Hágár-története „allegória” abban az értelemben, hogy Pál „interpretálja”, magyarázza a történetet; azért használja ezt a történetet, hogy Isten „két szövetségéről” beszéljen.

Fordította Gáncs Tamás

Felhasznált irodalom

- BAUER, W. (szerk.) 1979. *A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. The University of Chicago Press, Chicago–London.
- BETZ, H. D. 1988. *Galatians: A Commentary on Paul’s Letter to the Churches in Galatia*. Fortress Press, Philadelphia. /Hermeneia/
- BRUCE, F. F. 1982. *The Epistle of Paul to the Galatians: A Commentary on the Greek Text*. The Paternoster Press, Exeter. /The New International Greek Testament Commentary/
- CARSON, D. A. – MOO, D. J. 2005. *An Introduction to the New Testament*. 2. kiad. Zondervan, Grand Rapids, Michigan.
- DAVIS, B. S. 2002. *Christ as Devotio: The Argument of Galatians 3:1–14*. University Press of America, Lanham – New York – Oxford.
- DUNN, J. D. G. 1993. *The Epistle to the Galatians*. Hendrickson, Peabody. /Baker’s New Testament Commentary/
- ELLIOTT, S. 2003. *Cutting Too Close for Comfort. Paul’s Letter to the Galatians in its Anatolian Cultic Context*. T&T Clark International, London – New York. /Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 248./
- HAYS, R. B. 2000. The Letter to the Galatians: Introduction, Commentary, and Reflections. In: Keck, L. E. et al. (szerk.): *The New Interpreter’s Bible*. 11. köt. Abingdon Press, Nashville, 181–348. o.
- HODGE, C. E. J. 2007. *If Sons, Then Heirs: A Study of Kinship and Ethnicity in the Letters of Paul*. Oxford University Press, Oxford – New York.
- LONGENECKER, R. N. 1990. *Galatians*. Word Books, Dallas. /Word Books Commentary 41./
- MARTYN, J. L. 1985. Apocalyptic Antinomies in Paul’s Letter to the Galatians. *New Testament Studies*, 31. 410–424. o.
- MARTYN, J. L. 1997. *Galatians: A New Translation with Introduction and Commentary*. Doubleday, New York. /Anchor Bible 33A./
- MORRIS, L. 1996. *Galatians: Paul’s Charter of Christian Freedom*. InterVarsity Press, Downers Grove.
- NANOS, M. D. (szerk.) 2002a. *The Galatians Debate: Contemporary Issues in Rhetorical and Historical Interpretation*. Hendrickson, Peabody.
- NANOS, M. D. 2002b. *The Irony of Galatians. Paul’s Letter in First-Century Context*. Fortress Press, Minneapolis.
- ROHDE, J. 1989. *Der Brief des Paulus an die Galater*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin. /Theologischer Kommentar zum Neuen Testament 9./
- SILVA, M. 2007. Galatians. In: Beale, G. K. – Carson, D. A. (szerk.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*. Baker Academic, Grand Rapids, 785–812. o.
- THIELMAN, F. 1989. *From Plight to Solution. A Jewish Framework for Understanding Paul’s View of the Law in Galatians and Romans*. Brill, Leiden.
- VOUGA, F. 1998. *An die Galater*. Mohr Siebeck, Tübingen. /Handbuch zum Neuen Testament 10./
- WAKEFIELD, A. H. 2003. *Where to Live. The Hermeneutical Significance of Paul’s Citations from Scripture in Galatians 3:1–14*. Society of Biblical Literature, Atlanta. /Academia Biblica 14./
- WITHERINGTON, B. 2004. *Grace in Galatia. A Commentary on Paul’s Letter to the Galatians*. T&T Clark, London – New York.
- YARBROUGH, R. W. 2004. *The Salvation Historical Fallacy? Re-assessing the History of New Testament Theology*. Deo Publishing, Leiden. /History of Biblical Interpretation Series 2./

Készülünk az LVSZ-nagygyűlésre

2010 júniusában Stuttgartban tartja következő nagygyűlését a Lutheránus Világszövetség. Mindennapi kenyérünk – ez a témája a világyűlésnek. Az előkészületek során hat régió – Észak-Európa, Ázsia, Európa, Afrika, Latin-Amerika és Észak-Amerika – készítette a főtéma egyes ágait feldolgozó füzetet bibliatanulmánnyal, énekekkel, áhítattal, a csoporttémák feldolgozásával, sőt a régióra jellemző egy-egy alapvető élelmiszer bemutatásával.

A Magyarországi Evangélikus Egyház is bekapcsolódik a világyűlésre való felkészülésbe. A Lelkipásztorban havonta közlünk egy-egy bibliatanulmányt a regionális füzetekből. Ezek a tanulmányok nem dolgoznak fel teljes mélységben egy igehelyet, hanem a mindennapi kenyér fogalmának egy-egy vonatkozását gondolják végig több bibliai hely segítségével.

Áprilisi számunkban a negyedik nap bibliatanulmányát tesszük közzé. A nap összefoglaló szava: *elegendő*. Fő témája: amikor elegendő, ami van. A negyedik nap anyagát az afrikai régió dolgozta fel. Sajátos jellemzőként bemutatják azt a mesterségesen kialakított falut, amelyet a kameruni evangélikus egyház hívott életre és működtet. Lep-rában szenvedő betegeket gyógyítanak itt, és támogatják további életútjukat. Foubarka a település neve, ami magyarul „áldott falut” jelent. (E régió egyik legfontosabb tápláléka a köles.)

Bibliatanulmány 4.: Amikor elegendő, ami van. . .

„A mi mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma.” (Mt 6,11)

A szó jelentése

Az Úrtól tanult imádságban világosan meg kell különböztetnünk a „ma” és a „mindennapi/naponként” szavakat (*today* – ‘ma’ és *daily* – ‘naponta’). A „ma” egy időszakaszra vonatkozik, míg a „naponta” olyasmit jelöl, ami „megfelelő”, „odailló”, „elégséges” egy időre vagy bizonyos célra. Amikor ennek a szónak a jelentőségét vizsgáljuk, akkor néhány bibliai szakaszhoz fordulunk segítségért, amelyek arról szólnak, mi az *elégséges*, mi az *elegendő* az emberi szükségletek betöltéséhez.

Az özvegy és a próféta (1Kir 17,1–16)

Vendégszeretet az éhínség idején

Még egy plusz etetni való száj volt az utolsó, amire az aszszonynak szüksége volt. Mintha nem lett volna elég baja, hogy magát és fiát életben tartsa. Férje halála óta nyilvánvalóan ő egyedül tartotta el mindkettejüket. Az élelmiszerkészletei mind kifogytak. Megbarátkozott a gondolattal, hogy ő és fia hamarosan éhen halnak. Most készül meg-

főzni az utolsó ételt, felhasználva az alapvető hozzávalók utolsó adagját, a lisztet és az olajat.

Ekkor jön ez a torzonborz idegen. Már kezdettől feszültség van közöttük. Az idegen utasítja: „Hozd ide a kezdedben lévő kenyérdarabkát.” (17,1) Amikor pedig esküvel bizonygatja, hogy nincs a házban kenyér, csak egy marék liszt és egy kicsi olaj maradt az utolsó étkezéshez neki és a fiának, akkor az idegen erősködik: „Először nekem készíts egy lepényt, és hozd ide.” (17,13) Az idegen kéretlenül is vendéggé tette magát az asszony házában, és ő mondja meg, hogy mit tegyen! A férfi felszólítja, hogy ossza meg vele azt a kicsit, ami már a saját túlélésükhöz sem elegendő. Ő pedig eleget tesz a kérésnek!

A vendégszeretet szabályai minden kultúrában nagyon összetettek. Amikor bizonyos keleti kultúrákban nyugati vendégeket hívnak otthoni ebédre, akkor a vendégek meglepődhetnek azon, hogy a vendéglátók nem étkeznek velük egy asztalnál. Ez a szokás. Pontosabban: ez a vendéglátás törvénye, amit nem lehet megszegni. „Nem, nem, mi nem eszünk veletek/önökkel! Ti a vendégeink vagytok!” A látogatók zavartnak tűnnek. Vajon ezek a vendéglátási szabályok voltak érvényben akkor is, ott, Fóníciában?

Az izraeli látogató, akiről később derül ki, hogy próféta, még a saját társadalmának vendéglátási szabályai sze-

rint is furcsán viselkedik. Megengedi magának, hogy vendéglátóját utasítsa, mit csináljon, és azt követeli, hogy őt szolgálják ki először. A szokásos udvariasság azt követelné, hogy a vendéglátó házában a vendég azt egye, amit elé tesznek. De az asszony nem vesz tudomást a hivatlan vendég goromba viselkedéséről. Úgy viselkedik, mint egy jó házigazda. Nem sérti meg a vendéget, bár az még csak udvarias sem volt vele szemben. Az asszony úgy tesz, ahogy az idegen kívánja. Megosztja vele utolsó falatját is. Igaz, hogy a hivatlan vendég biztosította arról, hogy az Úr, Izrael Istene így szól: „*A lisztes fazék nem ürül ki, és az olajos korsó nem fogy ki addig a napig, amíg az Úr esőt nem küld a földre.*” (17,14). De mit jelent ez neki, egy föníciai asszonynak, aki Jezábel földjén él? Izrael Istene igazán törődne vele?

A rejtőzködő próféta

A tisbei Illés Gileádban (Izrael, Jordán folyótól keletre) keserű konfliktusba keveredett Ahábbal, Izrael királyával és feleségével Jezábellel, aki a tyrei király lánya volt Föniciában. Halálra kerestették őt. Először Izraelben rejtőzködött a Kerit pataknál, ahol hollók táplálták (17,1–7), aztán, mikor a patak kiszáradt a föníciai Sareptában bujdosott (17,8–24).

A „próféta” futásban van. A király emberei keresik őt. Miután megszökött szülőhazájából, most idegen földön tartózkodik. Van egy kis fanyar humor ebben a történetben. Isten prófétája rejtkehelyet keres (!), és Isten egy alig észrevehető emberhez küldi, egy özvegyasszonyhoz, aki épp tűzgyújtáshoz keres gallyakat. Sok száz, ha nem sok ezer ilyen asszony lehetett azon a vidéken, akiket senki nem vett észre, akár láthatatlanok is lehetek volna – tökéletes rejtkehely. A prófétának hosszútávon van szüksége szállásra és élelemre, ezért Isten egy özvegyasszonyhoz küldi, aki épp utolsó ételét főzi, és meghalni készül! A prófétának el kellett hagyni korábbi lakhelyét, mert nem volt több víz a Kerit patakban (17,5–7), ezért Isten olyan helyre küldi, ahol van víz (17,11), de nincs élelem!

Ennek ellenére Illés háromszoros áldást hoz. Először, amikor az asszony fia halálosan beteg lesz, Illés értük mondott imádsága hozzájárul a fiú életének és erejének visszaállításához.

Másodszor: Illés Isten ígérését közvetítette az asszonynak, miszerint mindig lesz valami rendelkezésére álló táplálék, legalább annyi, amennyi lehetővé teszi a túlélést. Amikor az asszony erre az ígéretre támaszkodik, és elmegy, hogy elkészítse egyszerű, mindennapi ételét, felfedezi, hogy igaz, amit a próféta mondott (17,24). Amikor eljött egy-egy újabb étkezés készítésének ideje, mindig volt ott „valami”, amit el lehetett készíteni.

A próféta áldásai közül kétségkívül a legfontosabb a bátorítás volt: „Ne félj!” (17,13) Ez ugyanaz a bátorítás, amivel Jézus olyan sokszor megszólított szörnyű körülmények közt élő embereket, akik láthatólag nagyon féltek, és szükségük volt a vigasztalás nyugtató szavaira.

Mennyi az elég?

Mi volt „elég” az özvegy, a fia és a vendége számára? Világos, hogy egyikük sem élt bővelkedő életet. Mindannyian megtanulták, hogyan boldoguljanak a pusztá minimummal. Mindhárman hozzá voltak szokva, hogy a „peremen” éljenek. Illés bizonyára gyakran biztosította az özvegyet arról, hogy számára elegendő az egyszerű ellátás. Előző rejtkehelyén azt a dögöt és hulladékot ette, amit a hollók hátrahagytak. Nem kétséges, hogy ők hárman a házban gyakran emlékeztették egymást a kivonulás idejére (2Móz 16,1–15), amikor Izrael népe negyven évig élt a sivatagban a mannából és fűrjből álló egyszerű napi táplálékon. Életben maradtak, és úgy érezték, hogy elég volt az élelem.

Valahogyan az özvegyasszony otthonában is mindig éppen elég volt. Nem volt felesleg, nem volt luxus, nem volt túlfogyasztás. Még egy kicsiny maradék sem volt, de az élet ment tovább, fiával és a prófétával való közösségben. Azzal a prófétával, aki nemsokára a király színe elé fog állni, és igazságot követel.

A nagylelkű munkaadó (Mt 20,1–16)

A kritikus helyzet

Képzeljünk el egy szőlőszüretet a Földközi tenger térségének dél-keleti részén. Forróság van (20,12), a sivatag felől állandóan fúj a szél, amely minden leveles növényt elheravaszt. Ez minden élőlény számára nehezen elviselhető, mert nem találnak árnyékos helyet, ahova a perzselő nap sugarai elől elmenekülhetnének. A kora délutánt a legnehezebb elviselni. Mindenki, aki megteheti, hosszú szieszta vonul a napnak ebben az órájában.

A szőlő már teljesen érett. Le kell szedni, mielőtt elszáradna a szőlőtőkén, vagy elkezdene rothadni. Leszedés után még gyorsabban romlik a szőlő. Azonnal fel kell dolgozni, különben egy éjszaka alatt megromlik, és akkor borkészítésre és mazsolává szárításra is alkalmatlan lesz. A helyzet kritikus. Még nem dőlt el, vajon sikeres lesz-e az egész szőlőszüret.

Nagy a munkaerő iránti kereslet. A részidős munkaerő is nagy kincs. Minden szőlőtulajdonos embereket keres, akik le tudják szedni, és ki tudják hordani a szőlőt: nőket és férfiakat, fiatalokat és időseket, szezonális idénymunkásokat. Senki nem kérdez tőlük semmit, csak azt: miért is nem találtam rá magukra hamarabb?

Egy munkaadót követünk most, egy szőlősgazdát, aki buzgón keresi a segítséget a szüretre. Már napfelkelte előtt kimegy a köztérre. Ahogy a munkavállalók összegyülekeznek, felajánlja nekik a szokásos napi fizetséget (20,2). A tulajdonos mindenre elszánt. A nap folyamán újra meg újra kimegy a piacra, hogy bér munkásokat találjon. Nemcsak a délelőtt közepén (20,3), délben és a délután közepén

(20,5), de még a napnyugta előtt egy órával is (20,6), a kora este hűvösében. Nincs idő alkudozni a bérről, csak ennyit mond: „Menj gyorsan, megfizetek neked, bízzál bennem!” Így is tesznek.

A fizetés napja

Ez a munkaadó az ősi intézkedési rendet követi (3Móz 19,13), amely szerint a munkásoknak meg kell bérüket kapniuk mielőtt este hazamennek (20,8). Ez a szabály megmutatja, milyen érzékeny és gondoskodó a mózesi törvény a bérmunkás jólétét illetően. A napszámosok szegény emberek. Nem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy hosszabb időre osszák be pénzüket. Havonként vagy kéthetente adott fizetés hatalmas nehézségeket jelentene számukra. Ezeknek az embereknek *most* van szükségük pénzre. Anélkül nem tudnak hazafelé ételt venni, amivel a családot táplálhatják. Ha a pénzkereső kevesebbet visz haza, mint egy teljes napi bér, akkor a családnak aznap este éhesen kell nyugovóra térnie.

Amint lemegy a nap, a munkások odagyűlnek a „menedzser” köré, akinek az a dolga, hogy kinek-kinek a munkaórát és teljesítményét számon tartsa, és aszerint számolja ki az illető pénzét.

De *most* valami rendkívüli történik. Amint a munkások kitért kezüket nyújtják, minden egyes tenyérbe ugyanaz az összeg kerül: az átlagos napi fizetség. Lehetetlen volt nem látni, hogy mi történik. Azonnal kezdték összehasonlítani napi bevételüket. „Mennyit kerestél ma?” Mindannyian ugyanannyit kaptak! Hihetetlen!

A munkaadó, azzal, hogy a „menedzsert” arra utasította, hogy minden egyes munkásnak egy teljes napi bért fizessen, biztosította, hogy minden munkás családja rendesen ehetett aznap este, és jól alhatott a vacsora után. Amit ez a szőlősgazda tett, teljesen eltért attól, ami minden egyéb helyen az országban aznap este történt, és cselekedete valószínűleg sok helyen beszédtema lett. Ez a munkaadó megszegte a piac szabályait. A gazda által gyakorolt gazdálkodás szerint a fizetséget nem a teljesített munka mennyisége határozta meg, hanem a bértől függő emberek szükséglete. Ez igen figyelemreméltó eltérés a bevett gyakorlattól. Csak várjunk addig, amíg az üzleti vezetőség tudomást szerez erről! Úgy fognak majd érvelni, hogy az ilyen gyakorlat fenntarthatatlan, és hamarosan romba dönti a nemzetgazdaságot. Ki az, aki ilyen ötlettel áll elő? – kérdezik majd. Bárki, aki egy ilyen „piaci törvényt” támogat, számíthat a keresztre feszítésre. De vajon egy ilyen „törvény” nem törölné el egy tollhúzással az éhínséget a föld színéről? Képzeljünk el egy olyan világot, ahol minden munkás napi normál bért kap, amely lehetővé teszi számára a normális szintű megélhetést.

Vajon valaha is napvilágot lát majd egy ilyen törvény? Nos, a kérdésre adott válasz egy másik kérdésre adott választól függ: lesz valaha olyan, hogy az emberek nem gon-

dolnak arra, hogy ők többet érdemelnek, mint a többiek? (20,10)

Azok a munkások, akik egész nap gürcöltek, nyilvánvalóan elégedettek voltak azzal az összeggel, amit kaptak. Ez pontosan az az összeg volt, amire reggel szerződést kötöttek. Teljesen igazságos volt. Ezek a munkások boldogan mentek volna haza, ha nem látták volna, hogy a többiek mennyit kaptak. Ami először elégségesnek tűnt számukra, az kezdett igazságtalannak látszani, amikor összehasonlították keresetüket a többiekével.

Lehet, hogy ez valóban az igazságosság kérdése. Azoknak, akik a nap folyamán később csatlakoztak a munkásokhoz, a munkaadó azt az ígéretet adta, hogy annyit fognak kapni, amennyi „igazságos” (a New Revised Standard Version angol bibliafordítás a 20,4-et „helyesnek”, „helyénvalónak” fordítja). Igazságos volt tehát a későn jövők számára, hogy ugyanazt az összeget kapják, mint a többiek?

Minden attól függ, mit nevezünk igazságosnak. Pál apostol szerint (Róm 4,4) legalább kétféle igazságosságról beszélünk: egyrészt az igazságról, miszerint a járandóságot aszerint kalkulálják, ami jár, másrészt pedig van az az igazság, mely szerint a jutalmat *ajándékként* osztják. A példázatbeli munkaadónknak volt bátorsága az igazságosságot mint ajándékot, mint Isten adta jogot bevezetni a piacra.

Első és utolsó

A példázat egy záró megjegyzéssel fejeződik be. „*Így az utolsókból lesznek elsők, az elsőkből utolsók.*” (20,16) Hogyan kell ezeket a szavakat érteni?

A példázat a 8. vers végén éri el csúcspontját, amikor a munkaadó utasítja a „menedzsert”, hogy adja ki minden munkásnak a „fizetségét”, amely, mint kiderült, nem annyi, mint amennyiért megdolgoztak, hanem a „szokásos napi bér” (20,9). Ez nem azt jelenti, hogy valaki többet kap, valaki meg kevesebbet. Mindannyian ugyanazt az összeget kapják. A koránjövők fő panasza a példázatban nem az volt, hogy először a későn jövők kaptak fizetést, hanem hogy ugyanazt az összeget kapták. A korán jövők úgy érzik, becsapták őket. „*Egyenlővé tetted őket velünk!*” (20,12) Az egyenlőség az, amit elleneznek. Nem akarnak egyenlők lenni a többiekkel, azt akarják, hogy „fair módon” bánjanak velük, bármit is jelent az.

Hogyan lehet ezeket a szavakat interpretálni? Gondoljunk arra, mi történik, amikor egy csoportnyi ember kart karba öltve egy körben táncol. A kör boldog önfeledtségben körbe-körbe jár. Az emberek énekelnek és nevetnek, örömmel ugrabugrálnak, jól érzik magukat együtt. Ki az első és ki az utolsó ebben a táncban? A csoport zárt kört alkot, amelyben senki sem első, és senki sem utol-

só. Mindannyian ugyanolyanok. Egy körben nincs első és utolsó ember.

Ezt a példázatot a következő mondat vezeti be: „a menynek országa olyan, mint...”. A történet az Istennel való életet illusztrálja. Olyan élet, ahol az igazságosság uralkodik. De nem az a fajta igazságosság, ami azokat jutalmazza, akiknek van, és azoktól von el, akiknek nincs. Hanem olyan igazságosság, ami mindenkinek annyit ad, amennyire szüksége van. Ezt jelentené az, hogy „elég”?

Ez a példázat számos megválaszolatlan kérdést hagy az olvasóra, amelyeket valószínűleg nem is lehet megválaszolni. Ez lehet szándékos is. Megmondatott, hogy a Biblia nem az emberek kérdéseire adott válaszok könyve, hanem megkérdőjelezi azokat a válaszokat, amelyeket az emberek természetesen vesznek.

Az Úrtól tanult imádság alázatos imádság. Nem kér különleges kiváltságokat vagy jutalmat. Azt kéri, hogy minden embernek lehessen elegendő, hogy minden embernek legyen annyi, amennyi a rendes, tisztességes élethez szükséges.

Megfontolandó kérdések

Az éhínség a világ sok pontján egyre növekvő kríziseket hoz létre. Vitassák meg a napi kenyér elégtelenségének okait és következményeit az elégséggel szemben, amit kevesek élveznek.

Az olcsó munkaerő embertelenné tesz és igazságtalan. Hogyan támogathatja az egyház a fair munka gyakorlatát, ami biztosítaná a mindennapi kenyér elérhetőségét?

Hogyan lehet az egyház eszköz abban, hogy a „lisztes fazék” és az „olajos korsó” napi rendszerességgel elérhető legyen társadalmaink legebezhetőbb és peremre szorult emberei számára?

Mit gondolnak, mi a hatása annak, ha nincs elegendő napi lelki kenyér a szegény és sebezhető emberek számára?

Vitassák meg, hogyan foglalkozhat az egyház ezzel az üggyel pasztorális és diakóniai szempontból.

Vitassák meg a következő mondat: „A szegényeknek mindig van elég, amit megoszthatnak másokkal.”

Fordította Gáncs Péterné

Pótfelvétel az Evangélikus Hittudományi Egyetemre

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem a 2010/2011-es tanévre pótfelvételt hirdet valamennyi szakára. A képzés lehetőségei a következők:

- A) Nappali tagozaton *teológus-lelkész osztatlan mesterszakon* a lelkészi szolgálatra felkészítő teológiai tanulmányok. A tanulmányi idő 12 félév.
- B) Nappali és levelező tagozaton *bachelor (BA) szintű katekéta-lelkipásztori munkatárs alapszak*. A tanulmányi idő 6 félév.
- C) Nappali és levelező tagozaton *bachelor (BA) szintű kántor alapszak*. A tanulmányi idő 6 félév.
- D) Nappali és levelező tagozaton *master (MA) szintű hittanár-nevelő tanár mesterszak*. A tanulmányi idő 5 félév.
- E) Nappali és levelező tagozaton *master (MA) szintű teológus mesterszak* bibliikum vagy szociáletika szakiránnyal. A tanulmányi idő 4 félév.

Jelentkezési határidő: 2010. május 31.

A felvételi alkalmassági vizsga időpontja: 2010. július 5–6.

Részletes felvilágosítás és jelentkezési lap kérhető az EHE Rektori Hivatalában (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3., tel.: 1/469-1051 vagy 20/824-9263, e-mail: teologia@lutheran.hu), illetve letölthető az EHE honlapjáról: <http://teol.lutheran.hu>.

Melanchthon nyomdokán a Kárpát-medencében

A praeceptor halálának 450. évfordulójára

BLÁZY ÁRPÁD

Idén április 19-én ünnepeljük Luther hű munkatársa, Philipp Melanchthon (1497–1560), Germánia praeceptora halálának 450. évfordulóját. Ebből az alkalomból emlékezünk rá magyarországi kapcsolatainak a teljesség igénye nélküli felidézésével. E témával a 19. század második felében kezdtek el részletesebben foglalkozni a magyar kutatók. Három jelentős történészprofesszor nevét kell megemlítenünk: a római katolikus Fraknoi Vilmosét (1843–1924), az evangélikus Súlyom Jenőét (1904–1976) és a nemrég elhunyt református Borzsák Istvánét (1914–2007).

Magyar peregrinusok Wittenbergben

A magyar reformáció szinte valamennyi jelentős képviselője megfordult Wittenbergben. Soraikból került ki a 16. század vezető értelmiségének jelentős része. Philipp Melanchthon 1518-tól kezdve egészen haláláig, azaz több mint negyven (!) éven át oktatótt Luther városában. Az első magyarországi diák, Szentantali Gergely 1521-ben iratkozott be az egyre híresebbé váló egyetemre, aki ezt követően Tordafalván (ma Csíkdélne, Csíkszereda szomszédságában észak-keletre) lett lelkész. Ettől kezdve a wittenbergi matrikulában sorra találjuk a „Pannonicus”, „Ungaricus”, „Transylvanus”, illetve egy-egy magyar városra vagy településre utaló bejegyzéseket. Melanchthon haláláig mintegy ötszáz magyar hallgatója volt a wittenbergi egyetemen. A 16. századra nézve ez a szám több mint ezer! Az is jól látható, hogy az időközben három részre szakadt ország egész területéről érkeztek diákok a reformáció fellegvárába. Ennek egyik oka lehet a reformáció gyors térhódítása a Kárpát-medencében. Sokan az addig népszerű Bécs, Krakkó és Padova egyetemei helyett a reformáció központjában szerették volna megszerezni a lelkészi szolgálathoz szükséges ismereteket. A másik kiváltó ok az a szomorú tény, hogy a 16. században semmilyen felsőoktatási intézmény nem működött hazánk területén.

A wittenbergi egyetem szabályzata ellenére a magyar diákoknak 1555-ben sikerült – a krakkói magyar bursa mintájá-

ra – egy nemzeti szervezetet, a *Coetust* létrehozniuk, amely a magyar hallgatók szociális és lelki életének központjává lett. Melanchthon külön figyelmet szentelt a németül nem vagy alig tudó diákokra. Vasárnaponként először lakásán, majd a létszám növekedésével az egyetemen tartott külön latin nyelvű igemagyarázatokat, előadásokat. Sokukat asztalánál is vendégül látott. Fontosnak tartotta, hogy minden ifjúnak legyen saját mentora, lelki vezetője. A végzetek pedig útbiztosítást kaptak arra nézve, hogyan-merre folytassák pályájukat. Egy érdekes adalék mindehhez: Melanchthon jóllehet elvégezte a teológiai stúdiumokat, mégsem avattatta magát lelkésszé, mivel a tudományok szeretete, vérbeli humanista elkötelezettsége, s még inkább testi adottsága miatt nem tartotta magát alkalmasnak a lelkészi pályára.

Melanchthon hatása a Kárpát-medencében

Melanchthonnak a magyar reformációra gyakorolt hatása a korszak iskoláin keresztül látszik leginkább körvonalazódni. A Wittenberget megjárt diákokból lettek az első protestáns iskolák alapítói, iskolamesterei és igazgatói. A 16. század során több mint százhuszonöt evangélikus iskolát alapítottak, illetve újjítottak fel. Ezek rendtartásai az 1528-as háromosztályos melanchthoni iskolamodellt követték, ahol a humanizmusnak a reformáció ügyét kellett szolgálnia (biblikus nyelvek), és igen fontos pedagógiai célnak tekintették az alázatosságot.

A protestáns lelkészképzésnek a 16. században Wittenberg maradt a központja. Az itt végzett „philippista magiszterek” mintegy 80 százaléka választotta a papi hivatást, melyben külön erkölcsi súllyal bírt a Wittenbergben végzett lelkészavatás.

A magyar értelmiség körében a „praeceptor” nyomán nagy lelkesedést váltott ki az anyanyelv módszeres vizsgálata és annak nyelvteni rendszerezése. A Wittenberget megjárt peregrinusoknak köszönhető az első magyar nyelvű nyomtatott könyv, az első magyar nyelvtan, szótár, bibliai könyvek fordításai és egyéb kiadványok.

A magyarországi reformáció jeles alakjai (Luther- és Melanchthon-tanítványok)

A most következő felsorolás egyértelműen jelzi, hogy Melanchthon áldásos oktatói tevékenységének „gyümölcsei” évtizedről évtizedre kimutathatóak a Kárpát-medencében is.

Simon Grinert/Gryneaus (1494/95–1541) az egyetemes egyháztörténet mint Bazel reformátorát (1529-től) tartja számon. Griner 1507–1511 között Philipp *Schwartzerdttel* (azaz Melanchthonnal) együtt végezte középfokú tanulmányait a híres pforzheimi latin iskolában. A bécsi egyetemi éveket követően – a magyarországi reformáció hajnalán – Budán, a Boldogasszony plébániához (a mai Mátyás-templomhoz) tartozó neves városi iskola igazgatójaként már tudatos humanista és reformatori szellemben folytatta oktatói tevékenységét (1521–1523). Griner Budáról Wittenbergbe ment (1523–1524), ahol többek között antikizálta nevét (Grynaeus), viszontláthatta volt iskolatársát és barátját, Melanchthont, és személyesen is megismerhette Luthert.

Dévai Mátyás (Devay, 1500k–1545), „a magyar Luther” – eredetileg ferences rendi szerzetes – élete során háromszor (1529-ben, 1537-ben és 1541-ben is) járt Wittenbergben, ahol bizalmas viszonyba került Lutherrel és Melanchthonnal. Az *Ágostai hitvallás* hatására (?) az 1530-as évek elején készítette el polemizáló reformirátát, melyben – Melanchthonhoz hasonlóan – a tanszerű reformáció rendszerét és célját fogalmazta meg ötvenkét hittételben (Polémia Szegedi Gergely ferences rendi provinciálissal). Működött Budán, Kassán, Sárvár–Újszigeten, Szikszón, Miskolcon és Debrecenben. Az 1537-es wittenbergi tartózkodása során született Melanchthonnak az a Nádasdy Tamáshoz címzett – Dévaival és Sylvester Jánossal kapcsolatos – ajánlólevele, melyet Evangélikus Országos Levéltárunk (EOL) őriz.

Sylvester János (1504k–1553) humanista, nyelvtanár, a magyar nyelvészet előfutára, bibliafordító kétszer járt Wittenbergben: 1529-ben és 1534–1536 között. A '30-as években a Sárváron felállított iskolában próbálta megvalósítani Melanchthon humanista pedagógiai elveit. Nevéhez fűződik az első Magyarországon nyomtatott nyelvtankönyv (*Grammatica Hungarolatina*) és az első teljes magyar Újszövetség (1541). Élete utolsó tíz évét mint a bibliai nyelvek oktatója a bécsi egyetem töltötte.

Stöckel Lénárt (1510–1560) közel egy évtizedet (1530–1539) töltött Németországban, javarészt Wittenbergben. Luther és Melanchthon kedves tanítványa, aki 1537-ben Luther szülővárosában, Eislebenben iskolarektorkodott. Miután visszatért Bártfára, igazgatásával és a Melanchthon pedagógiai elvein alapuló német iskolatörvényeket szem előtt tartva színvonalas oktatási intézménnyé szervezte szeretett városa iskoláját. Nevéhez fűződik a híres *Ötvárosi hitvallás* (1549 – Bártfa, Eperjes, Kassa, Lőcse és Kisszeben). Hatékony reformtevékenységének köszönhetően joggal nyerte el Bártfa „a magyar Wittenberg” címet.

Heltai Gáspár (1515k–1574) magyar szépíró, műfordító

és nyomdász erdélyi szász családból származott, aki csak felnőtt fejjel tanult meg magyarul. Felsőfokú tanulmányait Wittenbergben, az 1542/1543-as tanévben fejezte be. Hazatérve (1544-től kezdődően) a kincses város, Kolozsvár – első – reformátora lett. Munkásságát, mely az érett reneszánsz szép példája – a reformátor elődökhöz hasonlóan – ő is katekizmuskiadással kezdte. Élete során több mint kétszáz (!) kötetet rendezett sajtó alá, s 1552-től kizárólag magyar és latin nyelvű kiadványokat tett közzé (például *Száz fabula, Krónika a magyarok viselt dolgairól* stb.).

Johannes Honterus (1498–1549), Brassó és a Barcaság reformátora, aki jóllehet nem tanult Wittenbergben, humanista és reformatori beállítottságát a Krakóban és Bazelben töltött, közel másfél évtizedes tanuló éveknél köszönhetette. Óriási munkabírással és pátriája iránti elkötelezett hazaszeretettel megáldott lelkész, tanár és nyomdász. Kiterjedt levelezést folytatott a wittenbergi reformátorokkal: Lutherrel és Melanchthonnal. A *brassói és barcasági gyülekezetek reformációja* címmel 1543-ban megjelent műve Luther előszavával Wittenbergben is napvilágot látott. Nem véletlenül nevezte őt Luther – igaz, enyhe túlzással – „Magyarország apostolának”. Ugyancsak 1543-ban rendezte sajtó alá iskolai *Rendtartását*, amiért méltán kapta meg – Melanchthonra utalva – „az erdélyi szászság praceptor” titulusát.

Bornemisza Péter (1535–1584) nemesi rangú, gazdag polgári család sarjaként Pesten látta meg a napvilágot. Tanult Padovában, Wittenbergben (1559), ahol többek között ő is Melanchthon tanítványa lett. A mindössze negyvenkilenc évet élt szókimondó reneszánsz értelmiségi élete annak ellenére, hogy prédikátortársai 1573-ban a csallóközmátyusföldi egyházkerület szuperintendensévé választották, sok-sok küzdelmen és hányattatáson át vezetett. Bornemisza Pétert, az „olthatatlan fáklyát” (Kapi Béla) mint a 16. század igazi, vérbeli íróját és költőjét az irodalomtörténet és himnológia tudománya is számon tartja.

Melanchthon-autográfok a történeti Magyarországon

Levelek: ismereteink szerint Melanchthonnak három levelet őrizik a Kárpát-medencében. A levelek címzettjei, témájuk, keletezési idejük és őrzési helyük: Nádasdy Tamás (Dévai Mátyást és Sylvester Jánost ajánló levél) – 1537. október – EOL; Bártfa városi tanácsa (Samuel Scherert ajánló levél) – 1555. augusztus – EOL; Erasmus Crossensky avató levele – 1559. december – a Pozsonyi Evangélikus Líceum Kézirattára.

Könyvbejegyzések: például a soproni evangélikus líceumban, az Országos Széchényi Könyvtárban, az egyetemi könyvtárban, a Szegedi Egyetem központi könyvtárban, a sárospataki református nagykönyvtárban és Zágrábban, az egyetemi könyvtárban őrzött könyvekben-kiadványokban.

A magyarországi reformációra – kimutatható módon – Melanchthonnak volt a legnagyobb hatása.

Térítő szörnyetegek és gyógyító angyalok

Értelemkeresés, értékorientáció és mintaközvetítés a lelkigondozásban

PETRI GÁBOR

Egy súlyos kedélybetegséggel küszködő középkorú nő egyszer épp egy erőteljes depressziós roham kellős közepén a város utcáin sétált. Nem igazán tudta, hová, merre megy, nem volt úti célja. Tudatát teljesen elborították a kétségbeesés, a reménytelenség és a kilátástalanság végtelenül keserű, lélekromboló, negatív gondolatai. Céltalan botorkálása során épp egy templomhoz ért, amelynek nyitva volt az ajtaja. Gondolkodás nélkül, automatikusan cselekedve belépett, és helyet foglalt egy hátsó padban. A templomban épp istentisztelet kezdődött. A lelkész természetesen azonnal észrevette, hogy egy ismeretlen tért be a templomba, és azt is látta, hogy az asszony igen rossz lelkiállapotban van. Az istentisztelet végén megszólította, és beszélgetésre invitálta az „idegent”. A lelkész a rendhagyónak mondható lelkigondozói beszélgetés során semmilyen értelemben nem próbálta „megtéríteni” az asszonyt, nem kezdte el bibliai igékkel és dogmatikai-etikai tételekkel traktálni őt. Nem próbálta meg a kiszolgáltatott helyzetben lévő nőt úgymond a vallással „megerősíteni”. Csupán megértően és figyelmesen meghallgatta az asszony életének problémáit, amelyeket szelíden megpróbált egy magasabb nézőpontból, szélesebb spirituális összefüggésekben megláttatni. A nő évekkal később úgy emlékezett vissza, hogy hosszú és nehéz gyógyulásához ez a beszélgetés is hozzájárult.

* * *

A fenti megtörtént eset teljességgel atipikus. Egy nagyon ritkán előforduló helyzetről szól: világi emberek és az egyházi lelkigondozás találkozásáról. Az egyház létének alapjául szolgáló gyülekezeti élet ismeretének vonatkozásában azonban lényegét tekintve nem beszélhetünk e két szféra találkozásáról: világi, egyházon kívüli emberek nem szoktak betérni templomokba, és nem csöngetnek be lelkési hivatalokba, hogy lelkigondozói segítséget kérjenek. Fel lehet tenni a kérdést, hogy ez probléma-e, és ha igen, akkor milyen szempontból. De ha így teszünk, azt is meg kell kér-

deznünk: valójában kik képezik az egyházi lelkigondozás célcsoportját? Gyülekezeti tagok? Az egyházhoz lazábban kötődők? Egyházon kívüliek? Az „utca embere”? Vallásatlankok? A maguk módján hívók? A keresők? És egyáltalán mi az egyházi lelkigondozás célja? Lélekgyógyítás? Rendszeres kísérés, lelki támogatás? Egyfajta pszichoterápia? Térítés? Misszió? Evangélizálás? Emberhalászat? A spirituális fejlődés segítése?

Egy „szörnyeteg” kihívása

A fent leírt alapszituáció konstatálását és az abból fakadó alapkérdések tisztázási szándékát azért tartom meghatározónak fontosnak, mert a *Lelkipásztor* 2010/3. számában Gyógyító szörnyeteg? címmel megjelent egy tanulmány Percze Sándor tollából, amely úgy nevez meg egyházi pasztorációt érintő problémákat, hogy a téma megalapozását jelentő alapkérdéseknek nemcsak a tisztázása, de a feltevése is elmarad.

A lelkigondozás mai kihívásait meglepő, de kétségkívül elgondolkodtató kontextusba helyezi a tanulmány szerzője, amely a következő alcímet viseli: *Dr. Csernus Imre lelkigondozói alapelvei és azok kihívása az egyházi pasztoráció számára. Avagy miért vándorol ki a lelkigondozás az egyházból?* A világi értelemben vett lelkigondozás teljes kelléktárát a *Tankcsapda* együttes egyik, „Gyere, mondd el, mi a baj, bébi” kezdetű dalszövegében véli felfedezni, amelyet ez alapján a „lelkigondozás profán ódájának” nevez. A lelkigondozás témájának „utcán heverő” aktualitását azzal illusztrálja, hogy az emberek személyes problémáikat manapság „nagy nyilvánosság előtt, a modern médiumok segítségével beszélnek ki”, egészen pontosan a Mónika- és a Balázs-show televíziós nyilvánossága előtt tárják fel lelki gondjaikat. Az emberek „[e]zt az utat választják arra, hogy beszélhessenek a problémáikról” – állapítja meg a szerző, majd hozzáteszi a szomorú konklúziót: „Nem valamelyik közelükben élő lel-

készt keresik fel.” Gondolatmenete szerint amikor ezt végig-gondolta, akkor döbönt rá arra a keserű valóságra, hogy az egyházból kivonult a lelkigondozás. Ennek okaként az egyházakba vetett közbizalom megrendülését nevezi meg, amelynek alátámasztására egy online felmérés eredményét mutatja be a közintézmények bizalmi indexéről, valamint Joachim Scharfenberg és Isidor Baumgartner gondolatait idézi az egyházi lelkigondozás túlságosan doktrinális, egzisztenciálisan nem kielégítő, üres formulává merevedett egyházi üdvtan voltáról.

Miután a szerző rámutat, hogy csupán a felszín érinti az a pasztoráció, amely a hit és a transzcendencia dimenzióját akarja nyújtani az emberi problémák megoldására, megtudjuk, hogy dr. Csernus Imre – a magát „gyógyító szörnyetegként” aposztrofáló pszichiáter – végez olyan lelkigondozást, amely őszintén szembenéz az emberi problémákkal, és amely ezáltal sokkal inkább feltárja a hit és a spiritualitás gyógyító dimenzióját a terápia során. Módszertani ízelítőt is kapunk Csernus doktor gyakorlatáról egy esettanulmány szó szerinti leírásának formájában. A népszerű terapeuta metodikájának vizsgálata során a tanulmány két kulcsfogalomban „desztillálja” annak lényegét, és összességében nem kevesebbet állít, mint hogy az *önismeret* és az *őszinteség* hiánya a lelkigondozás egyházból való „kivándorlásának” jelentős okai között szerepel, másrészt ezek újrafelfedezése alapja lehet a lelkigondozás egyházba való visszatérésének. Ebben állna tehát a csernusi módszer kihívása az egyházi pasztorációra nézve.

Mi a gond a lelkigondozással?

Mielőtt e megejtő gondolatmenet néhány részletét közelebbről szemügyre vennénk, sietnünk kell leszögezni: a lelkigondozás soha nem vonult ki az egyházból. A gyülekezeteket pásztoroló lelkészeknek rendszeres, napi szintű tapasztalatuk a hívekkel folytatott segítő, támogató, kísérő lelki beszélgetés, egyszóval a lelkigondozás. A tanulmány téves problémafelvetését alapfogalmak tisztázásának elmaradása és egymáshoz közel álló, de eltérő jelenségek összekeverése vagy egybemosása, a világos megkülönböztetés hiánya okozza. A probléma lényegét vizsgálva ugyanis kiderül, hogy nem a lelkigondozás vonult ki az egyházból, hanem az egyház több száz éve tartó folyamatos társadalmi befolyáscsökkenése és térvesztése vezetett oda, hogy a szekuláris életet élő emberek az egyházon kívülről már nem keresik és nem veszik igénybe a lelkipásztori beszélgetést. Mindvégig tudatában kell lennünk, hogy amikor lelkigondozásról beszélünk, kétféle irányultságot kell elkülönítenünk: a „befelé” irányuló, tehát a hívek gyülekezetben végzett pasztorációját és a „kifelé” irányuló, szekuláris háttérű emberek lelkigondozását (utóbbi eset ritkán adódik).

A vizsgált jelenség lényegének másik aspektusa az, hogy

a pszichológia, a pszichiátria, a lélekgyógyászat tudománya különösen a 20. század első évtizedeitől rohamos ütemben fejlődött, és olyan számottevő eredményeket képes felmutatni, amelyek megvalósítását világnézetileg értékesleges terápiák útján kínálja fel szemben a keresztény felekezetek világnézeti alapokon nyugvó, értékorientált(nak feltételezett) pasztorációs metódusaival.

Már önmagában az is garantáltan összezavarja a gondolkodásunkat, és téves helyzetértékeléshez vezet, ha e kétőt, a szekuláris pszichológiát és az egyházi lelkigondozást (a pasztorálpszichológiára épülő poimenikát) egymás vetélytársaiként képzeljük el. Ugyanis mind eredetét és motívációját, mind metodológiáját és külső-belső feltételeit, mind pedig célját, hatásait és eredményeit tekintve másra és másra irányul ez a két, emberi lelkekkel foglalkozó terület, pontosabb kifejezéssel: diszciplína.

Minthogy a diszciplínák komoly tudományos megalapozottsággal rendelkeznek, ezért a gondolatmenet elején idézett dalszöveg „profán lelkigondozást” példázó ismérvein is rögtön fennakadunk. Még ha el is tekintünk attól, hogy a „bébi” megszólítás párkapcsolati viszonyt implikál, ami eleve lehetetlenné teszi a kellő emocionális távolságot megkövetelő szakszerű terápiát (ugyanaz érvényes a többi szoros érzelmi viszonyra, családi, baráti kapcsolatokra), és elfogadjuk, hogy a lelkigondozáshoz szükséges megértő partner, a nyitottság, a figyelem, a vallomás (gyónás), a szív őszinte kiöntése, a mély, elfogadó bizalom és a feltétel nélküli szeretet mind benne van ebben a profán, de megragadó életképben, akkor is hiányérzetünk marad, mivel mind az egyház lelkigondozójának, mind a pszichológia terapeutájának ennél sokkal többre, tudományosan megalapozott elméleti tudásra és gyakorlati tapasztalatokra van szüksége.

Természetesen nincs kizárva, hogy egy mai lelkész, teológus vagy pasztorálpszichológus jelen korunk néhány szembevetően torz és visszás jelenségének (színlelt „lelkigondozás” egy televíziós talkshow-ban,¹ a „gyógyító szörnyeteg”

¹ Bár témánk szempontjából nem elsődleges fontosságú, de érdemes röviden kitérni annak az állításnak az érvényességére is, miszerint a műsor show jellegétől eltekintve összességében lelkigondozás zajlik a képernyőn. Ennek kapcsán talán elég utalni arra a közelmúltban ki-robbant botrányra, melynek során kiderült, hogy az egyik kereskedelmi tévécsatorna kibeszélőshow-jának statisztái nem kapták meg a pénzüket azért az előre megírt, megrendezett, fiktív „problémakibeszélő lelkigondozásért”, amelynek színi előadására a csatorna szerződött velük. Valóságos esetekben pedig sokan azért perlik a tévécsatornát, mert szimp-lán átverik őket: az állandokkal becsalt szereplőket az előre megbeszéltek ellenére váratlan, megalázó helyzetekbe hozzák. A „fizetett statiszták kibeszélőshow” keresőkifejezésre linkek százait dobja ki az internetes kereső. A statisztavadászat kulisszatitkairól két kiváló összefoglalás: <http://tinyurl.com/yatbwvvv>. <http://tinyurl.com/yf657zf>.

Ugyancsak komoly aggályaink merülhetnek fel azzal a logikával kapcsolatban is, amely a kibeszélőshow-k sztorijait készpénznek véve arra következtet, hogy az emberek „[v]ilággá kiabálják gondjaikat (...)”,

25 perces „terápiája” egy tévéműsorban, lesújtó felmérési adat az egyházak bizalmi indexéről stb.) hatására döbben rá arra, hogy a lelki problémákkal küszködő emberek nem kopogtatnak be a lelkészi hivatalokba, bármennyire is elemi igényük van a segítő beszélgetésekre. Mindehhez csupán annyit érdemes hozzátennünk, hogy a valós helyzet még ennél is szomorúbb, vagyis inkább régiebb, ugyanis az egyházak minderre már a 20. század '20-as, '30-as éveiben elkezdtek rádöbbsenni.

Az akkoriban kialakuló helyzet pressziója viszonylag hamar rá is kényszerítette a gyakorlati teológiát egy olyan megújulási folyamat végigvitelére, amelynek során a poimenika (és vele egységben a pasztorálszichológia) elmélete és gyakorlata nagy ívű fejlődésnek indult, és olyan lelkigondozói irányzatok kidolgozásához vezetett, amelyek máig meghatározzák az egyházon belül működő lelkészcsoporthoz pasztorációs munkáját. Amikor a szekuláris lélekgyógyászat kihívásával szembesülni kellett, a lelkigondozói tapasztalatok világosan megmutatták, hogy az akkoriban általánosan alkalmazott, utóbb *kérügmaticus*nak elnevezett irányzat – amelynek követői szerint a lelkigondozás lényege az evangéliumhirdetés, a kérügma továbbadása és a megtérítés – legalábbis „kifelé” teljességgel járhatatlan út, de egyházon belüli alkalmazását is sokan elleneztek. Ennek ellenpólusaként jött létre az úgynevezett *terapeutikus* irányzat (és annak számos elágazása), amely a pszichológiai ismereteknek a poimenikába való integrálását és szakszerű alkalmazását sürgette. Itt már a gondozott konkrét lelki problémája állt a középpontban, azonban a lélektani módszerek árnyékában a spirituális értékdimenzió háttérbe szorult. (A terapeutikus lelkigondozás szélsőséges eseteiben egy kívülálló számára igen nehéz lett volna eldönteni, hogy a beszélgetés egy lelkészi hivatalban zajlik, vagy egy pszichológiai szakrendelésen.)

Amikor a tanulmány szerzője akként vélekedik, hogy a lelkigondozás problémájának gyökere nem abban fedezhető fel, hogy a pszichológia mint társtudomány mennyire integrálódik a poimenikába vagy mennyire nem, és nem is abban, hogy a lelkészek jól vagy rosszul használnak-e bizonyos pszichológiai ismereteket és technikákat, hanem inkább abban, hogy az egyházi lelkigondozás szem elől téveszti az embert, mert valójában egy missziói attitűddel az evangéliumi üzenet átadását erőlteti az adott élethelyzettel való szembenézés helyett, akkor lényegében a – kétségtelesen még ma is alkalmazott – *kérügmaticus* irányzat kritikáját fogalmazza meg. De egyrészt nem nevezi azt néven,

másrészt ugyancsak nem derül ki, hogy egyháztagok vagy egyházon kívüliek lelkigondozásáról van szó.

Ez a nem kellően motivált kitétel azért is meglehetősen aggályos, mert a pszichológiai ismereteknek a pasztorációban betöltött alapvető fontosságát relativizálja, még akkor is, ha ilyen szándéka nem volt a szerzőnek. Azt ugyanis nagyon nehéz lenne poimenikával és pasztorálszichológiával behatóan foglalkozó teológusokkal elfogadtatni, hogy valójában nem olyan fontos a lélektani felkészültség a lelkigondozás során, ha és amennyiben a gondozott ember konkrét lelki gondja és az azzal való szembenézés marad a középpontban, és a lényegyet tekintve elegendő egy „tankcsapdás” nyitottság a másik ember mondanivalójára, valamint a Csernus doktortól megtanult önismeretre és őszinteségre építő módszer alkalmazása. Pszichológiai tudás nélkül ugyanis valószínűleg nem fog működni sem a lélektani lényeglátás, sem a pszichés folyamatok értő elemzése, sem a rávezetés, sem a szembenézés, sem a feldolgozás, sem a gyógyító tudatosodás elősegítése.²

A tanulmány minden bizonnyal legizgalmasabb és legtöbbet ígérő kijelentése az, hogy a vallás, a hit és a transzcendens dimenziója igazából akkor tárul fel leginkább, amikor őszintén nézünk szembe az emberi problémákkal, és ezt a módszert az egyik legismertebb terapeuta, dr. Csernus Imre lelkigondozásán lehet a legjobban megfigyelni. A Csernus-módszert lázas izgatottsággal „megfigyelő” olvasónak azonban végül csalódnia kell: az esettanulmány gyakorlati példájából ugyanis az égvilágon semmi nem derül ki arra vonatkozólag, hogy a gondozott utóbb közelebb került-e a transzcendens dimenzióhoz. Arról nem esik szó, hogy más esetekben Csernus doktor praktizálása során – általában, néha, alkalmanként vagy gyakran – egyáltalán szóba kerülnek-e a spirituális létszemléletet és világnézetet érintő kérdések, és ha igen, milyen eredménnyel.

Gyógyítás vagy térítés?

A lelkigondozás helyzetértékelése

A fent ismertetett okfejtés gondolatébresztő vizsgálata vezetett oda, hogy e tanulmány második részében az egyházi lelkigondozás valós helyzetértékelését és problémái gyö-

² Csernus módszerének „kihívás” jellegével kapcsolatban leszögezhetjük: ha az egyházi pasztorációnak olyan lélektani alapkonceptiókat, mint az önismeret és az őszinteség, most kellene – majdhogynem nívumként – újra felfedeznie, akkor nagyon nagy lenne a baj. Annak az evidenciának a belátásához ugyanis még csak elmélyültebb pszichológiai tudásra sincs szükség, hogy megfelelő szintű önismeret és a dolgokat nevükön nevező őszinteség hiányában eleve lehetetlen bármiféle segítő, lelkigondozó beszélgetést folytatni. (Ez alapján kijelenthető: amennyiben vannak olyan lelkészek, akikből hiányzik ez a két alaptulajdonság, akkor teljességgel alkalmatlanok a lelkigondozásra.)

és „ezt az utat választják arra, hogy beszélhessenek a problémáikról”. Bár a szerzőnek vélhetően nem volt ilyen általánosító szándéka, mindamellett az átlagemberek abszolút többsége nyilvánvalóan még a gondolatától is irtózna, hogy legintimébb lelki tartalmait a tömegmédiára nyilvánosságra elé tárja.

kerének és következményeinek minél realisabb elemzését próbáljam meg felvázolni. Az alapvetést adó kiindulópont a már említett megkülönböztetés: az egyházon belüli és az egyházon kívüli emberek lelkigondozása különválasztásának tudatos szemlélete. Arra teszek kísérletet, hogy megvizsgáljak néhány poimenikai-pasztorálszichológiai szemléletmódot, viszonyulást és módszert, melyek segítségével a lelkigondozó biztos alapokon közelítheti meg mind az egyházi közegen belüli (hívő), mind a szekuláris közegből érkező poimenikai eseteket. Az egyháziak és egyházon kívüliek lelkigondozásának közös pontjait kutatva, a kettő határmezsgyéjéről három olyan kiemelkedő fogalom vizsgálatára is vállalkozom, amely alkalmasnak tűnik arra, hogy mind gyógyító célként, mind további kiindulópontként szolgáljon ahhoz a távolabbi – spirituális – célhoz, hogy a nem elkötelezett hívő vagy nem hívő embereket is hozzásegítse a poimenikában (is) benne foglalt keresztény értékrend, hit és üzenet befogadásához vagy az ezekhez való közelebb kerüléshez. Ez a három fogalom: az *értelemkeresés*, az *értékorientáció* és a *mintaközvetítés*. Végül érintőlegesen és a teljesség igénye nélkül megemlítem azokat a területeket, amelyeken a szekuláris emberek és az egyházi lelkigondozás érintkezése meglévő adottság vagy reális lehetőség, valamint azokat a lehetséges társadalmi feladatokat, amelyek révén az egyház némi eséllyel növelheti a szekuláris közegben végzett lelkigondozói tevékenységét.

A lelkigondozói alaphelyzet

A lelkigondozás elsődleges célja, hogy segítsen a segítségre szoruló emberen, akinek valamilyen lelki, egzisztenciális, lelkiismereti, morális vagy esetleg világnézeti problémája van. A poimenika történeti áttekintése arról tanúskodik, hogy különféle korokban és az eltérő lelkigondozói irányzatokban mind a segítség koncepcióját és célját, mind a lelkigondozói segítség módszerét másképpen, sőt jelentős különbségekkel értelmezték és határozták meg.

A poimenikai irányzatok elméleteivel, módszereivel és eredményességével kapcsolatban sokszor elhangzik az a gondolat, hogy a lelkigondozásban nincs királyi út, minden problémára egyaránt gyógyírt jelentő bevált recept. A lelkigondozó képzettsége, szakmai felkészültsége és tapasztalatai éppen azt az integratív és szintetikus szemléletet hivatottak elősegíteni, hogy a lelkipásztor képes legyen munkája során mindegyik irányzathoz méltóan és sokoldalúan, rugalmasan élni a sokféle irányzat hasznosnak bizonyuló módszertani elemeivel. Ez a szemlélet nagyfokú segítséget jelenthet egy széles látókörű, magas szakmai színvonalú lelkigondozói szemlélet, magatartás és attitűd kialakításához (vö. SZABÓ 2000, 25–29. o.).

A lelkészek poimenikai szemlélete elsősorban egyházi közegben, a gyülekezeti élet keretei között formálódik, elsődlegesen tehát az egyházhoz és a gyülekezethez szorosan kötődő, vallásos, hívő emberek lelkigondozásának szolgálatát végzik. Hivatásuk során azonban kerülhetnek olyan szituációba, amikor az egyházi és gyülekezeti életterén kívülről érkező, a maga módján vallásos vagy egyáltalán nem hívő emberek lelkigondozása a feladat: sokféle, előre nem kiszámítható módon adódhat olyan eset (ha manapság nem is sűrűn), amikor a lelkész a szekuláris világból kerül kapcsolatba valakivel, akit lelkigondoznia kell. Ezekben a helyzetekben a lelkésznek a keresztény teológiai alapokon nyugvó poimenikai irányzatok kínálatából sokkal nehezebb kiszűrnie, hogy milyen módszerekkel közelítheti meg az adott pasztorációs esetet. Egyszerre találja magát lelkigondozói és missziói helyzetben. A metodológiai nehézséget ilyenkor az okozza, hogy minden, ami a poimenikai irányzatokban teológiai-homiletikai elem – azaz igehirdető, igeközpontú, teologizáló, illetve térítő jellegű –, az nem alkalmazható, legalábbis nem rögtön a lelkigondozás folyamatának elején, és az adott esettől függően az is kérdéses, hogy egyáltalán mikor, milyen feltételekkel, milyen mértékben és milyen hangsúlyokkal használhat fel ilyen módszertani elemeket a lelkész.

A gyülekezeti tagok és az egyházon kívüliek lelkigondozásának módszertanában természetesen nagyon sok közös vonás és alapkövetelmény található, mint például a türelmes odafigyelés, a megértő meghallgatás, a másik gondjainak értékítélet és tanácsok nélküli befogadása és egyáltalán a másik ember személyének feltétel nélküli elfogadása, feloldó, empatikus és bizalmat ébresztő lelki erőterbe való bevonása – az úgynevezett segítő beszélgetés alapjait jelentő kritériumok (BAGDY 1990c, 20–21. o.). Azonban míg gyülekezeti tagok esetében a lelkigondozás során alkalmazott teológiai megközelítések, bibliai igék magyarázata, a vallásos hit erejének hangsúlyozása stb. többé-kevésbé magától értetődő, de mindenképpen általánosnak mondható, addig a nem egyházi, gyülekezeten kívüli hívő, vallástalan vagy ateista emberek számára a fent említett témák és fogalmak mást és mást jelenthetnek, vagy esetleg nem jelentenek semmit.

A lelkésznek mindentől függetlenül segítenie kell minden segítségre szorulón. A kérdés az, hogyan tegye, és segítő lelkigondozása során hogyan juttassa kifejezésre, hogy ő nem pszichológus, hanem pszichológiai ismeretekkel rendelkező lelkipásztor, egy meghatározott erkölcsi és értékrend, egy sajátos világszemlélet és egy elkötelező hit – a keresztény hit – képviselője. És legfőképpen hogyan tegye mindezt úgy, hogy a fentiek kifejezésre juttatása ne legyen tolakodó, ráerőszakoló és tisztességtelenül térítő jellegű a lelkigondozás folyamata során?

A pszichológia néhány fontos felismerése

Az alábbiakban röviden érintjük a pszichológia tudományának azokat az alapvető felismeréseit, amelyek különösen a szekuláris közegből érkező emberek lelkgondozása során adhatnak biztos alapokon nyugvó elméleti fogódzókát. Két nevet és irányzatot érdemes kiemelünk: C. G. Jung komplex analitikus pszichológiáját és V. E. Frankl logoterápiáját.

C. G. Jung vallásértelmezése

Jung pszichológiai kutatásai során szerzett tapasztalatai szerint az emberi lélekhez természetszerűleg tartozik hozzá a vallásos funkció, a psziché tehát *naturaliter religiosa*. Pszichoterapeutaként a következő rendkívül elgondolkodtató megállapítást tette: „35 év feletti pácienseim között egy sem volt, akinek végső problémája ne a vallás iránti beállítottsága lett volna.”

Jung ilyen tapasztalatok nyomán bukkant rá az egyik legalapvetőbb felfedezésére, melynek lényege, hogy az ember cselekvésének legnagyobb pszichés hajtóereje nem a szexuális ösztön (Sigmund Freud), nem is a hatalmi ösztön (Alfred Adler), hanem az ember eredendően meglévő *metafizikus teljességösztöne*, vagyis az a mélyről fakadó törekvés, hogy az ember visszataláljon személyiségének és létének eredeti, Isten által teremtett teljességébe és boldog harmóniájába, keresztény szóval: az üdvösség állapotába (JUNG 1993, 42–68. o.).

Jung szerint a vallás a legmagasabb vagy legerősebb értékhez való viszony, melyet az ember Istennek nevez. Jung értelmezésében az ember nem racionális megismerés által, hanem személyes élmények által, a tudattalanból feltörő ősképek és szimbólunok szerezte átélések hatására jut el a valláshoz (HÉZSER 2002, 28–29. o.).

V. E. Frankl logoterápiája

Frankl elsődleges tapasztalata az volt, hogy a pszichés problémák hátterében leginkább az értelmetlenség érzésétől való szenvedés áll. A terapeuta legfőbb feladata az, hogy megismertesse és megértesse pácienseivel az élet, a lét értelmének lehetséges távlatait. Franklnál kulcsfogalom a *szellemi dimenzió*, amely az ember pszichofizikai (testi és lelki) tényezőit meghatározza: a szellemi teszi az embert felelős lénnyé, aki csak akkor lehet egészséges, ha megtalálja élete értelmét, és szabadságával felelős módon képes élni.

A szellemi feladata az is, hogy a létértelmet és az értékeket meghatározza: a szellemi biztosítja ezáltal az ember teljességét és egységét. Frankl a *logos* szót használja mind a *szellem*, mind a *létértelem* jelentésében, és ezért

kapta irányzata a logoterápia elnevezést (FRANKL 1988, 119–149. o.).

A logoterápia az ember végső lényegét abban látja, hogy létértelemre törekvő (*Wille zum Sinn*) lény. Az emberi lét definiálható a felelőssé válás által is, amely valójában a létértelem iránti felelőssé válást és felelősségvállalást jelenti. Hogy ki iránt vagy mivel szemben vállal felelősséget, azt a páciensnek magának kell megtalálnia, a terapeuta ehhez csak hozzásegítheti a páciens (HÉZSER 2002, 31–33. o.).

Az ember értelemkeresése

E rövid pszichológiai kitekintés után a felé a konkrét poimenikai helyzet felé fordulunk, amelyben a lelkész (lelkgondozó) és segítségre szoruló beszélgetőpartnere (a gondozott) az értelemre irányuló kérdéssel kerülnek szembe. Gyülekezeti tagok esetében a lelkgondozó sokkal könnyebben közelítheti az adott lelki problémát az általa képviselt végső értelemhez, hiszen mindketten nagymértékben azonos világnézeti alapon állnak: a keresztény hit üzenete, értékrendje és a létértelemre vonatkozó tartalmi mindkettejük számára jelentőségteljesek és meghatározóak. A lelkgondozás keretei adottak, a gondozott életének értelmét, illetve értelemkeresését kézenfekvő módon tudja a lelkész a keresztény meghatározottságú világkép és gondolkodásmód tágabb összefüggéseibe és kontextusába helyezni (vö. RÓKUSFALVY 1995, 11–13. o.).

Az életüket döntően a szekuláris világban élő és a szekuláris világréndben gondolkodó emberek esetében azonban a lelkész nem állíthatja feltétlenül követendő példaként a keresztény hitet mint értelemadó kontextust, mivel nem valószínű, hogy a gondozott lelki problémájának gyökerét feltétlenül a keresztény hit szemszögéből meglévő személyes hiányosságai látja. Bonhoeffer szavaival: a lelkészek nem követhetik el azt a tisztességtelen lépést, hogy a vallással megerősösköljék a szerencsétlen helyzetbe jutott embereket.

Az élet értelme és a gyógyító spiritualitás

Poimenikai szempontból vizsgálva az élet értelmének keresésénél a lelkgondozónak el kell tekintenie attól, hogy a kérügmátikus lelkgondozás módszereit alkalmazza, vagy legalábbis nagyon korlátozott értelemben teheti azt, és akkor is kimondottan gyakorló keresztény hívők esetében. A lelkésznek azt kell alaposan felmérnie, hogy a létértelemmel és a saját életének értelmével küszködő ember számára mennyiben jelenthet valóban hatékony és segítő választ mindaz, amit a keresztény teológia és hit képes üzenni az ember számára. Ezt leginkább a terapeutikus irányzat gondolati és módszertani keretei között tudja megtenni, ahol

elsődleges szempont a lelki probléma természetének mi-nél mélyebb megértése, a feladat és cél pedig a pszichológia eredményeinek felhasználásával az ember „rekonstrukci-ója” (vö. TAKÁCS 2000, 241–244. o.).

Az ember személyes rendeltetésének megtalálása a leg-alapvetőbb lelkiismereti parancs. Az isteni terv, amelyre mindegyikünknek külön-külön kell rálelnie, személyre szabott és összetéveszthetetlenül egyéni: ez a legmagasz-tosabb értelemben vett önmegvalósítás, Jung kifejezésé-vel: az *individuáció*. Ha az ember elmulasztja személyisé-gének kibontakoztatását, az önkéntelenül vétkes és gyöt-rő mulasztásként fogja nyomasztani (BODROG 1990, 59. o.).

V. E. Frankl logoterápiája nagyfokú segítséget jelent-het abban, hogy a gondozott képes legyen megfogalmaz-ni magának és felfedezni önmagában azt a végső értelmet, amely életét meghatározza, célt és távlatot kölcsönöz neki (GYÖKÖSSY 1989, 73. o.). S ha ez a vezérlő értelem már ki-kristályosodott, a lelkésznek már van mihez kapcsolód-nia, amikor személyes hitének, világszemléletének és eti-kai értékrendjének értelemadó jellegét szeretné megvilá-gítani, és abból valamit átadni beszélgetőpartnerének, mivel lelkigondozóként nem szoríthatja teljesen háttérbe szemé-lyes látásmódját, meggyőződését, értékrendjét.

Ez az a poimenikai helyzet, ahol tág tere nyílik a Hel-mut Tacke nevével fémjelzett, úgynevezett *hitre segítő* lel-kigondozói irányzat módszertani alkalmazásának (*Glau-benshilfe als Lebenshilfe*) (SZABÓ 2000, 28–29. o.). A lelkész, aki az értelemkeresés folyamatában kísérőként és segítőként funkcionál, biztonsággal építhet az emberi psziché vallásos funkciójára, a metafizikus teljességőszönre, és nemcsak el-mélyült lélektani ismereteivel, hanem személyes hitvallá-sával és példamutatásával is hozzásegítheti a gondozottat, hogy értelemkeresése kapcsán a lélek eredendő vallásos funkciója még inkább képes legyen kibontakozni. A hitre segítő irányzat mindenkor az ember konkrét élethelyzeté-nek elemzéséből indul ki, és a gondozott lelki problémájá-ra fókuszálva annak szakszerű feldolgozásán keresztül ve-zeti el a gondozottat fokról fokra az értelemadó hit lelki és szellemi szférájába. Abba a tágabb és magasabb nézőpon-tú összefüggésrendszerbe, ahonnan élete eseményeit szem-lélve megnyílhat, felderenghet számára az a transzcendens, spirituális dimenzió, amely mélyebb és teljesebb megértést nyújt számára saját létezése értelmére vonatkozóan. (Ezt az irányzatot ezért joggal nevezhetnénk a *gyógyító spirituali-tás* lelkigondozásának is.)

A szenvedés értelme és a teleológiai szemlélet

A lelkigondozói szituációk tanúsága szerint az ember ter-mészetes értelemkeresése szorosan összefügg a világban tapasztalható megmagyarázhatatlan szenvedés látszóla-gos értelmetlenségének problémájával. Az ember tudata

megköveteli, hogy azokat a dolgokat, amelyeket az ember tapasztal, de nem ért, lehetőségeihez mérten megpróbálja megmagyarázni, valamilyen többé-kevésbé megnyugtató értelemadó kontextusba, tágabb összefüggésbe helyezni (SCHMID 1988, 41. o.).

Ez a probléma és az ebből eredő neurotikus tünetek egy-aránt jelentkezhetnek egyházon kívüli és formálisan hívó emberek esetében is. Hiába hisz az ember egy magasabb isteni igazságosság világkormányzó rendjében, az emberi tapasztalat sokszor ellentmondani látszik e vallásos-meta-fizikai koncepció posztulátumának. A tények azt mutat-ják, hogy az igazságért való síkraszállás gyakran nem éri el célját, vagy éppen az történik, hogy aki az igazság elve-ivel szembe fordul, kézzelfogható előnyökhöz jut. Számta-lan sorscsapás, sorstragédia érheti az embert a legvárata-labb módon, amely egyszerűen megmagyarázhatatlan, és az ember a szeszélyes sors kiszolgáltatottjának érzi magát (TRINGER 1989, 186. o.).

A szenvedés értelmezése olyan mélyrehatóan világné-zeti kérdés, hogy ennél a problémánál a lelkész szinte ki-zárólag saját keresztény hitének tartalmaival képes megkö-zelíteni a szenvedés problémáját. Az isteni világregd tétele-zése nélkül ez a kérdés értelmezhetetlen marad (HORVÁTH 1993, 94–95. o.).

Mindig nehéz helyzetbe kerül ilyenkor a lelkész, hiszen arra nem vállalkozhat, hogy egy sorscsapás okát konkrétan megmagyarázza a szenvedőnek. Arra viszont kísérle-tet tehet, hogy a szenvedő lelkigondozott szemléletét át-formálja és esetleg elmélyítse. A spirituális szellemiségű lelkigondozás egyik legfontosabb „eszköze”, a *teleológiai* (célelvű) szemléletmód segítségével talán hozzásegítheti a szenvedőt, hogy helyzetét akképpen is végiggondolhat-ja, hogy aki szenved, annak azt kell fontolóra vennie, hogy a magasabb isteni világregd és bölcsesség mit akar a szen-vedés által mondani, üzeni, tanítani neki, minek a felis-merésére akarja őt elvezetni, és ő maga hogyan értékelhe-ti pozitívan az őt ért szenvedést abból a szempontból, hogy az átéltek következtében mennyiben lett több, gazdagabb, erősebb, tapasztaltabb, bölcsőbb – azaz spirituálisan fej-lettebb. Az ember jelenlegi szituációjában, földi élete so-rán nem birkózhat meg azzal a kérdéssel, hogy miért, *mi okból* van a világon szenvedés; csak úgy közelítheti meg a problémát az értelemadás szempontjából, hogy *mi a célja* a világban tapasztalható (megmagyarázhatatlannak tűnő) szenvedésnek (SCHMID 1988, 45. o.).

Az értékorientáció

A lélekgyógyászatban a '70-es évekig hiányoztak az erkölcsi értékrend nyílt képviselőitől alapuló vagy ezeknek kiemelt jelentőséget tulajdonító lélektani rendszerek, pszichotéri-ás irányzatok. A korábbi gondolatrendszerek etikai érte-

lemben redukcionista voltak, vagyis az ember szellemi lényegét, transzcendens mivoltát és erre való törekvését a biopszichoszociális dimenzióhoz nem vagy csak mellékesen kapcsolták hozzá (TRINGER 1991, 295–296. o.). A humanista pszichológia, szemben az előbbieket redukcionizmusával és determinizmusával, az ember szabad önkifejezését hangsúlyozza. Legfőbb érték a személy, amely az „én-te” kapcsolatokon keresztül bontakozik ki, és valósítja meg önmagát. A terapeuta egyik legfőbb elve ennek a személynek feltétel nélküli elfogadása és tisztelete. Carl Rogers neve fémjelzi a pszichoterápiának ezt az irányzatát. Az értékek hordozója a személyiség, s az erkölcsi cselekvés kritériuma végső soron az, hogy hozzájárul-e a személy növekedéséhez, kibontakozásához, a már említett individuációhoz. A személy transzcendens mozzanataival Rogers és követői azonban nem foglalkoznak (TRINGER 1985, 461–467. o.).

A klasszikus irányzatok a pszichoterápia értékmentességét hangsúlyozzák. Tringer László katolikus pszichoterapeuta szerint azonban a terapeuta értékvilága, etikai világnézete, válaszai arra a kérdésre, hogy mi a jó, és a transzcendenciához való viszonya a gyógyító folyamat elengedhetetlen kelléke. A terápia a hagyományos határokon túl már igazi nevelő folyamat, vezetés, *educatio*, amely az önmagába zárt személy etikai dimenziójának helyreállítását mozditja elő. A lelki egészség helyreállítását éppen az etikai egyensúly felől látja elérhetőnek. Tringer nézete szerint a kognitív terápiás gyakorlat elsőként nyújt lehetőséget, hogy a „van” és a „kell” típusú kognitív struktúrák egyensúlyát létrehozassuk, az etikai hiányállapotot hatékony értékekkel tölthessük fel. Ez a felfogás különleges kihívást jelent azok számára, akik nem csupán mesterségbeli tudásukkal, hanem az általuk képviselt értékekkel is mások segítségére lehetnek (mint például a keresztény lelkigondozók). Az ebben a szemléletben dolgozni kívánó lélekgyógyászoknak, lelkigondozóknak fokozott figyelmet kell szentelniük saját értékorientációjuk fejlesztésére és az e kérdésekben való elmélyülésre (TRINGER 1991, 298–299. o.).

A lelkigondozottnak a lelkigondozó által formált értékorientációjával kapcsolatban azonban komoly kérdések merülnek fel. Szabad-e gondolkodási zavarnak, a valóság önmagunkban megalkotott hamis mintázatának bélyegezni minden olyan világgépet, amely nem számol – a vallásosságának tetsző módon – az ember transzcendens lényegével, vagy éppen tagadja azt? Hogyan választható el a pszichoterápia a lelkigondozástól, a lelkipásztori szolgálattól? A beteg nevelése és vezetése – a térítéstől? Mennyire szabad, illetve milyen értelemben célravezető összekeverni az élet alapvető és végső kérdéseit? Az alapvető kérdések egy ember egészséges testi és lelki működésére vonatkoznak. A lét nagy titkait – élet, halál, túlvilág, transzcendencia, üdvösség, örök élet stb. – feszegető kérdések a végsők kategóriájába tartoznak. Ha alapvető kérdésekre végső választokat próbálunk adni, ezzel egyáltalán nem biztos, hogy

segítünk az alapvető problémán. A segítségre szoruló először gyógyítani kell, egészségesé tenni, aztán ő majd szuverén módon és szabadon eldönti, hogy mit kezd a végső válaszok alternatíváival.

A legveszélyesebb lelkigondozói viszonyulás azonban az egyéni transzcendens út tagadásával kapcsolatos. A bonhoefferi és a tillichi értelemben a 20–21. század szellemileg nagykorú emberének fejlett és szuverén énje (sok esetben) lehetővé, sőt kívánatosá teszi, hogy megtalálja saját egyéni szellemi útját a világban, saját erkölcsi törvényét, saját hitét és világgépét. Vajon lehet-e ezt a törekvést eleve patológiaként bélyegezni intézményes vallási alapon a kizárólagos igazságigény hangoztatásával? (POPPER 1991, 791–792. o.)

Végül az értékorientáció elmélete azt a problémát is felveti, hogy a tapasztalat szerint sok esetben a stabil értékrend és a transzcendenciához való tudatos viszony sem véd meg a neurozistól, szorongástól, depressziótól, egyéb lelki defektusoktól, pszichés torzulásoktól.³

A mintaközvetítés

A fenti megfontolásokat végigkövetve kikerülhetlenné válik az alapvető kérdés: mi a dolga egy lelkigondozónak a segítő kapcsolatban? Hogyan vélekedünk a gondozott befolyásolásának megengedhető lehetőségeiről és a segítségnyújtás határaitól? Lehet-e, szabad-e, érdemes-e nyílt értéknevelő munkát folytatni a lelkigondozásban?

Az összes pszichoterápiai irányzat egyetért abban, hogy minden ember a saját lehetőségeiből meríthet, önnön képességeivel gazdálkodhat. Ebben az értelmezési keretben a terapeuta csak kísérő-segítő az önfelfedezés és önmegismerés útján,⁴ tehát nem válhat a páciens helyettesítő én-jévé, nem oldhatja meg az ő problémáit, nem tanácsolhatja a biztosan célravezető (a bizonyosfajta) megoldásmódot, és nem adhatja át saját értékrendszerét, világszemléletét, etikai alapállását. E felfogásban a terapeuta/lelkigondozó dolga a „szolgálat”, a páciens meglévő, rejtett vagy felhasználatlan potenciáljának felszabadítása.

A spontán imprinting (pszichológiai modell)

A terápiás kapcsolat segítő-vigyázó modelljeiben – melyekben a páciens megtanul „újra lábra állni és a saját lábán járni” – a terapeuta legfeljebb faciliátor, de nem edukátor.

³ Vö. Gyökössy Endre ekkleziogén és ekkleziológén neuroziszról írott fejtegetéseivel: *Életápolás*, 112–125. o.

⁴ Éppen ez az önmegismeréshez vezető kísérés válik lehetlenné, ha a terapeuta/lelkigondozó nem rendelkezik megfelelő mélységű önismerettel és lényeglátó őszinteséggel.

Ha a folyamat során mégis nevel, akkor ezt spontán mintaközvetítéssel teszi, ahogy a szülő–gyermek kapcsolatban önkéntelenül is történik a szeretet és bizalom alapján működő mintaközvetítő azonosulás révén. A páciensnek e kapcsolatban éppúgy esélye van a terapeuta értékvilágának, szemléletének beépítésére, a modellkövetésre, ahogy akár ennek elutasítására vagy meghaladására. Szabadságában áll azt tenni, amit lelki fejlődése és a terápiás kölcsönviszony lehetővé tesz. A direkt értékközvetítés ennek a folyamatnak nem kötelező része, ahogy bármiféle más külső szándék vagy tartalom, vélekedés ránevelő, céltudatos beültetése sem az. A páciens saját meggyőződését és hitét a terapeuta akkor is tiszteletben tartja, ha személyes álláspontjai vagy életértékei ettől eltérnek. Ez a terápiás módszertan és hatásmechanizmus azt vallja, hogy a gyermeki fejlődés természetes útjának alapmintájára a lelki fejlődés, a belsővé tétel, az *interiorizáció* leghatékonyabb formája a szeretet erői által megvalósuló spontán azonosulás, a *spontán imprinting* (lenyomat, benyomás) típusú természetes tanulás (BAGDY 1991, 795–796. o.).

A nevelő implantáció (pedagógiai modell)

Létezik olyan segítő kapcsolati rendszer is, amely a tanítás, nevelés, gyakorlás, képességtrening rendszerében működik, és a dolgok megtanulhatóságának, megtaníthatóságának gyakorlatán alapul. Az ember tanulékony lény, képes elsajátítani számára hasznos dolgokat. A terapeuta ráláthat azokra a hiányosságokra, melyeket a páciens elszenved, de nem ismer fel. Ebben a kontextusban a terapeuta megmondhatja, mit ajánlatos a páciensnek tennie, tanulnia, gyakorolnia. A tanulási folyamatot felelősséggel vezeti, irányítja, ellenőrzi, minősíti. A terapeuta tehát szoktat, nevel, tanít, korrigál, tudnivalókat közöl, ismereteket *implantál*, vagyis a pedagógiai modellt követi (uo. 796. o.).

A poimenikai modell

Nyilvánvaló, hogy a fenti két modell metodológiai értelemben távol áll egymástól, és a pszichoterápiás gyakorlatban kifejezetten irányzatfüggőek. Azonban az implantáció kívülről bevihető és beviendő szemléletmódjai, az ismeretekre, értékekre irányuló értéknevelő attitűdje és a személyiségfejlődés természetes útját modellező, spontán imprintinghatásokra építő klasszikus terápiás kapcsolati rendszer *együttesen van jelen a poimenikai-pasztorálpszichológiai alaphelyzetben*, amelyben a két fenti modell sajátosan ötvöződhet egy egymást kiegészítő *pszichopedagógiai* modellben. A pasztorálpszichológus, a lelkigondozó ugyanis elsősorban lelkipásztor, Isten

szolgája, s ezen keresztül üzenet- és segítségközvetítő. A segítő kapcsolatban működő világnézete, hite, értékrendje és közvetítő szerepe akkor is nyilvánvaló a páciens számára, ha ez soha nem hangzik el nyíltan. A segélykérő ugyanis tudja, kihez fordul a lelkész személyében, a pasztorálpszichológus érték kínálata és mintaközvetítése – legalábbis nagyvonalakban – evidens a gondozott előtt.

Míg a világi pszichoterapeuta feladata a lélek egészségének szolgálata, a pasztorálpszichológus a lélek üdvén át közelít a lelki egészséghez (uo. 796. o.), pontosabban a lelki gyógyítás válik a számára azzá az eszközzé, amellyel a transzcendencia felé vezeti-kíséri a gondozottat. Ez a pasztorálpszichológiai modell minden lényeges ponton egybevág a hitre segítő poimenikai irányzat módszertanával és céljaival. Mivel a lelkigondozó munkája eleve meghatározott világnézet, a keresztény értékvilág képviselőjén alapul, ezért nagy kérdés, hogy pasztorálpszichológusként pszichoterápiás köztes helyzetben, az imprinting és az implantációs modellhez való viszonyban vajon szükségszerűen el kell-e tolnia a pedagógiai orientáció felé (ahogy ezt a kortárs poimenikai helyzet mutatja), vagy a két modell módszereinek egyensúlyára kell-e törekednie? Vagy esetleg a pedagógiai modell túlsúlyát érvényesítheti gyakorló hívók és gyülekezeti tagok esetében, míg egyházon kívülieknél célszerűbb e kettős módszertan egyensúlyára törekednie? Vajon minden esetben engednie kell-e, hogy a páciens szabadságából kiindulva a morális önmegítélést és az etikai keretekben megélt valóságviszony értékelését a páciens lelkiismereti önvizsgálatként maga végezze el? Ha igen, akkor erre milyen módszerekkel kell rávezetnie, képessé tennie kliensét?

Ebben a tanulmányban természetesen nem vállalkozhatunk ezeknek a kérdéseknek a felelősségteljes és megnyugtató megválaszolására. Ehhez elmélyült pasztorálpszichológiai gyakorlat és tematikus poimenikai kutatási eredmények szükségesek. Azt mindenesetre minden lelkigondozói munkát végző lelkipásztornak elengedhetetlenül fontos látnia, hogy hol a pontos határvonal pszichoterápia és pasztorálpszichológia között (vö. P. TÓTH 1996, 66. o.), valamint hol található, miben ragadható meg a poimenikában egyházi emberek és egyházon kívüliek lelkigondozásának határmezsgyéje.

A „gyógyítás vagy térítés” probléma kapcsán tisztázni kell: a hit kegyelmi adomány, nem kognitív esemény. Vallásgyakorlatként való vállalása kizárólag az egyén szuverén szabadságában álló belső döntésen alapul. A keresztény értékek megismertetése és megtanítása nem pszichoterápiás feladat – ha egy lelkigondozó alkalmazza és felvállalja, egyértelműen tudatában kell lennie, hogy onnantól pasztorálpszichológiai tevékenységet folytat.

Érintkezési pontok

Amikor az egyháznak a szekuláris társadalomban tapasztalt általános – a lelkigondozást is magába foglaló – befolyásvesztése és visszazorulása felett kesergünk, nem lehet említés nélkül hagyni azokat a területeket, ahol a világi emberek és az egyházi pasztoráció találkozása alapadottság vagy lehetséges opció. E területek összefoglaló neve a *diakóniai szolgálat*. Ezen belül például a szociális intézményekben, az időotthonokban, a kórházi lelkigondozói szolgálatban, az anyaotthonokban, a hajléktalanszállókban vagy az alkoholistákat és drogfüggőket rehabilitáló intézményekben eleve adott a lelkigondozás kontextusa és feltételrendszere. Ezek az intézmények a társadalom meglehetősen szűk keresztmetszeteinek képviselőit gyűjtik össze, akik szociális szempontból a társadalom periferiáján helyezkednek el. Megemlíthető a tábori lelkészi szolgálat is, amelyben szintén egy egészen sajátos egzisztenciális helyzetben lévő társadalmi csoport lelkigondozása kerülhet előtérbe.

Amennyiben az egyházak továbbra is problémaként értelmezik, hogy a társadalom szélesebb rétegeinek (egyházon kívüli) tagjai nem kopogtatnak a lelkészi hivatalok ajtaján segítségkérési szándékkal, akkor a jelen kontextus ismeretében elképesztően nagyszabású feladatok kihívása előtt állnak. Valami olyasmit kellene megvalósítani, amit az extraprofittal rendelkező, tőkeerős világcégek a *corporate social responsibility* gyakorlatával kívánnak elérni. Az angol kifejezést közelítőleg a „felelős társadalmi kapcsolatok” vagy „felelős társadalmi szerepvállalás” fordítással lehet visszaadni. Azt a sokrétű pr-módszertant felhasználó, lényegében marketingtevékenységet nevezik így, amelynek segítségével a nagy cégek különféle társadalmi csoportok megcélzásával és társadalmi kapcsolatok kiépítésével jótékonyági, adományozási, segélynyújtási akciókat szerveznek (rászorulóknak, gyerekeknek stb.), azzal a nem titkolt céllal, hogy a szélesebb társadalmi közönség tagjainak tudatában megerősítsék azt a meggyőződést, hogy az ő cégük termékeit érdemes megvenni. Bár az egyházak nem tőkeerősek, az vitán felül áll, hogy sokkal jobb társadalmi kapcsolatokra lenne szükségük, ahogy ezt a közbizalomról szóló felmérés is világosan mutatja. Amennyiben ez a kapcsolatépítés valamilyen módon sikeres lenne, az egyház egyik „piacképes terméke” éppen a szakszerű lelkigondozás opciójának kettős értelemben is „térítésmentes” felajánlása lehetne: egyrészt nem kell anyagi fizetéssel megtéríteni az ellenértékét, másrészt a segítséget keresőknek nem kell attól tartaniuk, hogy meg akarják téríteni őket.

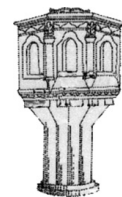
* * *

Ha az írás elején említett lelkész a spontán lelkigondozói szituációban meg akarta volna téríteni beszélgetőpartnerét, a lelki krízissel küszködő nő szemében könnyen

egy erőszakos „térítő szörnyetegnek” tűnt volna. A lelkipásztor azonban ennél sokkal többet adott az asszonynak: lélektani és teológiai tudását jóra használta, és azáltal, hogy a spirituális dimenzió lélekgyógyító erejét szeretettel érzékeltette, valódi segítséget nyújtott. Így vált gyógyító angyallá.

Felhasznált irodalom

- BAGDY Emőke 1991. A pszichoterápia érték közvetítő folyamatairól. *Vigilia*, 10. 796–800. o.
- BAGDY Emőke 1990a. Az ember a válságban: megsemmisülés, elviselés vagy felülemelkedés?, I. A válság emberi arca. *Egyház és világ*, 2. 21–23. o.
- BAGDY Emőke 1990b. Az ember a válságban: megsemmisülés, elviselés vagy felülemelkedés?, II. A krízis sötét arca: a károsító menekülés útjai. *Egyház és világ*, 3. 21–23. o.
- BAGDY Emőke 1990c. Az ember a válságban: megsemmisülés, elviselés vagy felülemelkedés?, III. Lélekmentés: a segítő emberi kapcsolatok szerepe a krízismegoldásban. *Egyház és világ*, 4. 20–22. o.
- BODROG Miklós 1990. Életünk kényes iránytűje. *Diakonia*, 2. 56–60. o.
- FRANKL, Victor Emil 1988. *Mégis mondj igent az életre. A logoterápia dióhéjban*. Pszichoteam, Budapest.
- GYÖKÖSSY Endre 1989. Az értelemvesztés neurózisa. *Confessio*, 3. 72–76. o.
- GYÖKÖSSY Endre: *Életápolás*. Szent Gellért Kiadó, Budapest, é. n.
- GYÖKÖSSY Endre: *Magunkról magunknak*. Szent Gellért Kiadó, Budapest, é. n.
- HÉZSER Gábor 2002. *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH Barna 1993. Az élet és a szenvedés értelme. *Theologiai Szemle*, 2. 93–96. o.
- JUNG, Carl Gustav 1993. *Analitikus pszichológia*. Göncöl, Budapest.
- P. TÓTH Béla 1996. Pásztorálpszichológia és tanácsadás – a vallás- lélektan gyakorlati alkalmazása. *Theologiai Szemle*, 2. 62–74. o.
- POPPER Péter 1991. Gyógyítás vagy térítés? *Vigilia*, 10. 792–795. o.
- RÓKUSFALVY Pál 1995. Az élet értelme. *Keresztyén Igazság*, 2. 10–13. o.
- SÁRKÁNY Péter 1997. Tudattalan vallásosság és az „értelem-felletti” fogalma Viktor E. Frankl Logoterápia és egzisztenciaanalízisében. *Theologiai Szemle*, 4. 198–200. o.
- SCHMID, Hans Heinrich 1988. A megmagyarázhatatlan szenvedés. *Diakonia*, 1. 40–48. o.
- SZABÓ Lajos 2000. A gyülekezetben végzett lelkigondozói munka alapvető kérdései. In: *A lelkigondozás órája*. Szerk. Szabó Lajos. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 11–50. o.
- TAKÁCS Eszter 2000. a lelkipásztori látogatás realitása a mai gyülekezeti életben. In: *A lelkigondozás órája*. Szerk. Szabó Lajos. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 239–251. o.
- TRINGER László 1991. Értékközvetítés a lélekgyógyászatban. *Vigilia*, 4. 295–299. o.
- TRINGER László 1989. Patior ergo sum. *Vigilia*, 3. 184–190. o.
- TRINGER László 1985. Rogers és a modern lélekgyógyászat. *Vigilia*, 6. 461–467. o.

Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Quasi modo geniti) 2Kor 4,10–14

Igehirdetési elkészítő

Rövid exegézis

Hittudományi egyetemünk újszövetséges emeritus professzorának, Cserhádi Sándornak legfrissebb kommentárjában a fenti szakaszt is magában foglaló, alapos és körültekintő exegetikai elemzést talál az érdeklődő olvasó (CSERHÁTI 2009, 143–159. o.). Kedves tanárom helyénvaló és szakmailag jobbára kikezdhethetetlen okfejtését megismételni nem kívánom, sokkal inkább, a kötetnek alkalmi hírverést csinálva, az igehirdetéshez anyagot keresőt a személyes tájékozódásra bátorítom. Mindemellet, az útkeresést és az elindulást megkönnyítendő, igyekszem megmutatni a sarokpontokat. Véleményem szerint ezekre épít Pál, amikor szavaival a hiteles apostolság szempontjait igyekszik számba venni.

Az alapige nehezen ragadható ki a szűkebb összefüggésből; a gondolkodást érdemes a 2Kor 4,7-tel kezdeni. Miként a cserépedény, az evangélium kincsét hordozók is törékenyek és sérülékenyek. Ez azonban nem a saját és az általuk képviselt ügy életképtelenségét bizonyítja, hanem arra szolgál, hogy a sorsukban Isten fölöttes ereje váljék nyilvánvalóvá. Ennek a szabadító isteni erőnek a bizonyítéka volt az apostol és társai kitartása a rájuk szakadt nyomorúság, teher és halálos veszedelem közepette Ázsiában (2Kor 1,8–11). Az össze nem roppanó törekenység, a gyenge által viselhető hatalmas teher, a biztos halálból való menekülés ellentmondásos ugyan, mégis Pál evangéliumfelfogásának ez a paradoxon a talpköve. Hol Isten üdvözítő erejével (Róm 1,16), hol Krisztus kereszthalálával azonosítja (1Kor 1,17–2,5). A kereszttel a világ számára a gyengeség jele, Pál szerint azonban Isten

ereje, amely, mint olyan, az Isten szeretetének megnyilvánulása Krisztusban (Róm 5,6–11; 2Kor 5,14). A fent említett látszólagos lehetetlenséget aláhúzó, Pál felsorol némely, általa jellemzőnek tartott apostoli gyötrelmet és azok megdöbbentő kimenetelét (2Kor 4,8–9; vö. 2Kor 6,4–5; 11,23–29; 12,10; Róm 8,35; 1Kor 4,9–13). Ebben az összefüggésben szól Jézus életéről, haláláról és feltámadásáról is (2Kor 4,10–15). A biológiai elmúlásra történő utalás (2Kor 4,10) nem mentes a krisztológiai tartalomtól. Olyan élettani folyamat ez, amelynek teológiai jelentősége van, tudniillik Jézus halála nem csupán az őt követők halálára, de az *életükre* vonatkozóan is következménnyel bír. Nagypéntek és húsvét távlata itt nyílik meg és válik időtlenné. Quasi modo geniti vasárnapját joggal tölti be még szinte teljesen a húsvéti evangélium öröme és ereje, intve ugyanakkor az önvizsgálatra, az alázatos engedelmességre és Krisztus szolgálatában a kereszttel vállálására is (JÁNOSY 1944, 25–26. o.). Az apostol bizonygatója arra a következtetésre juttat, hogy a keresztény teológia nem elvont tételek, dogmák nehezen érthető igazsága, hanem sokkal inkább a mindennapok ellentmondásai, kihívásai közepette felfakadó *erőforrás*. A másokért tevékeny apostoli szolgálattal járó szenvedés (vö. 2Kor 4,12.15; 12,15) nem sorscsapás, nem az altruizmus következménye, hanem az önzetlen, a mindig szolgálatra kész szeretet megtartó erejének szükséges velejárója. A 2Kor 4,13–14-ben foglaltakkal és az itt szereplő zsoltáridézettel (2Kor 4,13 vö. Zsolt 116,10, a LXX-ban Zsolt 115,1) Pál a keresztény hit minden körülmények között való képviselésének apostoli szándékát hangsúlyozza. A gyengeségnek és a szenvedésnek mint hitvalló eredményeknek ilyen módon történő beállítása a vetélytársaitól, az önmagukat ajánló álapostoloktól messze sodorja Pált (vö. 2Kor 10,12; 11,21b). Ők mindezt a vallási kisebbség, az alkalmatlanság jeleként értékelték. Saját apostoli tekintélyüket származásuknak (2Kor 11,22), hitbeli és vallásos jártaságuknak (vö. 2Kor 10,10; 11,23a), valamint szónoki képes-

ségüknek (2Kor 11,5–6) tulajdonították. Pál azonban állja a presztízsharcot (vö. 2Kor 4,1; 4,16), vállalva, hogy minden sötét látszat (2Kor 4,8–9), valamint a halál szorítása (2Kor 5,1) ellenére ő és vérbeli apostoltársai elszántan folytatják evangéliumi szolgálatukat, és betöltik küldetésüket.

Gondolatok az igehirdetéshez

„A biciklizést nem lehet elfelejteni, és ennek az oka valószínűleg abban keresendő, hogy az agy a tanulás folyamán létesített idegkapcsolatokat nem bontja szét, hanem csupán kiiktatja. Az emlékek tehát nem vesznek el, csak egy ideig nem lehet őket előhívni”, írták a német Max Planck Neurobiológiai Intézet kutatói a *Nature* című szakfolyóiratban. Képtelenek vagyunk csak a szépre emlékezni, hiába kísérleteznek orvosok a nyomasztó emlékek elleni gyógyszerrel, sikerrel gyengítve a rossz élmények hatására kialakult szorongást vagy enyhe áramütéssel írva át a traumákat követő zavaró emlékeket az agyban.

Pál apostolnak sejtelve sem volt a poszttraumás stressz elleni hasonló lehetőségekről. Bősséggel voltak emlékei az evangélium szolgálatában elszenvedett bántalmakról és viszontagságokról. Ezek nem peregtek le róla, mint az érzéketlen falról a vakolat. Tövisként szűrő emléküik (2Kor 12,7) újra meg újra felsajdult benne.

Pál mégsem panaszkodva emlegeti a rosszat, hanem megkereszteli azt. Keresztényként úgy értelmezi mindenkori nyomorúságát, hogy mindenkor Jézus halálát hordozza testében. Emlékeit latolgatva azt is felismeri, hogy a szenvedések sohasem tehettek kárt benne. Nem ezek jelentették a végállomást. Meg tudott birkózni valamennyivel. Ezeröttszáz évvel korábban megszövegezhette volna ő is a későbbi prágai graduált: „Isten nekem erőm, bizodalمام, Nyugodalمام, / Sújtson bár sok fájdalمام. Én hatalmában / Bízom s oltalmában Éltem folytában.” (EÉ 338)

A maga sajátos módján azonban úgy fogalmaz, hogy Jézus halálával együtt Jézus életét is magában hordozza. A feltámadást. Húsvétot. Azt a magasságot és távlatot, amelyre Jézussal együtt minden mélységből megérkezhet az ember. Azzal a felismeréssel tekinthetett vissza az apostol mindenre, amit el kellett hordoznia, hogy abból fakadtak életének az eredményei. Nyereség származott belőle. Így gyümölcsözött az élete mások javára. A jézusi életerő az ő Lélek ihlette szolgálata nyomán a rábízottakat is magával ragadta. A Krisztus képviselőjében vállalt áldozat sohasem hiábavaló!

Életről és halálról Pál nem a biológia, az élettan, sem pedig a tanatológia, a halállal foglalkozó tudomány szakértőjeként prédikál. A sorskérdésekről teológusként, az Isten ígéjének apostolaként szól, miközben a hit ereje hajtja szolgálatának elvégzésére minden nehézség árán is. Nem véletlenül idézi a zsoldároست: „Hittem, azért szóltam.” Akármibe került, nem maradhatott néma. Szólnia kellett, ki kel-

lett kiáltania: húsvétunk életünkre és halálunkra vonatkozó, de nem biológiai vagy tanatológiai, hanem *teológiai* jelentősége, hatása és következménye van.

Más kortársak, tanítványok számára kérdés lehetett, Pálnak azonban élményszerűen egyértelmű volt, hogy az addigi *történeti közösséget* Jézussal miként váltja fel a Krisztussal való *sorsközösséget*. Akár boldog, akár szomorú, akár jól megy a sora, akár szenved, akár él, akár meghal, a *keresztény ember nem sorstalan*. A sorsa el van rejtve vagy éppen nagyon is feltűnő Krisztusban. A húsvét utáni apostoli tapasztalat ma ugyanúgy érvényes: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.” (Gal 2,20; Károli-ford.)

BÁCSKAI KÁROLY

Felhasznált irodalom

CSERHÁTI Sándor 2009. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*. Luther Kiadó, Budapest, 143–159. o.

JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.

Tallózó

„Bár Pál a szenvedést paradox módon hasznosnak tartotta önmaga számára (Fil 3,10), mégis elsősorban Ura példája ösztönözte, aki életét adta másokért.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A hús, amit megeszünk, és ami által élünk, állatok halálából származik. Ez így van a szellemi világban is. »A vértanúk vére a Gyülekezet magvetése.« (...) Amikor gyűlölet támad az Úr szolgálja ellen, általában tragédiának tartjuk. Valójában ez Isten normális bánásmódja. (...) hajlamosak vagyunk az Úrhoz kiáltani (...) szabadítson meg (...), mivel szeretnénk őt jobban szolgálni. Néha talán hálát adhatnánk Istennek az ilyen szenvedésekért az életünkben, és dicsőíthetnénk erőtlenségeinkben, hogy Krisztus hatalma megnyugodhasson rajtunk.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Amit itt olvashatunk, (...) »a curriculum vitae Pauli, amelyet a szerző úgy értelmez, mint egy curriculum mortis et vitae Iesus« (...) hiszünk, és ezért beszélünk: Pál a hit fényében értelmezi szenvedéseit (10–11. v.), nem racionálisan.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„...a »halál révén állunk«, egyik lehetséges visszaadása nyelvünkön egy kulcsfogalomnak, amivel az evangéliumok Jézus kiszolgáltatását, halálra adását nevezik meg. (...) a 116. zsoldár az ún. Hallél-zsoldárok közé tartozott, amelyeket a páskavacsora alkalmával énekeltek, így bizonyosan maga Jézus is az úrvacsora szereztetése után.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„(...) abban a tudatban tekinthet vissza az apostol mindenre, amit el kellett szenvednie, hogy abból fakadtak életének eredményei. (...) Sohasem hiábavaló áldozat az, amit Őerte viselünk!” (Victor János: *Csendes percek*. Református Sajtóosztály)

„Jézus halálának következményét az apostoli szolgálót végző életének végét jelentő halálán kívül az oda vezető útban is felismerjük. (...) tanúi lehetünk annak, hogy miképp válik átjárhatóvá a határ anyagi és lelki valóságok között. A testi nyomorúság a lelki gyarapodást szolgálhatja, ahogyan a lelki gyarapodás is megtartó erővé válhat a testi próbatételekben.” (Cserháti Sándor: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*. Luther Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk*)

„Könnyű a halál, ha nem egyedül hal meg az ember.”

André Malraux (1901–1976) francia regényíró, politikus

„Ne keresd a halált. A halál majd rád talál. Azt az utat keresd, amely beteljesüléssé avatja a halált.”

Dag Hammarskjöld (1905–1961) svéd Nobel-békedíjas, az ENSZ második főtitkára

„A boldogság... nyitás a kis élet felől a nagy Élet felé. A halál legyőzése. A megkezdődött öröklét öröme.”

Gyökössy Endre (1913–1997) református lelkész, pszichológus

(*hogy a Jézus élete is láthatóvá legyen halandó testünkben*)
„Isten Igéje a legjobb tavasz. Új vetést szökkent szárba.”

Ricarda Huch (1864–1947) német történész, költő, filozófus

„A keresztény remény számára Krisztus az igazi élet ígérete, nyitánya és valós kezdete – e hamis élet közepén. Krisztus minden mulandó dolog újjáteremtése örök teremtséssé és Isten közöttünk lakására – pusztáink idegenjében...”

Jürgen Moltmann (1926–) német protestáns teológus

„Az élet Jézus Krisztus nélkül alapjában véve élet a halál előtt. Az élet Jézus Krisztussal alapjában véve élet az örök élet előtt.”

Heinrich Giesen (1910–1972) német evangélikus teológus

(*szüntelen a halál révén állunk Jézusért*)

„Egyenlőség, testvériség, szabadság!

Halál reá, ki el nem ismeri!”

Madách Imre (1823–1864) költő, drámaíró:

Az ember tragédiája, IX. szín

(*a halál bennünk végzi munkáját, az élet pedig bennetek*)

„Ha mártírok nincsenek, a kereszt nem ül vala diadalt...”

Kossuth Lajos (1802–1894) államférfi, Magyarország kormányzója

(*a hitnek ugyanaz a Lelke van bennünk*)

„Az ember nem élhet annak tartós hite nélkül, hogy bensőjében van valami megzavarhatatlan... E rejtve maradónak egyik kifejeződése a személyes Istenben való hit.”

Franz Kafka (1883–1924) német nyelvű cseh regényíró és elbeszélő

VERS

(*hiszünk, és azért szólunk*)

Bede Anna: Fohász (részlet)

Köszönöm azt, Uram, hogy élek,

Köszönöm azt, hogy ép hitem,

S hogy e világban im, a lélek

Gyönyörű házát építem

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Mindenki megállapította, hogy egyszeri-kétszeri hallgatásra nagyon nehezen érthető alapigéről van szó.

Azt érzékelem, hogy Pál apostol két csapatról beszél: „bennünk – bennetek”, „minket – veletek együtt”, azaz külön veszi a Jézus tanítását hirdetőket és az azt hallgatókat. Végigkíséri a szöveget a halál és az élet lüktetése.

Bennünk van, hordozzuk, ha akarjuk, ha nem. Így születünk. Ezzel kell élnünk. Mindenki ott van és látszik Krisztus. Nem azért, mert akarom, hogy látszék. Akkor is látszik, ha nem tudok róla, akkor is, ha nem akarom. De vajon bennünk (bennem) mi munkálkodik? A halál vagy az élet? Szeretnék én is szólni, de sokszor néma maradok, sokszor félrebeszélék... Aztán szégyenkezem, mert szembe találkozom Jézussal. Kézen fog. Megvigasztal. Feltámaszt. Újra és újra.

Bűneinkért halt meg Jézus, vállalta a halált, hogy örök életünk lehessen. Nekünk keresztyéneknek „sugározunk” kellene őt. Mint ahogyan sok ateistától hallani, hogy hiába keresztény valaki, jár templomba, hívőnek vallja magát, ha az életén, beszédén, tettein nem mutatkozik meg, hogy Krisztus gyermeke. Alapból látszania kellene rajtam, hogy hová tartozom. Bizony, kockázattal jár, hogyha a munkahelyen vagy „baráti” körben megtudják, hová tartozik az ember. Emlékszem egy munkahelyi beszélgetésre: amikor éppen egy ateista ember figyelmeztet például arra, hogy „Isten nem is igazságos, már rég el kellett volna pusztítania, anynyi bűnt, szeretetlenséget követtem el.” Ezt ő mondta, nem én: Isten munkája egy ateistában. Az apostolok úgy gondolják, hogy nem lesz több áldozatra szükség? Nekünk Jézussal már az élet jutalma jár? Ha körülnézek és szeretetlenséget, szenvedést látok munkahelyen, családban, egyházban, valahogy nehéz elfogadnom a Szentírás ilyen rejtett bölcseségeit. Mindannyiunkban ugyanaz a Krisztus munkálkodik, szólítsuk meg egymást, merjük megszólítani egymást!

Húsvét ünnepe után 2. vasárnap (Misericordia Domini) Ez 34,1–16

Igehirdetési előkészítő

A perikópa

A címben gyakran hűtlen pásztorokat említenek. A szövegben (1–10) azonban nincs jelző a pásztorokra, csak a tények: mit tesznek helytelenül, mit mulasztanak, mi a következmény. 11–16 annak ígérete, hogy maga az Úr lép a pásztorok helyére, és hozza helyre, amit elmulasztottak. Nincs az Urat minősítő jelző sem: elégségesek a tényszerű állítások. A továbbiak szerint egyrészt (34,17–22) az Úr igazságot tesz a bárányok közt: a pásztorok ellen mondott ige nem felmentés a népnek. Másrészt (34,23–31) új szövetséget és üdvkorszakot ígér. Mindkettő fontos, de szétfeszíti az igehirdetés kereteit.

A szöveg értelme

Ezékiel a korai fogság idején a Babilonban élők között élt és működött. Deportálás: Kr. e. 598, próféta elhívás: 593. Ez a 34. fejezetben említett működésének második periódusából való, amely akkor kezdődött, amikor megérkezett a hír Jeruzsálem elestéről (587).

Pásztor és nyáj az ókori Keleten kedvelt kép volt az uralkodó és alattvalói viszonyának leírására. Uralkodók (például Hammurabi) büszkén nevezték magukat a népek pásztorának. A pásztor harcos, aki védelmet nyújt rablók, vadak ellen. Ugyanakkor állandóan személyesen gondoskodik a nyájról (lásd Jn 10 verseit és a pásztorhagyományokat). Erőteljes és ígéretes kép, amely nem félelmet és ijedtséget kelt, hanem védelmet és segítséget ígér. Jahvéval és Izrael királyaival kapcsolatban viszonylag későn válik használatossá. Jeremiás és Ezékiel előtt az Ószövetségben ritka. Mivel Ez 34 átgondoltan részletezi a pásztorok vétkeit, mulasztásait és ezek következményét, és pontról pontra szembeállítja azzal, ahogyan az Úr pásztorolja népét, lendületben, meggyőző erőben felülmúlja a párhuzamos textust (Jer 23,1–4).

1–6: Három szemrehányás. Téma és címzés (2): Izrael pásztorairól (így csak Ezékielnél) a pásztoroknak. Amiről szól, az Isten cselekvése a történelemben, múltban és jövőben. Személyek és események említése nélkül Izrael története van benne. A vezető rétegre gondolhatunk, azokra, akik a pásztori tiszt jogaival önkényesen éltek. Nem a nyájról gondoskodtak, hanem magukról. *Első szemrehányás*: a nyáj kihasználása (3). A pásztor élhet a nyájból (1Kor 9,7), de világosak a határok. A juhok nyírása a gazda jelenlétében történt (1Sám 25,2). Ha vadállat tép-

te szét, bizonyítékot kellett hozni (1Móz 31,38–39; 2Móz 22,12; Ám 3,12), ha ellopták, kártérítést kellett adni (2Móz 22,11). *Második szemrehányás*: a kötelességek elmulasztása (4). A gondozásra szoruló nyáj hat csoportja: gyenge, beteg, sebesült, elűzött (vadak miatt) és eltévedt (éjszakai vándorlás vagy legelészés közben), valamint az erősek, akiken kegyetlenül uralkodtak (Karasszon), akiket kihasználtak (Eichrodt). A próféta tükröt tart a pásztorok elé (*negativer Hirtenpiegel* – Fohrer). A pásztorok kötelességmulasztása súlyos, mert egyedüli szempontjuk saját kényelmük és hasznuk (maguk legeltetése). *Harmadik szemrehányás*: a nyáj szétszóródása, kiszolgáltatottsága, áldozattá válása, nincs pásztor (5–6). Ilyen bánásmód mellett nem csoda a szétszóródás. Vajon a babiloni fogságra és a diaszpórára kell gondolni (Karasszon), vagy a bálványimádásra a hegyeken és halmokon már a fogságot megelőzően? A pásztor nélküli nyáj visszatérő kép (4Móz 27,17; 1Kir 22,17; Zak 10,2; Mt 9,36).

7–10: Számonkérés és a nyáj elvétele. A korábbiakon (6) túl is hangsúlyos itt, hogy a nyáj az Úr tulajdona (*nyájam* ezekben a versekben ötször fordul elő), és ő nem tűri, hogy nyája préda, mezei vadak zsákmánya, a pásztoroknak kiszolgáltatott és pásztor nélküli nyáj legyen (8). Számonkérés következik, vége a pásztori megbízásnak, önmaguk legeltetésének. Szemléletes és éles megfogalmazás, hogy a pásztorok szájából, mint valami fenevadéból ragadja ki az Úr a juhait (10). Nemcsak elveszi a nyáját a pásztoroktól, hanem megmenti a pásztoroktól! Vége van Jeruzsálemnek, de a pásztorok megbízatásának is. Ez a nép vezetőinek büntetése. Kérdés, hogy nem voltak-e a vezetők között kivételek? Ha voltak is, a radikális változást ez sem tudja feltartóztatni, ezért kivételek nem is érdeklik a prófétát.

11–16: Az Úr pásztorolja népét. Ezékiel nem új politikai vezetőkről beszél (mint Ézs 1,26; Jer 23,4), hanem magáról, és azután (23kk) az új pásztorról, szolgáljáról, Dávidról, aki a régiék helyére lép. Nem ecseteli a pásztorok büntetését, hanem arról szól, hogy az Úr, aki egyszer sem nevezi magát pásztornak, elvégzi mindazt juhain között, ami a pásztorok dolga, és eddig nem történt meg. *Az egy felhős, borús nap* (12) lehet éppen Jeruzsálem pusztulása és a fogságba vitel ideje. Az Úr úgy tesz majd, mint ahogyan a pásztoroktól elvárta volna (13a; ellentéte: 5–6), minden szempontból gondoskodik juhairól (13b–15; ellentéte: 3). Az, hogy Izrael magas hegyein tanyáznak és legelésznek (14), vajon azt jelenti-e, hogy vége a bálványimádásnak (vö. 34,4), és visszatérnek az Úrhoz? Negatív megfogalmazásban a 4–5a szakasz írja le, mit várt el a pásztoroktól, a 16. vers pedig pozitív megfogalmazásban (és fordított sorrendben ugyanazokat sorolja fel mindkét hely), de most már az Úr teszi meg mindazt.

Emberek csődjével szemben Isten hűségét és szeretetét szólaltatja meg a textus. Jn 10 kétségtelenül ennek az ígretnek a beteljesedését látja Jézusban.

A húsvét utáni 2. vasárnap hagyományosan az Úr irgalmasságának vasárnapja, a Jó Pásztor vasárnapja, amint erre a zsolttár utal: az Úr irgalmasságával tele van a föld, *misericordia Domini plena est terra*, Zsolt 33,5; és: az Úr kegyelmességéről énekelek örökkön-örökké (SZIT), *misericordias Domini in aeternum cantabo*, Zsolt 89,2). Nem romantikus vagy idillikus pásztorvilágról van szó, hanem Istennek az ember útját meghatározó vezetéséről, uralkodásáról, Isten szándékainak és akaratának beteljesedéséről.

Bár nem vallási, hanem politikai vezetőkről és nekik szól ez a prófécia, az egész fejezet összefüggése aligha engedi meg, hogy bármely csoportot kivonjunk a megszólítás alól. Kézzenfekvőek az áthallások. Az egyik, hogy a pásztorokról hallva, az egyházi szolgálatban állókra, elsősorban a papokra, lelkészekre, magunkra gondoljunk. Nem ez a textus történeti értelme, mégsem zárható ki. A másik, ha ecseteljük, hogy itt a nép vezetőiről van szó, éppen ezen a napon (április 18.), az országgyűlési választások két fordulója között, hallgatóink a politikai aktualitásokra érzékenyek. Ezt nem lehet és nem is szabad kikapcsolni, inkább vonatkoztatni kell múltra, de jövőre is, főként ami a számadás felelősségét illeti. Azonban nem csak a legfelső vezetőkre kellene gondolnunk. Az országos atyákon túl, a házi és családi atyákat, valamint a lelki atyákat is (vö. *Nagy káté*) be kell vonnunk a felelősségbe. Mindegyiket a maga hivatása és feladata szerint.

Az Úr gondját viseli népének

Hatalmával. „A nyáj az ő tulajdona.” Embereket bíz meg, hogy pásztorokként gondoskodjanak népéről. Testileg, külső dolgokban a világi-politikai vezetők, szellemileg a tudomány és a gondolkodás emberei, lelkileg az igével szolgálók. Különböző szinteken: nagy országban, sok ember fölött vagy kicsiny közösségekben, a családfőikig (*Kis káté*). Feladatuk, hogy elsősorban ne magukról gondoskodjanak, hanem az Úr rájuk bízott juhairól. Mindenkire érvényes, hogy ne a másik rovására érvényesüljön (34,20–22). Az Úr hatalma a megbízás is, a számonkérés is. Türelme hosszú, de van vége: ha megelégedi a visszaélésekkel és mulasztásokkal, akkor a pásztorok ellen fordul, visszavonja a megbízást, leteszi őket. Ki állhat meg előtte? A múltban? A jövőben? A pásztorok letétele megnyugvás az elhagyatott és kizsigerelt nyájnak, és súlyos figyelmeztetés minden rendű és rangú pásztornak. Minden embertől eltérően Jézus olyan pásztornak mondta magát és olyan pásztornak bizonyult, aki nem a magát kereste (Fil 2,3–11), hanem magától adta oda életét (Jn 10,17–18). Ez megkülönbözteti mindenki másától.

Hűségesen. A kötelességmulasztó és önmagukat legeltető pásztorok ellenére nem engedi prédává és vadak ele-

delévé lenni nyáját. Nem feledkezik meg róla, hanem kitart mellette. Megkeresi az elveszettet, szétszéledtet, és alaposan átvizsgálva veszi gondjaiba övét (vö. a 11. vers héber igéit). Kiszabadít, kivezet, összegyűjt, bevisz, tulajdonképpen visszavisz. Volt és lehet veszteség is persze. Az ókori üldözésekben megerősödött a kereszténység. A Türelmi rendelet után százával alakultak gyülekezetek és épültek templomok. Megtépázva túléltek az egyházak a kommunizmus üldözéseit. Kínában a kulturális forradalom évei után több volt a keresztény, mint előtte. A rendszerváltás után új lendületet kaptunk. Vannak személyes tapasztalataink is. Az emberek, a különböző posztokon állók csődöt mondtak – el is buktunk, gyengék voltunk, de az Úr nem engedte el nyáját. „Ne félj, hogy porba ejtené drágán megváltott népét!” „Az ember nem eshet mélyebbre Isten kezéinél.” (Margot Käßmann püspök a lemondásakor) Azért mondhatjuk, mert Isten hűséges.

Irgalmasan. Ezékiel retorikai teljesítménye, ahogyan egy másra vonatkoztatja Izrael pásztorainak mulasztásait és az Úr tetteit népével. A hit felől nézve ez evangélium: az Úr gondoskodik övéiről, és a gyengéket felemeli (16). Az ok nem az ember érdeme, hanem az Úr szeretete (5Móz 7,7–8). Ez a cselekvési módja: hatalmasokat dönt le trónjukról, megalázottakat emel föl (Lk 1,52). Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek, nem igazakat hív Jézus, hanem bűnösöket.

Az Úr cselekvése népével, a jó pásztor Jézus követendő példa (vö. 1Pt 2,21–25 a fakultatív lekción) és mérték, de megtartás is. „Uram, ne kímélj engem, hanem kíméld népedet, főként azt, mely rám van bízva.” (Felirat egy lelkeszi hivatalban)

REUSS ANDRÁS

Tallózó

„Természetes, hogy a pásztornak szabad a nyáj hasznából részesednie (1Kor 9,7), azonban a juhok nyírása már a gazda jelenlétében történik (1Sám 25,2), és a pásztor nem vághatja le saját fogyasztásra a legszebb jószágokat. Az elhullottakkal vagy vadállat által szétépettekkkel el kell számolnia (...). A pásztornak kötelességei is vannak, nemcsak jogai. De Izrael pásztorai nem teljesítették kötelességeiket. (...) A vers vége szerint kegyetlenül uralkodtak. Nem csoda, hogy szétszóródott és vadállatok zsákmányává lett a nyáj (...) A 11. vers két olyan ígét tartalmaz, amelynek jelentése »megkeres«. Részben az elveszettek megkeresésére vonatkozik (...), részben (...) amilyent a pap végez, amikor megvizsgál egy-egy áldozati állatot (...) a meggyógyult beteget is meg kellett vizsgálni (...). Benne van ebben a nyáj számon tartása; a pásztor azonnal észreveszi, ha valamelyik juh hiányzik vagy baja van.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A »pásztor« az ókor uralkodóinak méltóságjelzői közé tartozott. Benne az emberi együttélésnek az az alapelve fogalmazódott meg, hogy akinek több hatalom adatott, felelős a keze alá tartozókért.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„...»akik magukat legeltették!« (...) Szomorú, de igaz, hogy ma is sokan csak azért vannak a szolgálatban, hogy egy lelki szükségletüket kielégítsék – nem Isten hívta el őket a szolgálatra, és nem is a szolgálat lényegét tartják szem előtt. (...) Jézus is azt mondta Péternek, hogy táplálja a nyáját. Péter (...) levelében szintén arra kéri őket, hogy táplálják a rájuk bízott nyáját.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai* [CD]. The Word for Today)

„És mennyire aktuális a prófétai intés: halljátok, állami és vallási vezetők! (...) Halljátok a figyelmeztetést, mert ma is ugyanolyan hűtlen az ember szíve. (...) És azon a felhős, borús napon egyszer csak rájön, hogy mindent veszni hagyott. A saját szívét is. (...) A Messiás (...) eljön (...), hogy nyáját összegyűjtse. És ezért a nyájért életét adja egy felhős, borús napon.” (Varga Gyöngyi: Húsvét ünnepe után 2. vasárnap. In: *Hullámhossz*. Luther Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*Prófétálj Izrael pásztorairól!*)

„Ha én egy barátomnak azt mondom, hogy számár, és erre az illető megsértődik, akkor az valóban egy számár!”

Karinthy Frigyes (1887–1938) költő, író

(*akik magukat legeltették!*)

„A pásztor csak azzal a birkájával törődik, amelyiket megnyírhat.”

Wladyslaw Stanislaw Reymont (1867–1925)
lengyel regényíró

„No, ha az erdőn a rókát választanák meg pásztornak, hát féltő, hogy nagyon sok lenne a toll a földön, és kevés a madár.”

Makszim Gorkij (1868–1936) szovjet-orosz
regény- és drámaíró

„– Hol a büszke és szabad Magyarország?
– Kérlek alássan ... igazán furcsa vagy ... dolgozunk ... rajta... én is ... de az nem megy olyan hamar ... az embernek élni is kell.”

Karinthy Frigyes (1887–1938) költő, író

(*a kövéret levágtátok, de a nyáját nem legeltettétek*)

„Mégiscsak fontos dolog a vagyon! – Hogy jól táplálhasd lelkedet marhahússal.”

Füst Milán (1888–1967) költő, író

(*erőszakosan és kegyetlenül uralkodtatok rajtuk*)

„Különösen gyalázatosnak találok, ha tanár gúnyolódik növendékén...”

Füst Milán

(*számon kérem tőlük a nyájamat*)

„Szélről szól a hajós, ha mesél, a paraszt a bikákról, sebhelyről a vitéz, pásztor a nyájairól.”

Sextus Aurelius Propertius (Kr. e. 49?–15?)
római elégiaköltő

„Ahogy öregszem, kevesebb figyelmet szentelek annak, amit az emberek mondanak. Csak figyelem: mit tesznek.”

Andrew Carnegie (1835–1919) amerikai nagyiparos

„...pap, jegyző és más nadrágos emberek nem vezetői a falunak, hanem alkalmazottai.”

Karácsony Sándor (1891–1952) pedagógus, egyetemi tanár

(*az elveszettet nem kerestétek meg*)

„Figyelni az emberekre: talán ez a legnagyobb jótétemény, amit nekik adhatunk; oly hálásak érte... – csodálkoznak, ehhez nincsenek szokva.”

Füst Milán

(*így szól az én Uram, az Úr*)

„Érdekes az emberek kétlakisága. Olvassák Tolsztojt, Ib-sent, akik tanítani akarnak minket, a szépre, igazra és jóra figyelmeztetnek. Olvassák, élvezik s mikor a hivatalukba mennek – csak úgy kötik befolyásolatlanul a kegyetlen üzleteket, épp mint azelőtt. – »Hja, a művészet, az más« – mondják.”

Füst Milán

(*úgy legeltetem őket, ahogy kell*)

A külső, nagy eseményekben alig van valami szerepünk, de lent, majdnem láthatatlanul, elvégezzük a magunk dolgát.

Kassák Lajos (1887–1967) író, költő, festő

„Kedveseim! ...a bajt ismerjük már mi eléggé...
egykor öröm lesz tán gondolni ezekre.”

Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70–19) római költő

„Ha napjaink elsötétülnek, és éjszakáink sötétebbek lesznek ezer éjfélnél, akkor gondoljunk szüntelenül arra, hogy abban a világban ez nagy áldó hatalom van, akit így hívnak: Isten.”

Martin Luther King (1929–1968) amerikai baptista
lelkész, polgárjogi harcos

„Tanuljon az ember a maradandóra nézni a változóban és mulandóban (...), tanulja meg, hogy nem azért van itt, hogy ő alkosson, hanem hogy ő alakuljon...”

Ralph Waldo Emerson (1803–1883) amerikai filozófus, költő

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az olvasást követő első gondolatok a következő szavakkal összegezhetők: önzés, önmagunkkal való foglalkozás, másokkal szembeni érdektelenség.

A rossz pásztorok csupán a mának és önmaguknak élnek, csak arra vannak tekintettel, hogy *nekik most jó* legyen; másokra nem gondolnak, így tulajdonképpen sem a maguk, sem a rábízottak jövőjére nincsenek tekintettel. Változás és változtatás szükséges. Ennek kapcsán eszünkbe juthat a reformáció kora.

Aki Isten akarata szerint él, az jószándékú, segít a rászorulóknak (vagy legalábbis segítenie kellene...) Egy lelkiesszel szemben elvárna az ember, hogy ne legyen rá igaz a mondás: „Vizet prédikál és bort iszik...” A rossz vezető szétzüllesztja a nyáját/gyülekezetet. Nagyon fontos (lenne) a hiteles személyes példa.

Az egyházi vezetőkön kívül – választások idején – ugyancsak eszünkbe juthatnak a különféle pártok politikusai. Rájuk is igaz, hogy rossz az, ha (csupán) a maguk hasznát nézik, a nyáját (nép, ország) nem.

Vezetőként példát adhatnak a szülők is gyermekeiknek. Nem mindegy, milyen mintát közvetítenek, mely értékekre helyezik a hangsúlyt... Fontos a nevelés.

Az ember akár magát is tekintheti pásztornak, vezetőnek a maga helyén. Senki sem hibátlan, néha jól végzi a dolgát, néha nem. Az ige kérdésfeltevésre sarkall: inkább jó vagy inkább rossz pásztor (vezetője, gondozója) vagyok-e a rám bízottaknak? Egy mindenesetre bizonyos: ha szeretetet adok, azt is kapok vissza – vagy attól a konkrét személytől, aki felé egy adott esetben fordult a figyelmem, vagy ha nem is tőle, de mástól bizonyosan. Mindenképp fontos a pozitív és szeretetteljes hozzáállás. Ahogy a mondás tartja: „Mosolyogj, és mosolyod visszasugárzik rád!”

Az igeszakasz pozitív végkicsengésű: Isten megígéri, hogy ad *valóban jó* pásztor, és hogy összegyűjti népét, a szétszóratott Izraelt.

Húsvét ünnepe után 3. vasárnap (Jubilate)

Ézs 65,17–19(20–23)24–25

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Az új teremtésről szóló perikópához tartozik a 16. vers második fele is: feledésbe mennek a régi bajok, eltűnnek szemem elől. A 17. és 25. vers az egyetemes üdvkorszakra utal, az apokaliptikus értelemben vett új ég és új föld gondolatát tartalmazza (2Pt 3,13; Jel 21,1–2). Itt azonban nincs szó

arról, hogy a régi ég és föld megsemmisülne. Nincs szó világvégéről és utolsó ítéletről. Sokkal inkább újjáteremtésről szól a próféta.

A közbülső versek (18.24) középpontjában viszont Jeruzsálem népének Istennel való együtt örvendezése áll. Ezek a versek e világi valóságként tárják elénk az új teremtést.

Háromszor is előfordul a *bara'* ige, (17–18), amelyet a Szentírás kizárólagosan Isten teremtő munkájának kifejezésére tart fenn.

A 18. vers igéi értelmezhetőek imperatívuszban vagy imperfectumban. A szöveg összefüggésében az örvendezésre való felszólításnak van helye. Különös hangsúlyt kap Isten népének örvendezése azáltal, hogy maga Isten is együtt fog örülni népével (19). Ez a közösség Isten és népe között leginkább abban fog kiteljesedni, hogy Isten meghallgatja népe imáit, könyörgését. Sőt mielőtt kiáltanának hozzá, Isten már válaszol. Ki nem mondott, el nem mondott óhajainkat is meghallgatja.

A 25. vers tulajdonképpen Ézs 11,6–9-et idézi. Itt a „kigyónak por lesz a kenyere” szövegrészt csak később betoldott magyarázatnak, értelmezésnek tekintik az íráskutatók. Értelme az, hogy a kísértő kígyó büntetését Isten nem vonja vissza, tehát a gonoszt kirekeszti Isten az ő új teremtéséből.

Figyelemre méltó a 17. vers fordítási eltérése. A revideált Károli-szöveg szerint: „...és a régiék ingyen sem említetnek...” Nyilván azt nyomatékosítja, hogy senkinek sem fog eszébe jutni a múltat visszasírni.

A perikópa magában hordja azt a feszültséget, amely abból adódik, hogy Isten országa már eljött, már itt van közöttünk, bennünk, Krisztus feltámadásával már elkezdődött az üdvidő, az új teremtés, de a beteljesedés még a jövő kérdése. Az üdvösség előízét, csírát, örömét, békességét már magunkban hordozzuk, már most valóság. A győzelem és célba jutás bizonyosságát a feltámadott Úr jelenti számunkra. Már minden okunk megvan az örvendezésre. Igehirdetési alapigénk tehát szervesen kapcsolódik a vasárnap kötelező olvasmányához: Jn 16,16–23.

Igehirdetési vázlat

A régi és az új örvendezésre indító polifóniája

J. S. Bach egyik legcsodálatosabb orgonaműve, a *H-moll prelúdium és fuga* jut eszembe. A prelúdium hangulata és fájdalmasan szép motívumai a Máté-passióra emlékeztetnek: fájdalom és öröm, szenvedés és békesség különös keveredése egyidejűleg.

A fuga alaptémája: egy monoton, lépésről lépésre felfelé ívelő, majd a kiindulópontához visszakanyarodó dal. Az ember életpályáját rajzolja meg. Porból vétettünk, ismét porrá kell lennünk. Növekedünk, küzdünk megál-lás nélkül, majd a temető felé kanyarodik életünk útja. A

téma unalmas egyhangúsága ellenére a mű a maga egészében csodálatos élményt nyújt. Kicsendül belőle az élet minden nyomorúsága és szépsége. Amikor a fúga befejező részéhez érünk, már érezzük, hogy közeledik a vége, váratlanul egy új zenei motívum társul az alaptémára gondosan felépített befejezéshez. A legfelső hangról indul az új motívum, örömmel és ünnepélyesen száll alá a legmélyebb szólamig, hogy ott az addig mindig kiinduló pontjához visszatérő, monoton alaptémát alig észrevehető fordulattal felfelé kanyarítsa és a magasba lendítse. A felülről jövő üdvösséget, az új eget és új földet és az abban való örvendezést teszi hallhatóvá.

Mi komoly, komor, nagypénteki hangulatot árasztó keresztények vagyunk. Igyekszünk komolyan venni keresztény mivoltunkat, fontosnak érezzük jelenlétünket e világban, szeretnénk, hogy sokkal jobban megbecsüljenek, hogy ránk figyeljen a világ, amikor Isten ígéjével a bűn súlyáról és elesett voltunkról győzködjük a világot. Itt valóban élet-halál kérdéséről van szó.

Kereszténységünk legtöbbször abban merül ki, hogy feketébe öltözve, komor ábrázattal és fegyelmezetten beülünk a templomba, és siránkozunk afelett, hogy a bűn miatt mennyi nyomorúság szakadt a nyakunkba.

I. A keresztény embernek nyomós oka van az örvendezésre. Miért nem sugárzik belőlünk, rólunk az öröm? Krisztusban Üdvözítőnk van. Minket az az örömhír éltet, hogy lesz üdvösség: örökélet Isten országában, ahol nem lesz sírás és jajgatás, nem lesz bűn és gonoszság, nem fogják hátba támadni és rágalmozni egymást az emberek, nem lesznek báránybőrbe bújtatott farkasok, sem erejüket fitogtató oroszlánok, hanem békességben, szeretetben, szüntelen örvendezésben fogunk élni. Ott senkit sem kísért a múltja. A régi rossz emlékek eltűnnek: bűn, büntetés, hiábavaló küzdelem, halál és gyász, sírás és szenvedés senkinek sem fog eszébe jutni. Senki sem fogja visszasírni a régi időket, mert Isten országának öröme, békessége, tisztasága minden képzeletet felülmúl. „Ezért örvendjete és vigadjatok annak, amit teremtek” – kér minket Isten.

Mikor válik mindez valóra? Miért örvendeznék előre? Ez a csodálatos ígéret olyan távolinak tűnik! Hiszem, hogy Isten ígéretei beteljesednek, de hol vagyunk még attól, hogy Isten új eget és földet teremtsen? Előbb el kell jönnie a végnek. Előbb a halál, előbb az utolsó ítélet, előbb a világ vége, s csak azután teljesedik majd be az örömteli ígéret, amelyben reménykedünk. Nem csoda, hogy annak fénye, öröme alig jut el hozzánk a nagy távolság, az elérhetetlen messziség miatt. Bezzeg, ha a már üdvözült lelkek visszatérhetnének közénk, hogy bizonyosságot tegyenek a mennyi valóságról, akkor örömünk is látható lenne.

II. Igaz, hogy a beteljesedés elérhetetlen messzeségbe vész, de a prófécia által előre vetített kép és az evangélium éppen arról szól, hogy *az Isten új teremtése már nem csak ígéret, az új ég és új föld teremtése már elkezdődött!* Jézus-

sal egészen közel jött hozzánk az Isten országa. *Jézus feltámadása* pedig éppen azt jelenti: *az üdvösség ideje már elkezdődött.* Az új teremtés már e világi valóság. Még a régi világban élünk, ahol sok sírás és jajgatás keseríti életünket, de már az új teremtés örömteli új énekét tanulgatjuk, énekelgetjük együtt a mennyi seregekkel. Isten Lelke Krisztus által újjá formált minket, hogy új életben járjunk. Feltámadt Urunkkal új életet kezdtünk. Ez nem távoli, elérhetetlen ígéret, hanem e világi valóság. Krisztusnak a bűn és halál felett aratott győzelme nem ígéret és reménység, hanem tény: megtörtént valóság.

Krisztusban imádságot meghallgató Istenünk van. Az ő nevében bármit kérhetünk, Isten megadja nekünk, amire szükségünk van. Az Istennel való bensőséges kapcsolat sok imádkozó ember életében nemcsak óhaj, nemcsak álmom, hanem valóság.

Isten minden bizonnal örömet leli új életben járó, új éneket zengő gyermekeiben, és megáldja fáradozásukat (21–23. vers). Az ember átlagéletkora jelentősen megnőtt az utóbbi évszázadban. Ez is Isten ajándéka (20. vers) és az új teremtés valósága. Isten mindenben az életet akarja és az életet szolgálja.

Hát nem kellene sokkal erőteljesebben sugározni Krisztusban örvendezésünknek, az új éneknek? Luther szerint *mi simul iustus et peccatorok* vagyunk. *Egyszerre vagyunk a régi és az új teremtés emberei.* Ebből a polifóniából (egyidejűségből) az új teremtés feletti örvendezésnek egyre erőteljesebben, átütő erővel kellene kicsendülnie, mert pillanatnyi, elmúló szenvedés és örök dicsőség a sorsa azoknak, akik Krisztusban maradnak.

Fülembe csendül a h-moll fúga befejezése: a régi és az új polifóniája. Bárcsak életünket is úgy át tudná formálni és örömmel feltölteni a feltámadt Krisztus, ahogy azt a h-moll fúga kiábrázolja.

KOVÁCS LÁSZLÓ ATTILA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus egy része 2008-ban örökélet vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2008/11. számának 430. oldalán már olvasható egy tallózó a 17–25. versekről, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Meggyszűnnek, feledésbe mennek az »első« dolgok, a múlt és a jelen nyomorúságai (Ézs 43,18-ban az »első« dolgok még Isten nagy és csodálatos tetteit jelentették!). (...) Az édesanyák nem a bizonytalan jövő számára szülik gyermekeiket.” *(Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)*

„Ezekben az igeversekben az Úr jellemzi az ezeréves királyságot, mely itt láthatóan azonos az örökkévalósággal *(új ég és új föld)*. A Jelenések könyvében viszont az új ég és az új föld (Jel 21,1) követi az ezeréves királyságot (Jel 20,4). Az a legvalószínűbb, hogy Ézsaiás nem tett különbséget Is-

ten uralmának e két megnyilvánulása között, együtt látta ezeket, egységes egészként. Noha az ezeréves királyság ezer évig fog tartani, mégis csak egy kis pont lesz összehasonlítva az örökkévalósággal.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A *bārā*, ’teremt’ ige jelzi, hogy egyedül Isten cselekszik.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Égnek és földnek kell megújulnia, hogy Jeruzsálem is új életet kezdhesen. (...) Az állatvilág is részesül majd az új korszak áldásaiban (...) Van még halál, és ott a kígyó is, igaz, fenyítés alatt van (1Móz 3,18). Tehát a rossznak az árnyéka a peremre szorul.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ha az egész anyagi világ el fog pusztulni, akkor vajon milyen ember kell legyen? Mert ha teljesen anyagi beállítottságú vagyok, akkor teljesen el fogok pusztulni. Akkor hát milyen legyenek? Lelki. (...) A Föld, a teremtett világ és az ember is ismét tökéletes harmóniában lesz Istennel.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai*. [CD] The Word for Today)

„Palesztina megújult hegyeiből, síkságaiból és völgyeiből (9–10) új ég és új föld lesz (17), közepén egy új Jeruzsálemmel (18) – egy kozmikus paradicsom, egy hatalmas szentély, melyből minden, ami ártalmas, örökre eltűnik (25). Sokkal többről van itt szó, mint egy utópisztikus álom valóra válásáról (...). Itt egy teljesen új világrénddel találkozunk, amely minden politikai rendszer felett áll. Anynyira új lesz, hogy a múltnak még emlékezete sem marad benne (17).” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*Jubilate: örvendjetelek és vigadjatok mindörökké annak, amit teremtetek*)

„Nagy gazdagság nem vigasztal úgy, mint a vidám szív.”
Luther Márton

„Aki boldog, könnyebben boldogít másokat is. Mi csurogjon az olyan forrásból, amely maga is száraz?”

Bolyai Farkas (1775–1856) magyar matematikus

(*Mert én új eget és új földet teremtetek*)

„A bibliai hagyományok szerint a világtörténelem nem a bűnbeeséssel kezdődik, s ezért nem is világpusztulással végződik. Kezdődik az időbeli teremtés eredeti áldásával, és végződik az örök teremtés üdvösségével. Nem törvényszéki ítélet az Isten utolsó szava, hanem teremtési szó: »Nézd, mindent újjá teremtetek« (Jel 21,5). Ez »az új ég és új föld«, melynek folytán »az első égnek és első földnek el kell

múlnia« (Jel 21,1). Mindaz, amit elképzelünk világitélet és világpusztulás címén, ideiglenes az új teremtés végérvényességével szemben.”

Jürgen Moltmann (1926–) német protestáns teológus

(*vigasságra teremtem, népét pedig örömré*)

„Az eszmék változnak, de a szív ugyanaz marad.”

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881)
orosz regényíró

(*Nem árt és nem pusztít szent hegyemen senki*)

„Ha a feltámadott Krisztus Isten megelevenítő Lelke, akkor fölébe kerekedik a halálnak győzelemre juttatva az életet. Csak rajta ismerjük fel ezt »a kereszt alatti világot« mindazzal együtt, ami e világban visszas, elpusztul, megsemmisül, befejeződik és eltűnik.”

Jürgen Moltmann

Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate) Zsolt 96,1–13

Igehirdetési előkészítő

Bevezető gondolatok

Cantate vasárnapja a gyülekezeti éneklés és istendicsőítés vasárnapja is egyben. Ezen a vasárnapon a hangsúly az istendicsőítő éneklésen, Isten nagyságának és tetteinek magasztalásán van. Húsvétól távolodva, egyre közelebb kerülünk pünkösdi ünnepéhez. Az ének hangjain keresztül figyelhetünk a lélek rezdüléseire. Kifejezhetjük hálaadásunkat, örvendezésünket, bűnbánatunkat és szomorúságainkat. Gyülekezeti énekeink, gyülekezeti kórusok szolgálata során ráébredhetünk arra, micsoda nagy ajándéka Istennek a zene, az emberi énekhang. Amit szavakban elmondani és kifejezni már nem lehet, azt meghallhatjuk az énekekben, eljuthat szívünkig Isten szabadító üzenete, a Jézusról szóló örömhír.

Új ének – új kezdet

Énekeljetelek új éneket az Úrnak! Így szól a felhívás ezen a vasárnapon az istendicsőítésre abból a trónra lépési zsoltárból vagy más néven Isten királyságát magasztaló zsoltárból, amelyben a választott nép bizonyosságot tesz arról, hogy Isten az egész világ Ura és irgalmas uralkodásának kész engedelmeskedni. Betölti szívüket az öröm, hogy ilyen páratlan királyuk lehet.

Új ének? Vagy a régi jól ismert énekek felújításáról, felénekléséről van itt szó? A kijelölt zsoltárszakaszt idézi 1Krón 16,23–33. Találhatunk hasonlóságokat a Zsolt 29,1–2,

valamint Zsolt 47,8–9 és Zsolt 98,7–9 szakaszaiban. Deutero-Ézsaiásnál láthatjuk, hogyan szól a próféta Istenről mint az egész világ királyáról, aki *szilárdan uralkodik*, és *nem inog meg* (Ézs 40., 41., 43. és 44. fejezete).

Az új éneket Isten formálja. Előbb ő szól hozzánk, ő munkálkodik bennünk, mi pedig az ő népeként *leborulunk előtte*, csodálattal hallgatjuk őt, és *magasztaljuk* Istent a bennünk végbevitt és rajunk keresztül is munkálkodó tetteiért. Mindközben feltárul előttünk az ő mindenhatósága, nagysága. Kibontakozik előttünk annak az Istennek a képe, akivel *erő és ékesség* jár együtt, aki *igazságosan ítél* felettünk. Aki előtt nincsenek titkaink, ismeri hibáinkat, napi botlásainkat, tévedéseinket, látja küzdelmeinket, félelmeinket, hitünkben való megingásainkat, elkeseredettségünket környezetünk és a világ dolgai láttán. Ő az is, aki észreveszi örömeinket, boldogságunkat, egymás iránti szeretetünket, iránta való hűségünket, gyülekezethez való ragaszkodásunkat. Így formálódik bennünk az a dallam, amely egyszer csak szólásra nyitja ajkunkat, hogy abból Istent dicséző ének fakadjon. Énekeskönyveinkben vannak gyönyörű gregorián himnuszok és korálfeldozások, vannak magyar népdalok és modern könnyűzenei énekek, és mind ugyanarról szólnak, Isten szeretetéről és megtartó kegyelméről. Újak és régiek, ám az újdonságuk és régiségük nem abból fakad csupán, hogy hány száz vagy tíz évvel ezelőtt szereztettek, hanem abból, hogy azok, akik ezt az Istent magasztaló éneket éneklik, az a gyülekezet vagy kórus milyen lélekkel énekliz azokat. Másfelől az új éneket Isten már megszerezte, megformálta a mi számunkra, amikor Fiát küldte ebbe a világba. A róla szóló jövendölések és ígéretek ezt az új éneklést vetítik előre. Ez az új ének pedig a Krisztust dicsőítő ének.

Az új éneket gyakorolni kell. Újra és újra ismételni kell, hogy mások is megismerjék, s akik még eddig nem hallották, azoknak is a fülükbe másszon a dallam. Nem elég, ha csak mi ismerjük, akik rendszeresen látogatjuk az Isten házát. Ennek az új éneknek azok közé is el kell jutnia, akik még nem ismerték fel az Istent mint teremtő Urat a világban, és akik még nem értik meg, mert nem tapasztalták meg, mit jelent Jézus szeretete, értünk hozott keresztáldozata, szenvedése, hogy átéljék azt a misztikumot, amit a feltámadás jelent a keresztény ember számára. Az énektanuláshoz sokszor kemény munkára és sok-sok gyakorlásra van szükség. Mert sok minden megakadályoz bennünket a tiszta éneklésben. Vannak hamis hangok, amelyeket nagyon nehéz a helyükre tenni; ilyenek a mi bűneink, testi és lelki botlásaink, torzulásaink, hamisan kialakított képek önmagunkról és másokról. Ha pedig kórusban vagy gyülekezetben énekelünk, akkor nagyon kell arra is figyelniünk, hogy együtt énekeljünk. Ne maradjunk le, de ne is siessünk előre. Hallgassuk a melódiát, ilyenkor nemcsak az a fontos, hogy én milyen szépen énekelek, hanem az is legalább olyan lényeges, hogy halljam, a többiek is velem énekelnek abban a kórusban, ahol a mennyei karmester dirigál.

Vázlatszerű gondolatok az igehirdetéshez

Mit jelent új éneket énekelni? Naponként megújulni Istenben. Naponként rácsodálkozni az ő nagyságára, szabadításaira és csodáira. Mert csodák mai is vannak, csak éppen elmegyünk mellettük, az élet forgatagában, napi harcaiban elfelejtődnek, mert ezek általában csendben történnek velünk. Ezekről ritkán hangos a média. Isten gondot visel rólunk, és gondviselő munkája során egyengeti életünk rögös útját. Naponként letehetjük elé problémáinkat, kételyeinket, elrontott életünk apró szilánkjait, hogy újraformáljon bennünket Szentlelkével. *Mert nagy az Úr, méltó, hogy őt dicséressék.* Ki más lenne méltó a dicséretre, ha nem ő, hiszen feláldozta értünk egyszülött fiát, Jézus Krisztust. Nem önmagát tekintette fontosnak, hanem bennünket, embereket. *Ő az erő és az ékesség.* Még a hitetlen emberek többsége is Istent hívja segítségül, ha nagy bajba keveredik. Megtapasztalhatjuk ezt a szülőágyon fekvő asszonyok között és természeti csapások, balesetek kapcsán is. Végzettség esetén az ő szájukból is kicsúszik a kérés: Istenem, segíts rajtam! Isten erejét és ékességét mutatja számunkra a teremtett világ, annak minden törvényszerűségével és igazságával együtt. Isten erejét és hatalmát tapasztalhatjuk meg az ő közelségében. Isten ereje lehet számunkra az ő gyülekezetebe való tartozás és ezen belül a személyes találkozás magával Istennel. Isten ereje munkálkodik bennünk a hit által. Erőt ad, lelket önt belénk, támogat, megújít. Így tudhatunk új éneket énekelni nap mint nap. Így közvetíthet ugyanaz a dallam újabb és újabb üzenetet számunkra az Istentől, így sarkallhat újabb és újabb tettekre, új ritmusra, új éneklésre.

Hogyan közeledjünk az Úrhoz? A zoltárostól megkapjuk rá a választ. *Magasztalva, ajándékot hozva udvaraiba, boruljunk le előtte, szent öltözetben.* Izrael népe számára a Jeruzsálemi templomi szentély kialakításával lehetővé vált az, hogy ne csak áldozóhalmokon mutassák ki hódolatukat és tiszteletüket az Isten felé, hanem istentiszteleteiket a templom falai között gyakorolják. Azóta sokat változott a világ, több évezred telt el, az alapvető dolgok mégis megmaradtak. Ha templomba megyünk, megtiszteljük Istent, és méltóképpen felöltözünk. A lényeg – azt gondolom – azonban a lelkületünkben van. Milyen lélekkel megyünk a templomba? Kényszerből, szülők, nagyszülők iránti tiszteletből, szokásból, hagyománytiszteletből? Vagy belső készletést érzünk, szeretnénk hálát adni Istennek, elcsöndesedni, terheinket letenni? S ha már otthon vagyunk a templomban, az Isten közelében, akkor egy lépéssel tovább is mehetünk. Isten új énekével meg is akar eleveníteni bennünket!

Mondjátok el a népeknek! Örvendj Istennek, egész föld! Arra biztat bennünket a zoltáros, hogy hirdessük, mondjuk el az örömhírt, amit kaptunk Istentől. Új odaszánással vállaljunk szolgálatot, hogy megújulhasson gyülekezeti közösségünk. Ne mutogassunk másra, ne várjunk jobb megoldásra, ügyesebb emberre; ha készletést, indíttatást kapunk

az Úrtól, megadja számunkra az erőt. Ne legyünk kishitűek. Szolgálni pedig csak örömmel szolgáljunk.

Örömhírt nem lehet úgy közvetíteni az embereknek, hogy mi magunk ne lennénk áthatva annak boldogító üzenetével. El kell mondanunk hittestvéreinknek, hogy Isten tettei túlmutatnak az ő népén, az egész világra nézve szól az ő megváltó örömhíre. Isten azt kéri, hogy legyünk az ő szócsovei, hírvivői mindannak, amit értünk tett és tesz a világban. *Ő igazságosan ítéli a világot*, ez lehet a végső reménységünk. Isten látja a mi életünket, szolgálatusunkat, napi harcainkat, terheinket és könnyeinket, örömeinket és összekulcsolt kezeinket. Hallgatja énekeinket. Reményeink szerint mi is ott lehetünk majd vele. Jézus újra eljön e földi világba, végső számadásra, és akkor mindazok, akik hisznek benne, az egész megújult teremtettség dalba kezd, és együtt éneklí az új éneket.

SZARKA ÉVA

Tallózó

„Sőt ezek nem is istenek, csak »istenkék«, mondja az 5. vers: semmiségek ők a teremtő Istenhez képest! (...) A himnusznek második fő része Isten népének missziói kötelességével kezdődik. A népek között kell hirdetni, hogy uralkodik az Úr.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) a zsolttár deuteró-ézsaiási és eszkatologikus hatásokat mutat, s így kapcsolja össze az üdvtörténetet a jelenel és jövővel.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„A *bálványok* szó héber eredetije igen lekicsinylően hangzik, talán a »semmik« szóval lehetne visszaadni.” (*Biblia – Magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Sok adat mutat a Zsoltárok könyvében arra, hogy amit Babilonban mondott az Isten (...) (Ézs 40–55), termékenyítően hatott a régtől ismert énekek felelevenítésére, rendezésére és újabb énekek születésére. Levették a hárfákat a fűzfákról, s most már nem szenvedtek amiatt, hogy kényszerből kellett énekelniök Sion-énekeket, mint a fogság kezdetén (Zsolt 137,2k). (...) Új szövetséghez megújult szívből feltörő ének illik, ha valóban megértettük Isten hallatlanul új tettét Jézus Krisztusban. Az »énekeljetek« lelkesítő ösztönzése megéreztetni velünk, hogy nem kínos kötelességünket végezzük, midőn szabadításáról bizonyosságot teszünk.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Kis élmény, ám éld át a te bűnödet, annak minden vádoló terhével. (...) Éld át a bűn személyes iszonyatát, törjön ki belőled friss bűnbánó ének, ez az új ének.

Vagy éld át azt, amikor talán nagyon egyedül vagy (...). És akkor egyszer csak átéled azt, hogy Valaki átölel téged, és felragyogott az arcod és ének született a szívedben, mert átölelte az Isten. (...) Te is akkor tudsz énekelni csak, amikor frissen, személyesen átéled az Isten szeretetét, szeretetének gazdagságát.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther-rózsa Alapítvány)

„Nézzük meg énekeskönyvünk régi és új énekeinek szövegeit! Komplet, kis igehirdetések. Rádöbben az ember, hogy sok régi ének prédikációja évszázadok óta kíséri a generációkat, az emberi hitet országok felett átnyúlóan is.” (Johann Gyula: Húsvét ünnepe után 4. vasárnap. In: *Hullámhossz*. Luther Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Csak az az élet ér valamit, amiben bűbájosság és muzsika van.”

Ralph Waldo Emerson (1803–1883) amerikai filozófus, költő

„Ami a sarló a bogáncsnak, az a zoltárének mindenfajta szomorúságnak.”

Proklosz (5. század) görög író

TÖRTÉNET

(*Magasztaljátok az Úr dicső nevét, ajándékot hozva jöjjetek udvaraiba!*)

Móricz Zsigmond: Hét krajcár (részlet)

Jól rendelték azt az istenek, hogy a szegény ember is tudjon kacagni. Nemcsak sírás-rívás hallik a putriban, hanem szívből jövő kacagás is elég. Sőt az is igaz, hogy a szegény ember sokszor nevet, mikor inkább volna oka sírni...

És az is igaz, hogy soha már én a jövődő életemben nem kacagok annyit, mint gyermekségem e pár esztendejében.

Hogy is kacagnék, mikor nincsen már piros arcú, vidám anyám, aki olyan édesdeden tudott nevetni, hogy a könny csorgott a végén a szeméből s köhögés fogta el, hogy majdnem megfojtotta...

És még ő sem kacagott úgy soha, mint mikor egy délutánt azzal töltöttünk, hogy hét krajcárt kerestünk ketten. Kerestünk és találtunk is. Hármat a gépfőokban, egyet az almáriumban... a többi nehezebben került elő...

Fuldoklás jött rá a kacajtól. Keserves, öldöklő fuldoklás, és ahogy odaállottam alá, hogy támogassam, amint két tenyerébe hajtott arccal hajlongott, valami meleg ömlött a kezemre.

Vér volt, az ő drága, szent vére. Az anyámé, aki úgy tudott kacagni, ahogy a szegény emberek között is csak kevés tud.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

„Az Úré az egész föld.” Ezt a zoltárt három részre lehet tagolni. Az Istent dicsőítse minden nép és nemzet ezen a földön. Isten előtt hódoljon egész teremtett világa. Örvendjünk az Úr előtt, aki ítéletet tart.

„ÉnekeljeteK” minden nap az Úrnak, mert jó, mert uralkodik. „ÉnekeljeteK” boldogan, mert akkor a lelkünk felszabadul, megnyugszik. Mint amikor a zsilipek megnyílnak, úgy nyílik meg a lélek is az énekre, amely átmos, megtisztít, megkönnyít. „ÉnekeljeteK”, mert szüntelenül bízhatunk Isten igazságában és jóságában. Még akkor is, ha nehéz próbatételek között vezet életünk útja. A szívből jövő ének gyógyszer a testnek, a léleknek.

Ez a zsoldár buzdítás a dicséretre, mert ember és természet csak együtt tudja dicsérni az Istent, a Teremtőt.

Bálványok: ma is benne vannak mindennapi életünkben. Elvonják a figyelmünket a legfontosabbról, a mennyei Atyáról. „Ne legyen más Istened” – a parancsolatban is ezt helyezi mindenek elé.

Szabadítás: egyedül csak Isten tud és akar is szabadulást hozni teremtményei számára. Nekünk adta Jézus Krisztusban kegyelme által.

Ítélet: Isten igazságosan fog ítélni, mert igazsága Krisztusban van. Ezért nincs ok a félelemre.

Kérdések

Mi az új ének? Miért van az, hogy azoknak az élete jobban megy, akik nem az Istent követik, hanem bálványokat imádnak?

Ezeket a gondolatokat tavasz küszöbén fogalmaztuk meg, amikor már mindenki a természetet figyelte, hogyan kezdődik az élet földön, fákon, levegőben, és még inkább éreztük a csodát, Isten csodáját, amelyet újra és újra megmutat nekünk és részesei lehetünk. Erre a csodára kell az embernek válaszolnia. Ez az ének, a dallam, amely felhangzik tisztán és őszintén az Atyához. A legnagyobb öröm és biztatás az, ha együtt, gyülekezetként szóval meg az „új” ének.

Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate) Zsolt 130,1–8

Igehirdetési előkészítő

Mélység és magasság

Luther Márton egyik kedves zsoltára a 130-ik, amelyet éneken is feldolgozott (Aus tiefer Not schrei ich zu dir; EÉ 402). A zsoltárban érzékelhető a formai és tartalmi lépcsőzetesség. A zarándokok, akik Jeruzsálemben készültek, mind „felmenetelre” készültek. Nemcsak földrajzi adottságai miatt volt „fent” Jeruzsálem, hanem a templom ottléte Isten jelenvalóságát is monumentálisan érzékeltette. A bűnei súlyával küszködő ember készül a mélységből felmenni Istenhez, hogy megszabaduljon bűneitől. Teljes bi-

zonyossággal meg van győződve a bűnbánó ember arról, hogy Isten ott van fenn, és kiáltása el fog jutni hozzá. Isten füle meghallja az irgalomért könyörgő hangot, akármilyen mélyről érkezik is az!

Éppen ez a leglényegesebb mondanivalója Rogate vasárnapjának, hogy minden ember, aki már eljutott bűnei felismerésére, vegye a bátorságot, és hívja segítségül imádságában a kegyelmes Istent. Azzal, hogy Isten Fia, Jézus emberré lett, még jobban bátorít minket arra, hogy higgyük: Istennek – szimbolikus értelemben – van füle, szíve, szeme, szája, keze: hogy minket minden oldalról körülfogjon (megértsen és megsegítsen).

A zsoldáros is rájön, ahogyan mi is: ha Isten minden életrezdülésünket ismeri, akkor lehetetlen, hogy ne vennie észre bűneinket. És nemcsak a mi bűneinket, hanem azokét is, akik önmagukat büntelennek, sőt tökéletesnek tartják. Uram, ki állhat meg előtted akkor? Senki.

Itt vége is lehetne minden próbálkozásnak, elsüllyedhetnénk még mélyebbre, és már csak a kárhozat várna ránk. Aki nem tud hinni Istenben, annak nincs menekvése a kárhozatból.

Az adósságokat elengedő, a bűnököt eltörlő Isten csodálatos voltára hívja fel figyelmünket ez a zsoldár. Egyedül nála van a megbocsátás, és ezt ő gyakorolja is, hogy féljék őt az emberek. Isten bocsánatának tehát az a célja, hogy az emberek megtanulják őt segítségül hívni, benne bízni, minden körülmények között hozzá fordulni.

Ha Isten egy hatalmaskodó, mindenki fölött uralkodni vágyó despota lenne, egyszerűen abban lelné kedvét, hogy minden bűnbánónak lecsapatná a fejét, elárverezné a házat, elküldené kényszermunkára, börtönbe, és szívtelenül nézné vergődését. De Isten nem ilyen.

Isten azt szeretné világossá tenni számunkra, hogy saját megmaradásunk és egyéni boldogulásunk érdekében komolyan kell vennünk őt. Minden tőle függ: ha megbocsát, meg vagyunk mentve. Ha nem bocsát meg, elkárhozunk. (Ez csak akkor lehetséges, ha nem valljuk magunkat bűnösöknek, és nem kérjük a bűnbocsánatot.)

Ezért van a mélységből kiáltó emberben egy óriási várakozás, feszült figyelem: vajon kegyelmes lesz-e az Isten? Többek között ez a zsoldár is azt sulykolja belénk: ragaszkodni kell az Úr bocsánatához! Addig nem engedjük őt el, amíg meg nem bocsát (Jákób-Izrael tusakodása az angyallal).

Az ő szavában, az ő igéjében reménykedem, aki részesít kegyelmében és szeretetében. Isten ezekben végtelenül gazdag. Aki az Úrral van, azt ő megjutalmazza kegyelmével.

Bízzál, reménykedjél, Izrael, az Úrban, mert ő ezenfelül még a megváltást is előkészítette számodra! Hasonló módon, mint az Egyiptomból való szabaduláskor volt, de érezzük, hogy ez már Jézus Krisztusról és rólunk is szól.

„Sem magasság, sem mélység..

...nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.” (Róm 8,39) Földi életünk végig egy zárandokút. Néha nem látunk tovább az orrunknál, néha óriási távlatokba pillantunk előre. Néha egyedül ballagunk és kullogunk, máskor meg ott látjuk magunk mellett társainkat. Bárhová megyünk is, bárki-vel vagyunk is egy úton, mindig össze kell kapcsolódnunk imádságban az Úrral. Soha nem hagyhatjuk ki őt a számításainkból és a terveinkből. Gyakran kell azért imádkoznunk, hogy Isten ne engedjen bennünket se olyan mélyre süllyedni, hogy onnan ne találjuk meg a felfelé vezető utat; se olyan magasra jutni, mintha ott már azt képzelnénk, hogy magunktól is elboldogulunk.

Eszembe jutott Radnóti Miklós *Sem emlék, sem varázslat* című verse: „és tudtam, hogy egy angyal kísér, kezében kard van, / mögöttem jár, vigyáz rám s megvéd, ha kell, a bajban. (...) Hol azelőtt az angyal állt a karddal, / talán most senki sincs.”

Ez a zsoltár egy teljesen mély, bensőséges kapcsolatot mutat meg Isten és a zárandokló ember között. Mintha rajtuk kívül senki más nem létezne, ugyanakkor mindenki mással is kialakíthat Isten ilyen kapcsolatot. Az ember bízhat abban, hogy irgalomért kiáltó hangját meghallja az Úr, nem fogja azt túlharsogni senki sem. (Gondolhatunk a farizeus és a vámszedő imádságára.)

A teljesen normális életvitelhez is szükségünk van imádkozásra. Hálát adunk az új napért, az új kegyelemért. Elindulunk a munkába, az iskolába, úton vagyunk hóban-fagyban, szikrázó napsütésben. Vizsgálókért, érettségizőkért, konfirmandusokért, betegekért imádkozunk. Látjuk és halljuk sok család örömét és bánatát, sikereiket és küzdelmeiket, és mindezt megosztjuk az Úrral. Sokszor nyomasztó gondokkal és megoldhatatlan emberi konfliktusokkal találkozunk, amelyeket magunk szeretnénk megoldani, mire végre rájövünk, hogy ezt is az Úr kezébe kell letennünk.

Az imádkozás alázatra tanít. Nem tudunk mindent. Nem sikerül minden. Nem gyógyul meg mindenki. Mégsem keseredünk el, mert tudjuk, hogy az Úr ezek szerint más utat jelölt ki számunkra. El kell jutnunk odáig, hogy beismerjük, felismerjük bűneinket, hibáinkat és mulasztásainkat. Nem mindig csak a többiek voltak a rosszak, mi is ugyanúgy büntetést érdemlünk. Mivel minden bűnünkkel az Úr ellen vétettünk, ezért mindenképpen csak hozzá menekülhetünk, hogy bocsássa meg vétkeinket.

Csodálatos felfedezni a különbséget Isten és az emberek bűnbocsánata között. Az embereknél gyakran lehet hallani és tapasztalni ezt az álláspontot: „megbocsátok, de nem felejték!” Míg Isten azt ígéri: „*Én, én vagyok az, aki eltörölöm álnokságodat önmagamért, és vétkeidre többé nem emlékezem.*” (Ézs 43,25) Egyszerűen elfelejti azokat a bűnöket, amelyekkel már oly sokszor megbántottuk! Ebben a zsoltárban

is szerepel ez a gondolat: úgy, ahogy az adósságot elengedik – megszünteti az adóslevelet. Új, tiszta lappal indulhatunk.

Egyvalamiről azonban nem lenne szabad megfeledkeznünk: Isten azért bocsátja meg vétkeinket, hogy ezután őt féljük és szeressük teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel és teljes elménkkel!

A mélységből a magasságba

A gyerekek rendkívül lelkesen éneklék ezt az éneket: „A mélyből hozzád száll szavam – Krisztus, kegyelmezz!” (EÉ 554) A lelkesedés annak szól, hogy felelgetve, pergő ritmusban lehet ezt énekelni. Tartalmát tekintve gyerekkorban még nem értik meg. Valamennyire fel kell nőnünk ahhoz, hogy a 130. zsoltár szavai is bennünk zsongjanak, és megértsük nagyon komoly tartalmát. „*Ha a bűnöket számon tartod, Uram, Uram, ki állhat meg akkor?*” Érezzük a lesújtó választ: senki! Még a legjobb ember sem! Nincs olyan ember ezen a világon, aki megállhatna az Őristen színe előtt? Egyetlen egy van: Jézus Krisztus. És Isten erre az egyetlenre helyezte rá az egész világ bűnét, hogy minket megmentsen! Túl vagyunk már nagypéntek és húsvét ünnepeinek eseményein, de ezek az események mindannyiunk életére kihatnak, és bármikor érvényesek. Jézus Krisztus vállalta értünk azt, hogy a legnagyobb mélységekig leereszkedjen. „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?*” – keserves kiáltás az alatt a szörnyű súlyú bűn alatt, amit a mi bűneinkkel a vállára vett. És Isten beteljesítette rajta ígéretét: a harmadik napon feltámasztotta. A legnagyobb mélységből a legnagyobb magasságba került Jézus. Ebben a legnagyobb magasságban készített helyet mindazok számára, akik általa szabadulnak meg bűneikből.

Az a reménység, ami felcsendül ebben a zsoltárban, számunkra már az örök élet reménységét jelenti. Megváltásunkat Jézus Krisztus végezte el, egyszer s mindenkorra.

Van értelme és szépsége az Úrra várni, az Úr szabadításában reménykedni. Gyönyörű énekeink vannak erről (például 526; 454). Céltudatosságra, állhatatosságra, igazi öröme és reménységre tanítanak bennünket ezek az énekek és természetesen a 130. zsoltár is.

Kezdem megérteni, miért is volt ez olyan kedves Luther Mártonnak.

KOSKAI ERZSÉBET

Tallózó

„(...) a panaszének egyik motívuma, a bűnbánat és Isten bűnbocsátó irgalma lett itt önálló zsoltárrá. Ezért nevezte Luther Márton ezt a zsoltárt »páli zsoltárnak« (...) Ha Isten számon kérné a bűnt, egyetlen ember sem bizonyulna ártatlannak. De (...) ő kész megbocsátani. Azonban a bűnbocsá-

nat nem arra való, hogy az embert könnyelművé tegye, és további bűnök elkövetésére adjon módot. A bűnbocsánat célja a 4. vers szerint az istenfélelem! A bocsánatot nyert bűnösnek hitre kell jutnia, és hálából Isten Igéjére figyelő, Isten parancsolatainak engedelmes életet kell élnie. (...) A zsolnáíró az Úr Igéjét várja. Ha az Úr néma maradna, ő áldozatul esnék a mély vizeknek, a halálos veszélynek (...). Az Úr bűnbocsátó Igéje teljes megoldást, életet ad. (...) A bibliai reménység az Úr igéjére, ígéreterére támaszkodik, és nem emberi tervek megvalósulásában bíz. (...) A megváltás elsősorban nem földi szenvedésektől és próbatételektől való szabadulást jelent, hanem a 8. vers vége szerint »minden bűntől« való megváltást, azaz teljes bűnbocsánatot.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A bűnt csak megbocsátással lehet semmivé tenni. (...) Mivel minden bűn Isten ellen támad, egyedül Isten bocsáthatja meg a bűnöket. Azzal, hogy Isten a bűnt megbocsátja, dicsősége öregbedik. Színképében egy új, tündökletes szín bukkan elé: a kegyelem fénysugara.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„Bocsánatot nem adhat az ember önmagának, ezért a zsolnáros Isten szavára vár.” (*Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó*)

„Az istenismeret szerves része az őszinte, leplezetlen önismeret, (...) hogy olyan mélységben van, ahonnan – ha a tíz körme leszakad is – önerejéből ki nem szabadulhat.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„Némelyek parancsolni szeretnének az Istennek. Kikötik az időt, megszabják a módot, hogy mikor mit s hogyan cselekedjék az Isten. (...) Ha aztán nem úgy történik, akkor oda vannak, vagy ha tehetik, más segítség után néznek. Az ilyenek nem várják Istent, hanem azt akarják, hogy Isten várja őket.” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének! Evan-gélikus Sajtóosztály*)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*A mélységből kiáltok hozzád, Uram!*)

„Bármikor csak a szolgálát szólíthatja az ember – s az Istent.”
Osvát Ernő (1876–1929) szerkesztő, író, kritikus

„Kis fonalszálon függ minden egyes ember, akármelyik pillanatban megnyílhatik alatta a mélység, s ő még mindenféle kellemetlenségeket eszel ki magának, s így rontja el az életét.”

Ivan Szergejevics Turgenyev (1818–1883) orosz elbeszélő

(*Ha a bűnöket számon tartod, Uram, Uram, ki marad meg akkor?*)
„Igen, ez így van: az emberek többsége kettős téves hiedellel csapja be magát: hisz (az emberek, dolgok, tettek,

nemzetek) örökkévalóságában és (a tettek, tévedések, hibák, sérelmek) jóvátehetőségében. Mindkét hiedelem hamis. A valóságban éppen fordítva van: minden feledésbe merül, és semmi sem tehető jóvá. A jóvátétel (bosszú és megbocsátás) szerepét a feledés veszi át.”

Milan Kundera (1929–) cseh dráma- és regényíró

(*nálad van a bocsánat*)

„A megbocsátás megszakítja az oksági láncolatot, mert az, aki megbocsát neked – szeretetből –, magára veszi a te cselekedeted következményeit. A megbocsátás ezért mindig áldozattal jár.”

Dag Hammarskjöld (1905–1961) svéd Nobel-békedíjas, az ENSZ második főtitkára

(*Bízzál, Izrael, az Úrban*)

„Sose csak a lábad alá nézz. Csak az talál rá a helyes útra, aki a messzi horizontra szögezi a tekintetét.”

Dag Hammarskjöld

(*mert az Úrnál van a kegyelem*)

„A jóság: a megértés előtt való megértés, a megértéstől függetlenül meg bocsátás.”

Osvát Ernő

„Isten igazságot ad nekünk, de nekünk is igazat kell adnunk Istennek. Ehhez kapjuk a hit ajándékát.”

Jürgen Moltmann (1926–) német protestáns teológus

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az imádság vasárnapján egész imaéletünk mérlegre kerül. A zsolnárt olvasva felmerül: mi kell ahhoz, hogy mi is ily módon tudjunk kiáltani? Ennyire erősen csak mélységből lehet az Istent keresni? Ha nem érezzük magunkat ekkora sötétségben, akkor még nem döbrentünk rá bűneink súlyára és elveszett voltunkra? Vannak mai, modern zarándoklatok? Fontos lenne, hogy ezek ott legyenek hitéletünkben?

Az Úrnál van a szeretet – ez ugyanannak az embernek a szava, aki a zsolnárt elején szólal meg? Már kikerült a nyomorúságból, vagy még vár bizakodva? Hogyan maradhat meg az ember reménye, ha hosszú az éjszaka?

Az, hogy az ember szenved, rossz helyen van, az egész világmindenség őt nyomja, elkerülhetetlen, szinte természetes, de az, hogy az Isten meghallgat, az nem olyan magától értetődő – az csoda, az az ő szeretete. Ebből a zsolnárból is mindig megerősítést kapok. Hányszor vagyunk úgy, még ha bizalmas, meghitt család vesz is körül, hogy csak Istennel tudjuk megbeszélni ügyeinket, s milyen ajándék, hogy ezt megtehetjük! Hálás vagyok a szüleimnek, akik gyermekkoromban inkább példával, mint szóval, de hitre tanítottak. Hálás vagyok, mert amikor kudarcot vallott a „zsebre rakom az egész világot” korszakom, volt hova, kihez visszatérnem. Ma már én

szeretnék törekedni arra, hogy amit a gyermekeimnek mind-ebből tölem kell megtanulniuk, azt meglássák, megérezzék.

Van kihez kiáltani! De biztos? Emlékszem, egyszer valaki nekem rontott: majd elhiszem, hogy Isten van, ha ezt nekem bizonyítja! Fel voltam háborodva: hát hogy képzeled? Majd eljön hozzád személyesen? Ma már tudom, hogy igenis eljön. Bizonyít, egyenget, láttat, de a benne való hit nélkülözhetetlen. Ez lehet kereső, még kétkedő is, csak felé irányuljon.

Árva Bethlen Kata imájából sokat tanultam: „Édes Jézus! Esedezél Szent Atyádnál én érettem, hogy hallgasson meg engem a Te tökéletes, érettem való elégtételeért és vegyen ki engem e szörnyű gyötrelomból. Ha pedig úgy tetszik Te-neked Istenem, hogy halasszad az én alázatos könyörgéseme-re a választ, adjad a Te bátorító Szentlelkedet, hogy az én reménységemet tegye megmozdíthatatlanná mindaddig, amíg irgalmasságnak nagy volta szerint megfelelsz nekem.”

Mennybemenetel ünnepe

Jn 20,16–18

Igehirdetési előkészítő

Az ünnep

Ahogy a karácsonytól távolodunk az egyházi esztendőben, egyre nehezebben követhető, egyre nehezebben közvetíthető tartalmakkal kerülünk szembe. Mennybemenetel nehézsége az igehirdetés számára, hogy van egyfelől a mai világkép, amely szerint a pokol, e világ, mennyország háromszintes elképzelése követhetetlen, másfelől viszont a mennybemenetel szó és a széles körben ismert képzőművészeti alkotások, melyeken Jézus valahol ég és föld között lebeg, kibékíthetetlen feszültségben állnak egymással. Ha tehát nem akarjuk két világra osztani magunkat, és hitünket szeretnénk a hétköznapok világában is megélhetővé tenni, akkor rá kell lelnünk mennybemenetel ünnepének profán, mindennapi életünkben fellelhető párhuzamára.

Ha pedig e párhuzam megtalálása a célunk, akkor nagy segítség, hogy nem a „klasszikus” textusból kell kiindulnunk, hanem ebből a mostani, a szó szoros értelmében nem is mennybemenetel témájú szövegből.

A szöveg

A kijelölt szakasz előzménye, hogy a magdalai Mária, aki az üres sírt felfedezte, és a hírt továbbadta a tanítványoknak is, a sír előtt áll és sír. Csak arra tud gondolni, hogy valaki elvitte Jézus testét. A hitnek tehát szikráját sem fedezhetjük fel benne. A két angyalban nem látja meg az angyalt,

a neki megjelenő Jézust nem ismeri fel – egészen addig, amíg nevének nem szólítja.

A halál utáni idő köztes idő. Vannak, akik maradnak, és van, aki eltávozott. Minden megváltozott, még ha ez a változás apróságokban csak később, a következő napokban, hetekben, hónapokban realizálódik is. Akár volt lehetőség búcsúzásra, akár nem, a távolság halott és élő között leküzdhetetlen. Ha találkozónának, az élő talán meg sem ismerné a halottat.

Jézus halála után tanítványai mindig kis apróságokból, félmondatokból, mozdulatokból ismerték fel, itt Mária nevének kimondása volt a kapu a találkozásra.

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy.” A rabbuni szó többet jelent, mint amit a görög nyelvű olvasók számára készült kiegészítő jegyzet sugall: nem egyszerűen ’mester’, hanem ’mesterem’, ami sokkal bensőségebb kapcsolatra enged következtetni. Nem csoda, hogy Mária megpróbálja megérinteni – talán köszöntésképpen megölelni – Jézust. Mintha elfelejtené, hogy mi minden történt azóta. Hogy az előtte álló Jézus már nem ugyanaz, akivel jártak a falvakat, és akivel megosztották a hétköznapokat.

Halottak és élők között mintha üveggel lenne. Még csak tegnap történt, este még beszéltem vele pár szót, és ma már nincs itt, csak az emlékek, amelyek egyszerre tűnnek közelinek, és mégis elérhetetlenek. Már nem kérdezhetem meg, hogy van, és arról sem, ami a legjobban érdekel, a legfrissebb élményéről, ahogy egyébként az élményeiről mindig szívesen mesélt, és szívesen hallgattam. A meghalásról már nem beszélhet, ezzel kimaradtam legmeghatározóbb életeseményéből, s már csak az üveggel maradt. Nincs érintés, csak próbálkozások, de csak az üvegen koppan a kezem.

Jézus mondatát, amelyet az új fordításban „Ne érints engem”-ként fordítottak, más helyen (1979-es Einheitsübersetzung és Bolyki János) a némileg más értelmű „Halte mich nicht fest”, illetve „Ne tarts vissza” szavakkal fordítják. Ez utóbbi azt feltételezi, hogy Mária nemcsak meg akarta érinteni Jézust, hanem meg is érintette, Jézus viszont ezt nem engedte.

Az elhárítás profán indoklása lehet a fent említett távolság halottak és élők között, amely a nem kifejezetten valóságos között is elfogadott gondolatban is megjelenik: a halott csak akkor nyugodhat békében, ha az élők „hagyják elmenni”, elbúcsúznak tőle, nem kötik magukhoz lelkiileg. Bolyki ezen túl teológiai magyarázatot is ad. Szerinte egyrészt jelen van egy Énekek éneke LXX-beli szövegrésszel való rokonság (Énekek 3,1–4), amelyben a szerelmesét keresi a nő, és amikor megtalálja, megragadja és el sem engedi.

A másik, jelentősebb teológiai magyarázat Bolykinál: János evangélista felfogásában az utolsó hetek eseményei, tehát a szenvedéstől a kereszthalálon, feltámadáson és mennybemenetelen át a pünkösdig szervesen összekapcsolódnak, és amíg minden meg nem történt, addig Jézus „visszatartása” Mária részéről az egész váltságművet veszélyezteti.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért engedte meg Jézus nem sokkal később Tamásnak, hogy megérintse a se-

bei helyét, és Máriától miért tagadta meg az érintés lehetőségét. Irodalommal alá nem támasztott saját megérzésem, hogy a kétfajta érintés között különbség volt: Tamás tapasztalatot akart szerezni, tudást, bizonyosságot, míg Mária érintése a kapcsolatra irányult. Ő nem kételkedett abban, hogy akit lát, Jézus, és mozdulata, érintése azt fejezhette ki, hogy minden mehet tovább a régiben. Ez pedig éppen nem volt igaz, ezért nem volt helye az érintésnek.

A 17–18. versek arról szólnak, hogy Jézus üzenetet küld tanítványainak Márián keresztül. Azt pedig sejteni lehet, hogy ilyen helyzetben, halálközelben – innen vagy túl – csak igazán lényeges lehet az üzenet tárgya.

Jézus szavaiban egyszerre van jelen távolság és közelség. „*Felmegyek...*” – a távolság kifejeződése. „...*az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez*” – a közelség kifejeződése, hiszen akit Jézus saját Atyjának hív, azt egyben a (mindenkori) tanítványok Atyjának is nevezi. Így amit egész életében tanított és élt, hogy az Atyához akarja közelebb vezetni az embereket, és hogy velük közösséget vállal, annak megtörténtét most egymondatos üzenetében ki is hangsúlyozza. A folytonos bizonytalanság azzal kapcsolatban, hogy kicsoda is Jézus, ezzel a mondattal el is oszlott. Bolyki ettől a magyarázattól eltérően az „én Atyám, ti Atyátok” kettősségét úgy értelmezi, hogy bár Jézus befogadott minket családtagjaiként, de az Atyával való kapcsolata azért mégis különbözik attól, ahogyan mi, hívők, kötődhetünk Istenhez.

A perikópa zárása gyakran idézett mondat „Láttam az Urat”. Mária így foglalta össze Jézussal való találkozását, mely – mint a kontextusból kiderül – a profán szomorúságtól elvezette odáig, hogy Jézus búcsúüzenetének átadója legyen – ráadásul egy olyan világban, ahol nőként nem lehet biztos benne, hogy szavát hitelesnek fogadják el.

Az igehirdetés gondolatmenete

Közel, távol és újra közel

A földi Jézus, a tanító és példakép Jézus jóval több ember számára elfogadható, mint a messiás Jézus, a Krisztus. Csak aki végigjárja az utat Jézussal, és a köztes időben sem futamodik meg, találhatja meg Krisztust: végül még közelebb, mint amikor csak bölcs tanítóként követte.

Nagypéntektől egészen pünkösdig, a hagyomány szerint ötven napig a senki földjén járunk. A senki földjének vannak erősségi fokozatai, de végig ott vagyunk. Korábban a közelség dominált, s pünkösd után a bizonyítékra éhes bizonytalan tanítványok is megnyugodhattak, hogy a „*Vele-tek vagyok minden napon*” nem üres ígéret volt. A kettő között viszont kétségek (Mt 28,17) vannak és fel nem ismerés.

Az Istentől való távolságot negatív előjellel látja ez a – távolság teológiájának is nevezhető – bibliai hagyomány, itt azonban nemcsak pozitív előjelet kap, de egyenesen el-

várja Jézus. Szükség van a határvonalra, mint a földre esett búzaszem elhalására, ami a régi kapcsolatok meghalását is jelenti Mester és tanítványai között.

Bármilyen régen is követjük Jézust, lehet, hogy útközben elvettük az arányt (vagy az irányt, de az már más lapra tartozik). Talán szüksége van a kapcsolatnak újraértékelésre, új hangsúlyok megtalálására. Talán a Jézussal való meghitt kapcsolatban helyet kellene kapnia személyünk fölött álló érdekeknek is, ahogyan Mária sem tarthatta vissza csak magának Jézust. Jézusnak el kellett távolodni azért, hogy ne csak a vele egy korban és helyen élők mondhassák el, hogy ismerik, hanem kiszélesedhessen a kör.

2010 mennybemenetelén olyan közegben élünk, ahol a távolságok eltűnni látszanak, és minden információ nagyon gyorsan terjed, ahol napi kapcsolatban lehetünk olyanokkal, akik a föld egy távoli pontján élnek. Minden adott lenne tehát ahhoz, hogy Jézusnak minden nap több és több rajongója legyen – nemcsak a Facebookon. Mégis azzal szembesülünk, hogy a gyülekezeteink nagyobb részében fogy a létszám és a lelkesedés is. Ebben a helyzetben a magdalai Mária és Jézus találkozása apró korrigálás lehetőségét mutatja nekünk: nem mindig az a jó, ha Jézus lábát öleljük, hogy mi, a szűk kör tagjai közel lehessünk hozzá. Talán Jézusnak nagyobb tervéhez az kell, hogy ideiglenesen távolabbra kerüljünk tőle, s ezáltal helyet adjunk másoknak, akik eddig nem férhettek oda hozzá. Biztosak lehetünk benne, hogy újra visszatér a közelség, mégpedig frissességgel, megerősödött hittel és gyülekezettel együtt.

DAVID ADÉL

Tallózó

(*Tekintettel arra, hogy a textus egy része 2005-ben mennybemenetel ünnepén is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/4. számának 156. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

„*A feltámadott ott és akkor válik felismerhetővé, amikor és ahol ő akarja. (...) Krisztus felismerése mindig titok, mindig csoda. A Krisztus szava úgy ismerteti meg az Urat, hogy ő ad szava által látó szemet, értelmet és szívet.*” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Krisztus isteni természete szerint a láthatatlan, a szellemi, a dicsőséges világ fejedelme, emberi természete szerint érzékelhető, valóságos, történeti személy egészen mennybemeneteléig. Aki testi valóságában kételkedik, azzal megtapintatja sebeit, mint Tamással; aki dicsőséges mivoltáról felejtkezik el, azt arra emlékezteti: az Atyához megyek, ne próbálj visszatartani! (...) »Láttam az Urat és ezt mondotta.« Ez minden igehirdetésnek feltétele és summája.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Nem azt mondta, hogy a »mi Atyánkhoz«, hanem hogy »az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz.« (...) Isten más ér-

telemben az Ő Atyja, mint ahogyan a mienk.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Hogy Ő valóban él, az nem olyan igazság, mint amelyeket a tudós előadó egész hallgatósága előtt egyszerre megvilágosíthat. Csak amikor meglátom, hogy nekem támadott fel, és nevémen szólítva engem akar megörvendeztetni velem, akkor értem meg! (...) Jézus feltámadása nem ennek a világnak a körébe eső dolog, hanem ennek határain túl esik.” (Victor János: *Csendes percek*. Református Sajtóosztály)

„...akkor ismeri fel Jézust, amikor nevéen szólítja őt. Tulajdonképpen a szeretet ismeri fel a szeretetet. És ez nem intellektuális felismerés, ez rezonancia.” (Gyökössi Endre: *János evangéliuma*. Örökségünk Kiadó)

„Valószínűleg a »Láttam az Urat« ősi hitvallásformula volt, amelyet az apostolok használtak. (...) az apostoli léthez, tisztséghez hozzátartozott a feltámadott Krisztus látása (...) Mária most »apostola apostolorum«, az apostolok apostolasszonya, hiszen ő hirdeti azoknak a jó hírt a feltámadásról.” (Bolyki János: *Igaz tanúvallomás*. Osiris)

„...jelen idejű imperatívusznak (*mé mou haptou*). Ez a szókapcsolat ugyanis a cselekmény folytatását tilalmazza, tehát körülbelül ez a jelentése: »Ne tartóztass fel (tovább)!«” (Benedikt Schwank: *János*. Agapé)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*Jézus nevéen szólította: „Mária!”*)

„Ki tudja hát megírni az igazat, ha nem az, aki átélte?”

Paul de Gondi Retz (1613–1679) francia bíboros, emlékiratíró

„A lelkeknek (...) a találkozása sokkal megrendítőbb és megmagyarázhatatlanabb, semhogy beszélni lehetne róla.”

Charlotte Brontë (1816–1855) angol író

(*„Láttam az Urat!”*)

„Az ember sokkal inkább állításból él, mint kenyérből.”

Victor Hugo (1802–1855) francia költő, regény- és drámaíró

„...erőt csak erővel szerezhetünk.”

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881) orosz regényíró

(*és hogy ezeket mondta neki*)

„...az embert sokkal gyakrabban téveszti meg a bizalmatlanság, mint a bizalom.”

Paul de Gondi Retz

VERS

(*„Láttam az Urat!”*)

Victor Hugo: Megnyugtató látvány (*részlet*)

– Ember! ne félj! tudja a titkot a természet és mosolyog.

Pierre Emmanuel (1916–1984): Szomjúság forrás

Kezdetből megdicsőült Bárány

Hajnal a világ előtt

Add hogy az ember sebeidből

Merítse leheletét amikor

Az Ének által kutatja

Békédet mely őt kutatja.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A történet egyik legérthetlenebb mozzanata az, hogy Jézus feltámadása után nem engedi Máriának, hogy megérintse őt. Holott az lett volna a legtermészetesebb emberi reakció, hogy a halálból visszatért Mester és a váratlan öröme derült tanítvány összeölelkeznek! Miért nem engedte Jézus, hogy Mária megérintse? Talán ezzel akarta jelezni, hogy ő már egy másik világhoz tartozik? Feltámadása előtt inkább volt valószínű ember, feltámadása után már inkább valószínű Isten?

Mi az oka annak, hogy Mária nem ismerte fel Jézust? Más húsvéti elbeszélésekben is visszatérő elem, hogy saját tanítványai nem ismerik fel őt a feltámadása után. Más alakban jelent volna meg? Esetleg ő is abban a romolhatatlan testben támadt fel, amiről Pál apostol ír (1Kor 15,52)? Az elbeszélés ráadásul azt sugallja, hogy Jézus mintha szándékosan rejtette volna el magát, ugyanúgy, mint például az emmausi tanítványok esetében. Mi lehetett ezzel a célja?

Az ige egyik legfontosabb bejelentése az a bizonyosság, hogy valóban létezik a mennyország. Nem az a kérdés, hogy hogyan kell elképzelni a mennyországot a mi világképünk szerint, amely nyilván nem sok mindenben hasonlít az ókori emberéhez, hanem az, hogy Isten országa valószínű. Jézus onnan jött és oda megy, mégpedig azért, hogy szavai szerint helyet készítsen ott a benne hívőknek. Hogyan lehetne a mai gondolkodásmód számára megfogalmazni és érthetővé tenni a mennyországot, illetve magát Jézus mennybemenetelét?

Miért hangsúlyozza az evangélista azt, hogy Mária héberül szólította meg Jézust? Van ennek valamilyen különleges jelentősége? Számunkra egyértelmű, hogy ezen a nyelven beszéltek, hiszen mindketten zsidók voltak. Esetleg ezzel próbálja hangsúlyozni az evangélista, hogy nem kitalált történetről van szó, hanem mindez a valószínűban történt meg?